

אלול שנת "באורים בהל' קדושין" לפ"ק (תשס"ו)

כתובות דף מח' ע"ב

אה"ע סי' ה"ן סע' א' וסי' סא' סע' א'.

שורש ד'

האם יש להצריך כוונה ל"קנין" בחופה

אכנס לבית הספק, כאשר החתן לא כיון לקנות קנין אישות במעשה ה"חופה", האם בכל זאת חלים הנישואין. והנה הן עתה רבים עם הארץ (כגון ה"מסורתיים") שסבורים דמסירת הטבעת הוא המעשה היחיד הנצרך לעשותם כאיש ואשה - משא"כ הכלונסאות וכל שאר הדברים המה בעיניהם כמנהגים נאים בעלמא - ובכל כה"ג הרי בודאי החתן לא מכוין לשם קנין נישואין, לא בכלונסאות ולא ביחוד בביתו. ונ"מ גם לרב מסדר חו"ק, האם מחוייב להודיע לחתן שיכוין לבו. ואם לא הודיע, האם רשאי לברך ז' ברכות על "נישואין" כאלו.

תוכן הדברים:

סימן א': הצעת הנידון.

סימן ב': יבואר דכוונה ל"תכלית של אישות" בעינן לכו"ע.

סימן ג': ביאור מהות הקנין שע"י החופה. [וביאורים בנושאים דלהלן: א) "סוף חופה" (ב) שיטת הט"ז לענין הולכת הכלה, ומנהג ירושלים בזה, ובענין מנהג החופה בבגדאד. ג) ישוב קושיית המוהרש"א בקידושין דף ה'. ד) קל וחומר דרב הונא שחופה תפעל קידושין. ה) ק"ו של בעלי התוס' ז"ל שכסף יפעל נישואין. ו) ביאור מאי ד"חיבת" חופה קונה. ז) מח' הראשונים

האם חופה מועילה לנישואין היכא דנעשית לפני הקידושין. ח) חילוק בין היתר ביאה לשאר דיני הנישואין. ט) חופה בטעות או על תנאי, ודין חופה ע"מ שתחול לאחר זמן. י) האם נישואין בעי עדים אי לאו].

סימן ד': עיקרי הדברים לענין הלכה, אי בעינן כוונת קנין לחופה. ענף א' - קנין אישות בהעראה. ענף ב' - ראיות שונות בזה [ביאורים בנושאים דלהלן: א) מנהג יהודה, ב) איסור יחוד עם ארוסתו, ג) קטנה שקידשה אביה ונפטר ואח"כ נשאת מעצמה, ד) חופה שקדמה לקידושין לסוברים דמהניא

לנישואין, אי בעיא כוונה חדשה. (ה) חופה דרב הונא אי טעונה כוונה. (ו) בן נח אי בעי כוונת קנין לנישואין]. ענף ג' - דברי האחרונים בעיקר הנ"ד אי בעינן כוונה לקנין בחופה. ענף ד' - שיטת הסוברים דאפי' בקידושין לא בעינן כוונת קנין. ענף ה' - לשיטת המצריכים כוונה לקנין בנישואין, האם גם הכלה צריכה לכוין.

סימן ה': המורם מכל הנ"ל.

נספח: מיעוט שיחה בענין מהי

"חופה" לפי מנהגינו,

וכן ב' או ג' גרגירין בענין "חדר יחוד" לספרדים.

סימן א'

הצעת הנידון

הגאון כמוהר"ר דוד מאיר פעדער זלה"ה (אבד"ק סיורז) בשו"ת אמרי דוד חאה"ע סי' כט', הבהיר דנכון לדקדק לעשות את ההינומא בפני ב' עדים, כדי לחוש לשיטות דההינומא היינו החופה (והוא כמו שכתב הב"ש סי' ה"ן סק"ה דנוהגים לחוש לכל הפירושים בראשונים

ב"מהי חופה"), ובתר הכי (בדף לא' ע"ג ד"ה עוד כתב) כתב בזה תוספת כתוב"ה, וז"ל: "גם דרכי להודיע לחתן ולהכלה ולהעדים דהינומא הוא ענין חופה וקנין, כיון דלאו כולי עלמא גמירי זה, וא"כ אין מתכונים לשום קנין, ולא קנה, כמו שכתוב בגמ' [פי' ביבמות גבי עודר בנכסי הגר, דכל "קנין" אינו קונה אא"כ מתכווין לקנות, או שעכ"פ דעת אחרת מקנה] וטוש"ע חו"מ סי' רעה' סע' כה' [גבי נכסי הגר וכנ"ל] וסי' ר' סע' ח'. עכ"ל.

ולהלן סימן ד' ענף ג' ה"ן עוד נבי"א שרים רבים ונכבדים דסבר"י מרנ"ן דיש להצריך כוונה לקנין בחופה, קחנו משם.

אולם דא עקא כי לא שמענו ולא ראינו שנזהר הרב מסדר חו"ק להודיע לחתן עם הארץ שיכווין ב"חופה" (לכל שיטה כפי עניינה) לשם קנין נישואין, ולכאור' יש בזה חובה מן הדין להודיעו, מאחר ועי"ז מצילו מידי איסור דרבנן תמידי של ביאת ארוסה. ומידי איסור תורה של גזילת ירושתה מיד היורשים. ואף גם זאת, דמלבד החיוב להעיר אוזן של החתן, עוד קיים חשש איסור על קרקפתא דרב המסדר גופא, דהרי אם קבל נקבל את התיב"ה אשר עשה הרב

סימן ב'

יבואר דכוונה ל"תכלית של אישות"
מיהא בעינן לכו"ע

ולפי העולה במחשבה תחילה, היה ניתן לכאורה להביא עולת ראי"ה דקנין חופה צריך כוונה, ממאי דאיתא בכתובות דף מח' ע"ב: "היתה לה חצר בדרך ונכנסה עמו ללין, אע"פ שכתובתה בבית בעלה - מתה, אביה יורשה. וכו'." היתה לו חצר בדרך ונכנסה עמו לשום נישואין, אע"פ שכתובתה בבית אביה - מתה, בעלה יורשה." עכ"ל. וכן בתוספתא כתובות פ"ד הל' ג' איתא: "נכנסה לחופה שלא לשם נישואין ומתה וכו' - אביה יורשה. וכו'." נכנסה לחופה לשם נישואין ומתה וכו' - בעלה יורשה." ע"כ. [ונפסק בשו"ע אה"ע סי' ז"ן סע' א']. ויתירה מזו איתא בחי' הרמב"ן לכתובות דף ד' ע"א ד"ה ואיפכא, וז"ל: "שאיין חופה אלא יחוד חתן וכלה לשם נישואין". עכ"ל. וכיו"ב כתב הר"ן בכתובות דף א' ע"א ד"ה או (בשם "אחרים") וז"ל: "חופה היינו כל שהביאה הבעל מבית אביה לביתו לשם נישואין". עכ"ל. [והכי נמי איתא ברמב"ם ריש פ"י מהל' אישות לענין קנין נישואין ע"י בעילה, דבעינן "לשם נישואין", אלא דיש לחלק]. ומקופיא,

אמרי דוד, א"כ כל השבע ברכות שמברכים עבור החתן, ברכות לבטלה נינהו. כי על כן לכאו' לא מצאנו ידינו ורגלינו לסדר חו"ק ליהודים "חופשיים" או עמי הארצות, אשר חוקים ומשפטים בל ידעום, ולא נודע להם דיש צורך לקנין נישואין מלבד הקידושין, אלא א"כ הרב המסדר יושב על הבא"ר להבהיר לחתן באר היטב את כל ענין הנישואין, וכאמור גדולים וטובים לא נהגו בזה.

ואף אצל בני תורה, שכיח תקלה (אם כנים דברי הרב אמרי דוד) לפי מנהג רבותינו ואבותינו מעדות המזרח זיע"א ד"חופה" היינו הכנסה לביתו בסיום החתונה, ואין עושים "חדר יחוד" תיכף אחר הכלונסאות (וכמו שכתבתי לבאר בדלותי להלן ב"נספח"), דבכה"ג אינו ניכר לעיני החתן שכעת עוסק במעשה עם תכלית הלכתי - וממילא כל עוד שהחתן אינו בקי בטיב גיטין וקידושין, יתכן שהכנסת הכלה לביתו תהיה בעיניו כפעולה "טכנית" בעלמא וכדרך כל הארץ.

[וכל זה אינו ענין למה שחקר בשו"ת חכם צבי האם בחליצה (וכיו"ב) בעינן כוונת מצוה או כוונת הקנאות, ואין צורך להרחיב].

מבואר לעיני כל חי מכל הנ"ל, דבעינן
"כוונה" כדי שתועיל החופה.

ברם יד הדוחה נטויה בזה, דהנה
הדבר ברור ופשוט דבעינן שיהיה היחוד
בתורת "אישות", כלומר שיהיה היחוד
כדרך איש ואשה הנישואין בביתם
(ובאמת מור"ם הוסיף דביחוד של
ה"חופה" - אוכלים ביחד וכו'), דאזי
שייך על זה "תואר חופה", ובכה"ג דוקא
הוא דמסתפקינן האם ניתן לומר דאפי'
שהחתן אינו יודע דיש השלכה הלכתית
ביחוד זה, ואינו מכווין לזכות בשום
זכות ע"י היחוד, מ"מ זוכה. אך אם
יתייחד עם האשה דרך זנות או דרך
אקראי לתכלית כל דהוא, בזה ליכא
ספיקא כלל, דאין על זה "שם חופה" כל
עיקר, וממילא אין מקום לומר שיזכה, כי
רק "חופה" יכולה לזכות לו ולא מילתא
אחרת. ולפ"ז הא דאיתא בגמ' הנ"ל
דבעינן יחוד "לשם נישואין" - יתכן דאין
פירושו דהחתן מכווין דע"י היחוד תהא
נשואה לו, אלא פירושו דהחתן מתייחד
"בתורת נישואין", כלומר רצון ותכלית
החתן במעשה היחוד הוא "על עסקי
נישואין", אך לא מכווין "להחיל"
נישואין. [ואין בזה דוחק בלשון. והלא כיו"ב
כתב בשו"ת שאלו לברוך אה"ע סי' קפז, לענין
ביאה לשם נישואין, וז"ל: "ומה שאמרו ז"ל
לשם נישואין, לא שצריך שיאמר כן בפירוש
לשם נישואין, רק לאפוקי שלא יבעול אותה
לשם זנות." עכ"ל, והבין דזו כוונת הח"מ סי'

ה"ן סק"ה והב"ש סק"ג עיי"ש. וראה להלן
במילתין ריש סימן ד' מה שנראה לדייק
מהראשונים בדין ביאה לשם נישואין, עיי"ש.
וע"ע לקמן עמ' שיט', דאף לענין ביאה לשם
"קידושין", דעת גדולים וטובים דסגי במה שלא
מכוין לשם זנות, עיי"ש].

פרטי דינים ב"כוונה"

ואולם זאת למודעי, דאף לפום מאי
דכתיבנא בדלותין, דיתכן דסגי בכוונה
ל"תכלית של אישות", ולא בעינן כוונה
מדויקת להחיל דין נישואין, מ"מ נראה
דבעינן מיהא כוונה חשובה ל"אישות
גמורה". דהנה הרמב"ם בפרק י' מהל'
אישות הל' א' כתב, דמלבד היחוד, יש
להצריך ג"כ ש"יפרישנה לו" (וכן הוא
לישנא קדישא דמרן השו"ע סי' ה"ן סע'
א'), ופירשו הח"מ סק"ד והב"ש סק"ב,
דהרמב"ם רצונו רצון יראיו לומר, דצריך
שהיחוד יהיה ע"מ לחיות עמה "לעולם",
אך אם מתייחד ע"מ להנשא לה לזמן
מוגבל, כחודש או חודשיים בלבד, לא
מהני. הרי כל האר"ש לפניך, ד"חופה"
טעונה כוונה של אישות גמורה, ולא סגי
בכוונה לכעין אישות כל דהיא. [אלא
דעם זאת, אכתי לא מבואר אי בעינן ג"כ
כוונת קנין אי לאו].

ואפשר דלדעת הרמב"ם יש
להצריך עוד, שיהיה ג"כ כוונה לביאה
בזמן קריב, דהנה הבט נא וראה בדברות

הרב לחם משנה פ"י מאישות הל' ב', דמייתי לקושיית הר"ן על מש"כ הרמב"ם דחופת נדה אינו קונה, דהרי איתא ביבמות ז"ן ע"ב דיש חופה לפסולות. וה"ן קול עונו"ת גבורה בפי הרב לחמ"ש, וז"ל: "ונראה לי לתרץ, דהכל הולך בתר הכוונה, דכונס לחופה אם כונס לבוא עליה אחר אותה חופה, אעפ"י שהיא ביאה פסולה, הרי קנאה, ומשום הכי אמרינן דיש חופה לפסולות וכו'". עכ"ל [וכן תירץ הרב מטה אפרים ארדיט פ"י מאישות הל' ב', ועוד אחרונים חביבים ז"ל]. וגם בזה הבהרת הסברא היא על דרך האמור לעיל, ואין ראיה לענין אי בעינן כוונת קנין, וק"ל [והר"ן דלא תירץ כהלחם משנה, אינו משום דס"ל דלא בעינן כוונה לאישות, אלא דעתו דעת עליון דהואיל ולמד הרמב"ם את דינו מהא דמבעיא בגמ' (כתובות נו' ע"ב) אי מהניא "חופה דלא חזיא לביאה", א"כ אפי' כוונה לאיסורא לא מהניא, דלשון הגמ' מורה באצבע דבעינן "ראוי" מצד עצמו, כי על כן דחה הר"ן את שיטת הרמב"ם והעמיד הגמ' לענין חיוב כתובה ולא לשאר דיני נשואה. ואה"נ מודה הר"ן דאם הכניס ארוסתו לחופה כדי לשחק וכיוצא, אינו קונה, דבעינן כוונת אישות].

וגדולה מזו התייצבו וראו

לכמוהר"ר דוד כהן סקלי זלה"ה ראב"ד אוראן באלג'ריה, בשו"ת קרית חנה דוד ח"א חאה"ע סי' ד', דנשאל אודות מי שקידש אשה וגם ערך חופה וברכת חתנים, אך לא היה דעת החתן לדור עמה כעת כי אם לאחר ג' חודשים, וכתב שם בד"ה איך (וניכר מבין ריסי עיניו הטהורות, דדבריו בזה נאמרו אף לדעת החולקים על הרמב"ם), דאינה נשואה כלל וטעונה ז' ברכות שנית בשם ומלכות, כי חופה כזו לא נחשבת כ"חופה לשם נישואין". נומייתי ראיה משו"ת מהרח"ש סי' נא' דיש להצריך שהחופה תהא "לשם נישואין". ואנכי בער ולא אדע מדוע ממרחק הביא לחמו, משו"ת מהרח"ש, ולא הביא תלמו"ד גדול וערוך בכתובות דף מח' הנ"ל, והבאנו דבתוספתא מפורש כן גם לגבי "חופה" ממש. וכמובן דאעיקרא דמילתא יש לפקפק טובא לענין דינא, די"ל דגם אם חפץ ליחיות עמה לאחר זמן הוי בכלל "לשם נישואין" המוזכר בש"ס ובמהרח"ש.

סימן ג'

ביאור מהות הקנין שע"י החופה

הדרן לקמייתא, לעיקר חידושו של הרב אמרי דוד המוזכר בפתח התיב"ה, דהצריך כוונה ל"קנין" בחופה. לבי נסב"ר בקרבי לפוס קט שכלי, דיש לתלות נידון זה, בחקירה חשובה ויסודית למאד: האם חלות הנישואין שע"י החופה, היינו "קנין אישות" ממש,

כעין הקנין שמצינו לענין קידושין, או דילמא החופה היא "מציאות" שנכנסה לרשות הבעל ויצאה מרשות אביה (ו"הכנסה לרשות" זאת מתבטאת בדרכים שונים למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה: לרמב"ם ע"י יחוד, לר"ן בשם אחרים ע"י שמוציאה מבית אביה ומביאה לביתו, לבעל העיטור ע"י כניסת הזוג לתחת כילה מיוחדת לכבוד החתן, וכן הלאה), וכיון שנכנסה לרשותו "ממילא" הבעל מפר נדריה ויורש אותה ומטמא לה וזוכה במעשי ידיה וכיוצא^א.

^(א) ואם יחשך אדם לומר, כיצד יתכן שהבעל יזכה זכויות כלכליים בלי קנין - הא לאו מילתא היא, דכיון שנעשה בעלה, רחמנא זיכהו, ודמי למי שחלילה נפטר אביו, דזיכתהו התורה בירושה גם ללא כל קנין.

ועו"ל, דבאמת כאשר קנה את האשה בקנין קידושין, זכה בכל אותן הדברים ב"בכח", אלא דכל עוד שלא הגיע ל"מציאות" של נישואין, עדיין לא הגיע העידן שיכול לקבל "בפועל" מזכויות אלו. ובאמת הבט נא וראה בר"ן בכתובות דף מא' ע"א (מדפי הרי"ף) ד"ה בכותב, דכתב דבשעת האירוסין יש לבעל "שייכות" בירושת ארוסתו, על אף כי עדיין לא יורשה כלל, עיי"ש, ודו"ק. [ויסוד דומה לזה, חזינא להגרא"י פינקל זצ"ל בביאור דברות התוס' בכתובות דף נו' ע"ב (דיבור ראשון), דהנה כתבו שם התוס' דמי שקידש אשה על מנת

שאינ עליה שאר כסות ועונה, מקרי "קידושין לחצאין", והגרא"י פינקל תמ"ה תמ"ה קרא על זה, דחיובים אלו שייכים לנישואין ולא לקידושין. וכתב להעביר רוח תמיה"ה מן האר"ש, דכל אותם החיובים כבר התחייב "בכח" ע"י הקידושין, והנישואין אינו אלא הזמן ש"בפועל" חל עליו החיוב לקיימם. עוד דוגמא כיו"ב מצינו בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' שכח, דכתב לענין יבמה, דכיון שכבר היא קנויה לו מן השמים, אינו צריך קנין גמור אלא זוכה ממילא במעשה כל שהוא עיי"ש (היטב). ואפשר דזו כוונת הרב קהלות יעקב קנייבסקי בקידושין סי' יט' ד"ה ועוד, עיי"ש (וראה גם בקהלות יעקב ליבמות סי' ח' ד"ה אלא, בביאור יסוד דברי הרשב"א הנז'). וע"ע בהמשך דברינו.

וכעת חזינא להרה"ג ר' אלימלך וינברג שליט"א (ראש ביה"מ שם משמעון) בקובץ "הבאר" (דחסידי צאנז) גליון ח"י שכתב גדר דומה קצת, וז"ל: "וי"ל בזה בעה"ת, דבאמת הקידושין, אף שחל חלות הקנין בשעת קידושין, אך אין הקנין חל אדהשתא, אלא החלות חל אומן של הנישואין, והוא כמו קנין של אחרית לפלוני (בבא בתרא דף קכט' ע"ב וקלג' ע"א, כתובות דף צה' ע"ב), למ"ד דס"ל אחרית כאומר מעכשיו, שחייל קנין השתא אומן לאחר מיתת הראשון, וה"נ בקידושין חלות הקנין הוא רק על הזמן שאחר הנישואין." עכ"ל.

ובעיקר הא דאמרינו דאפשר דחופה

תוצאה מה"מציאות" שנכנסה לרשות הבעל, א"כ הרי בודאי לא בעינן שום דעת או כוונה, כל עוד שהמציאות היא שנכנסה לרשותו.

ונהי דחז"ל (ובעקבותיהם - הראשונים ז"ל) בדוכתי טובא השתמשו בלשון "קנין" ביחס לחופה, וכגון בכתובות נו' ע"א: "חיבת חופה קונה או חיבת ביאה קונה" וכהנה רבות, אכתי לא דבר ריק הוא לומר דלשון זה לא בא להורות דיש בזה "קנין" בקום ועשה, אלא הבעל (ע"י פעולת הכניסה לחופה) זכה "ממילא" בירושתה ומעשי ידיה וכו', וזכה בזכויות אישות כגון הרשות לביאה והפרת נדריה וכו'.²

[ובר מין דין הרי בכמה מקומות מצינו לשון "קנין" שאינו מראה כלל על פעילות דינית כי אם על השגת דבר רצוי, כגון "ותאמר קניתי איש את ה'"]

^(ב) אלא דלפום מאי דכתיבנא לעיל בסמוך (בהערה), דהחתן כבר זכה ("בכח") באותן הדברים ע"י קנין הקידושין, אכתי תקשי אהאי לישנא. אך דבר נאה ומתקבל על הדעת לומר, דחז"ל כינו להתגלות הזכויות "בפועל" בלשון "קנין" כאילו השתא הוא דקא זכי בהו, הואיל ולמעשה רק עכשיו זכאי בפועל לאותם הדברים, ואין נ"מ לדינא במה שעד הלום היו טמונים זכויות אלו ב"בכח" בעלמא. וק"ל.

והנה אי נימא כהצד הראשון דהוי "קנין" ממש, אזי בודאי מסתברא כוותיה דהרב אמרי דוד, דכמו שכל הקניינים טעונים כוונה [כדאיתא ביבמות הנ"ל]. ומה גם דלשיטת שלמים וכן רבים (עפ"י הרשב"א בבב"ק דף קב' גבי המקדיש נכסיו) - כל מהותו של "קנין" הוא הגמירות דעת שנובעת מפעולת הגוף, ולא עצם פעולת הגוף הוא הקנין], כך הקנין הלזה טעון דעת וכוונה. משא"כ אם לכו ונלכה לאור הצד השני, דכל הדינים שחלין ע"י החופה אינם אלא

פועלת מדין "מציאות" של הכנסה לביתו, ודלא כקידושין דהוי קנין - כן מתבאר גם מהפסוקים, דהרי קידושין נלמד מקרא ד"כי יקח איש אשה", הרי דבעינן לקיחה בקום ועשה, משא"כ חופה כתב הר"ן (פ"ק דכתובות א' ע"א ד"ה או) דילפינן מ"ואם בית אישה נדרה", כלומר דעצם היותה בבית בעלה גורם לחלות הדינים של נשואה וכגון שמפר נדריה, ואין שום מקור להצריך "לקיחה" מסויימת. [שו"ר בשו"ת שבות יעקב ח"א סי' סז' דף טז' ע"א שאכן תמ"ה תמ"ה קרא על הר"ן, דכיצד לומד חופה לכל ענייניה (כזכיה במעשי ידי האשה וכדומה) שהוא ענין של "קנין", מדין הפרת נדרים שהוא ענין של "מציאות". וכתב דאפשר דהר"ן לא התכוין אלא לאסמכתא בעלמא ולא לילפותא ממש, עיי"ש. ולפי האמור כאן, יתכן שפיר דיש בזה ילפותא כפשוטו].

(א) "סוף חופה"

בכתובות דף ז"ן ע"א איתא לענין מחילת כתובה בע"פ מעיקרא: "אמר רבי יהושע בן לוי וכו' מחלוקת בתחלה, אבל בסוף לדברי הכל אינה מוחלת, וכו', מאי בתחלה, דקאמר רבי יהושע בן לוי תחלת חופה, וסוף חופה היא תחילת ביאה." ע"כ. אתה הראית לדעת דקיים מושג של "סוף חופה" - והנה בשלמא לפי מש"כ הח"מ סי' סא' סק"א בדעת המרדכי, דב"סוף חופה" הוא דקונה קנין נישואין (והב"ש שם סק"ב כתב כן גם בדעת הרמב"ם, עיי"ש היטב), אתי שפיר דקיים מושג המכונה "סוף חופה". אך לפי שאר הראשונים כמלאכים, דתחילת חופה היא שקונה - אין שום משמעות בענין של "סוף חופה", דמדוע יקרא "חופה" כל עוד שאין בתקופה זאת שום נ"מ דינית לענין עצם חלות הנישואין (לכאור' חז"ל היו צריכין לכנות שלב זה כ"תחילת ביאה" או "לפני תחילת ביאה" - וחופה מאן דכר שמה). אולם, לאור האמור ד"חופה" אינו מושג דיני כי אם מציאות (אלא דמציאות זו יש לה השלכות הלכתיות), מינח ניהא דקיים מושג המכונה "סוף חופה" על אף דאין לתקופה זו נ"מ לדינא, כי בקושטא "חופה" הוא כינוי המציאות של הכנסת הכלה ברשותו, ומציאות זו מתמשכת עד הביאה (ואם לא בא עליה, אזי מתמשכת

(בראשית ד' א'), "קנה חכמה קנה בינה" (משלי ד' ה'), "קנה שם טוב קנה לעצמו וכו'" (אבות פ"ב מ"ז), "אין זקן אלא מי שקנה חכמה" (קידושין לב' ע"ב), "יש קונה עולמו בשעה אחת" (ע"ז דף י' ע"ב), וכיו"ב. והכא נמי לענין השגת אשת חיקו. ומ"מ לא כתיבנא דא כי אם לרווחא דמילתא בעלמא].

איברא דאיכא לעיונא בעיקר הלשון "חייבת חופה קונה", ואפרשנו בהמשך מילתין (עמ' רצד') בעזר משדי.

ענף א'

ראיות דחופה היינו "מציאות"

ואחזה לפקצ"ד, דאי נימא דחופה היינו "מציאות" ולא "קנין", ניתן לבוא לכלל ישו"ב בכמה וכמה קושיות, וכאשר אבאר בעה"ת¹:

^(א) אותיות אלה אשר שמתי בקרבך כתיבנא בדלותי עפ"י הרהורי לבי לב ערל עוד טרם בא זמן ועת לקו"ל חפ"ש באמתחות הספרים. והנה כד גמירנא חיפוש מחיפוש בספרן של צדיקים - שוב ראיתי אחרי רואי שאכן בחלק מהדברים זכינו לכווין לדעת קדושים ז"ל (ולהלן אבנה לעצמי ציו"ן לנועם אמריהם). ו"הדן חבירו לכף זכות דנין אותו לזכות" (שבת קכז' ע"ב).

עד סוף ימי המשתה כמ"ש הח"מ הנ"ל).

(ב) שיטת הט"ז לענין הולכת הכלה

כתב הט"ז סי' ז"ן סק"ד וסי' סד' סק"א דאם מלווה את האשה מבית האירוסין, מהני לקנות את האשה לנישואין, דחשיב כמוסרת עצמה לרשותו (ומוכח מדבריו שם דקונה אותה אפי' לפני היחוד - כן מוכח מדבריו שם, ובפרט בסי' סד' שכתב זאת כעצה לענין אלמנה בער"ש). והרב פרי האדמה ח"ג הל' עירובין דף יד' ע"א (ד"ה ולענין) כתב דמהאי טעמא הוא דנהגו בתוככי ירושלים ת"ו, להוליך את הכלה בידיו

(ד) אגב דאתי לידן אבוא העיר"ה, דבדברי הט"ז אין זכר למו לענין החזקת יד הכלה, כי אם ליווי בעלמא. [ובמהרי"ל הל' נישואין דף סד' ע"ב מוזכר ענין נתינת היד, אלא שלא היו עושים כן בדרך ליחוד וכיוצא, אלא משמע שם שהיו עושים כן לסימנא טבא עוד לפני הקידושין (וכפי הנראה ס"ל דאינו דרך חיבה כלל, ולכן בבתולה טהורה שרי), ואח"כ היו מוליכין את הכלה בחזרה לביתה, ורק בתר הכי אחרים היו מביאים את הכלה בחזרה מביתה ועורכין קידושין ונישואין, עיי"ש היטב. וברוקח סי' שנג' ג"כ מזכיר כעין זה אלא דשם הדברים סתומים, ומשמע דמתכווין ג"כ לכעין המנהג המוזכר במהרי"ל. ועכ"פ בין

המנהג שבמהרי"ל בין המנהג שברוקח - אין זה המנהג המוזכר בפרי האדמה כלל].

ובאמת לולי שהדברים יצאו מפה קדשו דהגאון כמוהר"ר רפאל מיוחס זלה"ה בעל פרי האדמה, היה מקום נרחב לבעל דין לטעון דליכא סברא כלל להצריך תפיסת יד אדם כדי לקנות את הכלה, דהרי עושים קניינים רבים (הינומא, ופריסת הטלית, וכולנסאות, והכנסתה לבית החתן) ואין צורך לחדש קנין נוסף. ואכן הט"ז דכתב קנין זה ד"הולכת הכלה" בידה, כתבו דוקא לענין אלמנה שטעונה קנין לפני שבת עיי"ש. ובקושטא יתכן לפרש כן כוונת הרב פרי האדמה גופא, דאע"פ שלא כתב להדיא דהמנהג שהזכיר מיירי בערב שבת, מ"מ הרי עיקר חיליה הוא מדברי הט"ז עיי"ש. [שור' בשו"ת שמע שלמה ח"ב סי' יד' אות ח' שהאריך הרחיב לבאר דדברות הרב פרי אדמה אמורים דוקא לענין ערב שבת עיי"ש. ולפ"ז מעולם לא היה מנהג בירושלים להוליך את הכלה בידה, כי אם בערב שבת].

ותו איכא לאקשוויי על עיקר ה"מנהג" הנזכר, דממה נפשך: אי סגי בזה שהחתן הולך בצד הכלה, ידיים למה לי, ואם צריך "למשוך" מעט את הכלה, הרי דבר זה לא נהגו כלל. ואם יש את נפשך לומר, ד"דרך אישות" הוא לתפוס את יד הכלה לפני קהל ועדה, דבזה ידיים מוכיחות שהיא נשואה לו - לא אדוני שמעני. דהא לאו מילתא היא כלל. כי הואיל

ואצל צאן קדושים אין דרך להחזיק יד אשתו
ברבים משום פריצותא, א"כ אין זה "דרך"
אישות כל עיקר, כי אם דרך רשעים יעוות
ממעשי מפריצי הפרצ"ה.

ושא נא עיניך וראה עוד להרב נהר פקוד
ח"ב דף טו"ב ע"א, דאישתפוך חמימיה על
חידושו של הגאון פרי האדמה, ותמ"ה תמ"ה
קרא עליו מכמה טעמי, והסיק שם דבקושטא
מנהג זה אינו מנמוקים הלכתיים כלל כי אם
לעשות זכר בעלמא לכמה פסוקים עיי"ש.

ותלי"ת כבר נתבטל מנהג זה בקרב עדות
המזרח - וכל הרוצה לתלות את עצמו (תרת
משמע) במנהג המוזכר בדברי הגאון בעל פרי
האדמה זיע"א, יד"ו על התחתונה, כי לפתח
חטאת רובץ פן יכשיל את הסובבים הודו
בהרהורי עבירה קשים מעבירה, דכיון שהגיע
לצופי"ם - רעה נשקפה וצופה רשע. [וכבר
פסק מור"ם ז"ל במפה אה"ע סי' כא' סוף סע'
ה': "י"א דאין לנהוג אפילו עם אשתו בדברים
של חיבה, כגון לעיין ברישיה אם יש לו כנים,
בפני אחרים." עכ"ל. וכל שכן הכא דהליכה יד
ביד הוי דרך חיבה טפי מבדיקת כנים]. ואף
כי כן היה נהוג בימי עולם ושנים קדמוניות
(והגאון המובהק חסידא קדישא בעל פרי
האדמה זלה"ה החזיק במנהגם), איככה נוכל
להשוות דור יתום זה יתמי דיתמי, לדורות
ראשונים אשר כל מחשבתם כעצם השמים
לטוהר. ומה גם דפה עיר אלקינו הר קדשו
ירושלים תובב"א. עמדו ותיקנו קמאי בכח

נח"ש לבלתי ישהה בצל קורתה בחור שרוי
בלא אשה מבן עשרים שנה ומעלה (כמובא
בספר התקנות לתמידי כמוהר"ח גאגין זלה"ה,
דף מא' ע"א - וחתום על דבר ההסכמה הרב
פרי האדמה בעצמו זלה"ה, ושם בנוסח התקנה
מוזכר דכבר היתה תקנה כזו מימים ימימה,
ולא באו אלא לקיים את אגרת המגוריים
הזאת שנית), ואזי יובן היטב דבירושלים לא
חששו להרהורים כולי האי (וגם בשאר ערי
הארץ לא היו מצויים כולי האי רווקים מעל גיל כ'),
משא"כ זה עתה שהותר החרם, ובכל חתונה
רבו כמו רבו בחורים רווקים מבן עשרים
שנה ומעלה אשר כל ימיהם בהרהורי עבירה
(כדאיתא בקידושין כט' ע"ב), מי זה ערב אל
לבו להיות נקי מנתינת מכשול בדרך עמי.

והגראמ"מ שך זצ"ל בעל אבי עזרי, כבר
צווח ככרוכיא כמה זימנין, דהאידינא אין
לנהוג החזקת יד הכלה כלל. וכן דעת עליון
של הגר"ש ואזנר שליט"א (הובאו דבריו
בספר שרשי מנהגי אשכנז ח"ד עמ' תקיג').
וכן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בתשובותיו
שנדפס"ו באו לך בסוף ספר ישמח לב סאוויץ
ח"א עמ' שעד' אות פד', נשאל בזה"ל:
"כשהחתן מוליך הכלה לחדר יחוד, האם ראוי
שיאחזנה בידו", והשיב: "לא". וכמו כן ראיתי
מובא בשם קונטרס אפריון שלמה סי' כה'
שכתב עפ"י הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דאין
לאחוז יד הכלה לפני היחוד, כיון דחשיב
מעשה חיבה, ולדעת הרמב"ם איננה נשואה לו
עד שתתייחד עמו. וראה גם בשו"ת עולת

אל ביתו. עיי"ש. והובא גם בארץ חיים
סתהון אה"ע סי' ה"ן סע' א' (ד"ה וכתב

שכתב די"א דגם אלו שנהגו אבותיו כן
בדורות חלפו, בדורינו שהפרו"ץ מרובה על
העומד, יש לבטל המנהג].

ועין רואה להרה"ג ר' בנציון ווינשטאק
נר"ו בספר "סידור הגאונים והמקובלים" כרך
כ' שער טז' פרק ד' סי' יד' כתב, דאפשר
דטעם המנהג המוזכר בפרי האדמה הוא
מחשש הפסק בין הברכות לחדר יחוד, עיי"ש.
וכ"כ בעדות לישראל דף מה'. ואחר המחילה
הראויה, לא שת לבו דבפרי האדמה כתב
להדיא דהמנהג היה לעשות כן רק בארבע
אמות האחרונים.

וידידנו הרה"ג ר' אליקים דבורקס
שליט"א בספר "אוצר מנהגי נישואין"
(מהדורת תשס"ו) עמ' קנה' ראו הביא לנו
בשם ספר שישו ושמחו, דיהיב טעמא להמנהג
הנז', שהוא כדי "לפרסם את המצוה", כי מלבד
העשרה הנוכחים לברכת חתנים כפי ההלכה,
ראוי לפרסם את המצוה גם לאחרים עיי"ש.
והנה בלכתך בדרך זה, כהיום הזה שבמעמד
החתונה ישבו בה עם גדול ורב ורם כענקים
(ולא "עשרה" כפי שכתב הרב שישו ושמחו),
שוב אין צורך לנהוג בזה כלל, וק"ל.

וכל זה כתבתי בעניי אגב גררא ויש בזה
משום ריבוי בשיוור"ם, כי לא כאן המקום
לשנות מסכת ידיים.

יצחק רצאבי ח"ב סי' רלט' ד"ה ואגב, שכתב
וז"ל: "במקומות שלא נהגו כן (להחזיק יד
הכלה), כמו אצלנו, ייחשב הדבר גנאי
ופירצות לעשות כן". עיי"ש. וראה גם בשו"ת
קול אליהו טופיק ח"א חאה"ע סי' ב' שכתב
וז"ל: "וכן מה שהנהיגו בשנים האחרונות
שהחתן נכנס לחדר היחוד עם הכלה יד ביד
דרך חיבה לעיני כל ישראל, ובודאי שזה
פריצות גדולה לעיני חבריו של החתן, שאין
זה נאה ויאה לשומרי תורה ומצוות. ואין בזה
שום צורך שהרי די שמתייחדים בחדר יחוד
והיא היא החופה, ולשם מה צריך להוליכה
ולמושכה בידו, וכי אשה נקנית במשיכה. ואף
גם זאת כשיוצאים מחדר יחוד ג"כ נותנים יד
ליד לעיני כל ישראל, ויצאה והיתה מקיש
הויה ליציאה וכן לא ייעשה במקומינו. וה'
הטוב יכפר בעד." עכ"ל.

ובר מן דין, הנה במנהג המוזכר בפרי
האדמה היינו להוליכה קצת יותר מארבע
אמות ותו לא [וז"ל הרב פרי האדמה: "מנהג
א"י שהחתן מוליכה בידו לבית הנישואין יותר
מארבע אמות" עכ"ל], ולכן לא היה בזה
פריצותא כולי האי, ואילו החתנים כהיום
שחפצים "להדר" בזה, מוליכין את הכלה עשר
פרסאות, ובזה אין להם על מה שיסמוכו.
[וצאו חזו להרה"ג ר' מרדכי גרוס שליט"א
בספר אום אני חומה עמ' ג' ציון ל', דגם מי
שמנהג אבותיו לאחוז יד הכלה, מ"מ החובה
מוטלת עליו להזהר לעשות כן בצניעות כמה
שיותר. וע"ע שם בעמ' קיד' ציון תתרכ"ב

הרב פרי), ובשמלה לעזור סי' ח' סע' ח' אות ב'. ותמהני על עצמי, דהיאך מלאם לבם הטהור של האחרונים ז"ל (על אף כי ענקי הרוח המה) לחדש קנין נוסף שלא מוזכר בתלמוד גדול^ה, והלוא גם הראשונים שכתבו כמה ביאורים בכיצד נקנית הכלה, לא כתבו אלא כביאור למה שמוזכר בגמ' "חופה", ואילו האחרונים הנ"ל כתבו זאת כקנין תחליפי ל"חופה" הנזכרת בש"ס [והפליא לעשות מרן הרי"ח הטוב זלה"ה בבן איש חי שנה ראשונה פרשת שופטים אות יב', דכתב דמנהג בגדאד לעשות סוג חופה שלא נזכרה לא בראשונים ולא באחרונים, עיי"ש]. והנה אי נימא ד"חופה" היא מציאות ולא קנין, מינח ניהא, דאותם אחרונים ז"ל אמדו אומד בדעתם הרחבה, דהולכת הכלה בידיו ג"כ הוי כהכנסה לרשותו, הואיל ו"חופה" גופא איננה כי אם מציאות של הכנסה ברשות ולא קנין מסויים, א"כ כל פעולה שהיא הכנסה לרשותו הוי מציאות של נישואין ומהניא.

ובזה יובן על נכון ג"כ מה שכתב הלבוש באה"ע סי' ד"ן סע' א', לדעת

^(ה) והן אמת דאין זו המצאה ללא יסוד, דהרי הט"ז סי' ז"ן כתב עפ"ז ליישב קושיא בכתובות דף מח', עיי"ש, אלא דמ"מ אכתי לא מצינו להדיא קנין כזה בש"ס.

הסוברים דסגי בפריסת סודר: "דלאו דוקא שהנישואין יהיו הכנסה לבית, אלא [כל] שעושה דבר שנראה ממנו שמייחדה להכניסה לביתו, דיו." עכ"ל, כלומר דאין בזה פעילות קבועה, אלא כל דבר שמסמל שפרשה מבית אביה ומעתה תחייה ברשות הבעל, מהני [ולסוברים דלא סגי בפריסת סודר, היינו משום דבעינן מציאות ממשית של הכנסה לרשותו, ולא סגי בתחילת מציאות בעלמא, ומ"מ הרי יצאנו למדין מיהא, דאין צורך ב"מעשה קנין" מוגדר]. וכן הוא בבא"ח הנ"ל.

ג) ישוב קושיית המוהרש"א

הגאון מוהרש"א על התוס' בקידושין דף ה' ע"ב כתב לבאר, דהא דס"ל לרב הונא דחופה קונה^ה, פירוש דחופה זו מועילה להחיל גם קידושין וגם נישואין, ודלא כהרב המופלא

^(ו) ובקושטא כל מאן דדכיר מדברי רב הונא, דילפינן דחופה קונה קנין קידושין מק"ו - בודאי מיד הולך ברג"ש, דאילו חופה לענין נישואין היא "מציאות" ולא "קנין", במאי שייך למימר "קל וחומר" מקנין כסף. ואכן להלן אדבר בו (בסימן זה ריש ענף ב'), כי ישנם כמה דרכי נועם להבהיר דאין מזה ראייה לנ"ד, ומשם באר"ה.

שושנת כוונה לקנין בחופה העמקים

בעלה ונעשית נשואה ממילא. ולא שייך לומר בזה "דיו", כי באמת החופה לא קונה קנין נוסף מלבד הקידושין, אלא פועלת כקנין כסף ממש, ורק דהמציאות היא שאשה זאת הינה נשואה. והבן.

ענף ב'

ראיות דחופה היינו קנין

(ד) קל וחומר דרב הונא

ועל אף כל הראיות הנ"ל דחופה היינו מציאות, הנה מאז עומדי על חקירה זאת - לבי לב ערל נוקפי מהסוגיא בקידושין דף ה' ע"א: "אמר רב הונא חופה קונה (כלומר קנין קידושין) מקל וחומר, ומה כסף שאינו מאכיל בתרומה קונה, חופה שמאכילה בתרומה אינו דין שתקנה, וכו'". והנה אי נימא דחופה היא מציאות בעלמא ולא קנין, מאי ק"ו איכא, דמה לקנין כסף שהוא קנין ממש, ולא מצינו דיועיל "מציאות" לענין קנין אישות של קידושין. וגם רבא דפליג ארב הונא (שם בע"ב), לא פליג אלא מטעמי אחרוני עיי"ש, ולא משום ד"חופה" אינו קנין.

ובאין אומר ואין דברים איכא למימר דבזה גופא נחלקו האמוראים,

כמהר"י בן לב זלה"ה שהבין דהחופה עושה קידושין בלבד ואח"כ יש להצריך חופה נוספת להחיל נישואין, דאילו כדברי המהריב"ל קשיא טובא, דמאי אולמיה האי חופה מהאי חופה, דמאחר וכבר עשה פעולה להכניס אותה לרשותו, מה בצע כי יחזור על פעולה זו שנית (וכמו שאכן כתבו התוס' שם לענין קנין כסף, דלדידן דחופה אינה קונה, אין ללמוד שיהיה כסף גומר ק"ו מחופה, דהרי כיון שכבר קידש אותה בכסף, מאי אולמיה האי כסף מהאי כסף). אלא דנתקשה בזה המוהרש"א, דלפי דבריו שהחופה פועלת גם קידושין וגם נישואין, לכאור' הוה לן למימר דיו לבא מן הדין להיות כנידון, דלשיטת רב הונא, כמו שכסף רק מחיל קידושין ולא גומר, כך חופה אם נעשית בלי הקדמה של קנין אחר, רק קונה קנין קידושין אך לא גומרת. ונדחק בזה ונשאר בצ"ע. עיי"ש [וע"ע בזה להרש"ל בים של שלמה קידושין פ"ק סי' ב', ובפני יהושע לשם דף ה' ע"ב ד"ה חופה שגומרת, ובשער המלך קו' תופת חתנים סע' ב', ואכמ"ל].

והנה אי נימא דחופה היינו מציאות, מינח ניחא. דהנה בודאי דמה שלמד רב הונא ק"ו מכסף דחופה מועילה להחיל קידושין, היינו בתורת קנין ממש, ובנוסף לכך הרי מציאות היא שאשה שנכנסת לחופה הרי היא ברשות

וביאורים גריינמן לקידושין דף ה' ע"א
ד"ה ונראה, וכ"כ בספר תפארת ישראל
דרוק לכתובות סי' א' אות ט', וכ"כ
בספר מנחת עזרא לקידושין סי' א"י,
וכ"כ בספר מילי דעזרא על קידושין סי'
ט' אות ב', ועוד.

ושוב מצאתי להגאון כמוהר"ר
חיים שמואלביץ זלה"ה בספרו שערי
חיים על קידושין שג"כ חקר בהאי
חקירה, אי חופה היינו מתורת קנין או
מתורת מציאות, והרגיש מדברי הגמ'
הנ"ל, וכתב לבוא אל הבא"ר עפ"י
מש"כ רש"י ז"ל בקידושין דף ג' ע"א
ד"ה למעוטי, והתוס' ר"י הזקן (מיוחס
לרבינו אברהם מן ההר ז"ל) על סוגיין
דדף ה' הנ"ל, שכתבו דרב הונא לא
מתכוין לחופה גרידא, אלא רב הונא
מיירי היכא דאביה מסרה לחופה

איכא לאקשויי על הירושלמי, דמדוע מצריך
האי טעמא דזוכה במעשי ידיה ומציאתה,
תיפוק ליה דאסור משום דקונה את האשה
עצמה. אלא הראית לדעת דחופה איננה
נחשבת כ"קנין". ומיהו כבר הרגיש הרב מנחת
יהודה בדחייה המתבקשת, דכל האיסור
לקנות בשבת היינו דוקא קנין ממוני ולא קנין
אישות. עיי"ש.

(ח) וגם שם כתב כנ"ל על אודות דברי
הירושלמי לענין המקדש בשבת.

דרב הונא אה"נ ס"ל דחופה היא קנין
בקנין כסף, ולכן למד ק"ו מקנין ס"ל
דחופה היינו קנין, ואילו רבא ס"ל דהוי
מציאות, ולדינא הרי קיי"ל כרבא. [והא
דאמר רבא (בדחייתו לק"ו של רב
הונא): "כלום חופה גומרת אלא ע"י
קידושין, וכי גמרינן חופה שלא ע"י
קידושין מחופה שע"י קידושין" - הכי
פירושו, דכיון דלא מצינו שחופה הוא
קנין בפנ"ע אלא רק גומרת קנין שעשוי
ועומד ע"י הקידושין, א"כ אין לנו מקור
לחדש שחופה הוא קנין, דהא כדי
לגמור" אין שום צורך לקנין נוסף,
וממילא ליכא ק"ו. ואכתי צע"ק, דהרי
טענת רבא ניתנת להאמר אף אי נימא
דחופה היינו קנין, כלומר דלא מצינו
שחופה תהא קנין אלים לקנות מעיקרא
כי אם לגמור, ולפיכך רבוותא דארייתא
ז"ל כתבו, דמח' רב הונא ורבא היינו אי
חופה הויא קנין או מציאות - דכ"כ
הגרא"מ שך זצ"ל באבי עזרי מהדו"ק
פ"ג מאישות הל' יג' ד"ה ומעתה, וכ"כ
הרב מנחת יהודה ליפקוביץ לקידושין
דף ה' ע"ב אות נ', וכ"כ בספר חרדשים

(י) והבט וראה עוד שם במנחת יהודה שם,
דכתב להביא ראיה דחופה אינו מגדר קנין.
דהנה כתב מרן השו"ע אה"ע סי' סד' סע' ה'
(עפ"י הירושלמי) דאסור לכנוס בתולה לחופה
בשבת לפי שע"י החופה זוכה במעשי ידיה
ומציאתה והוי כקונה קניז בשבת. ולכא'ו

בלבד, דזה מראה הכנסה לרשותו, ולהבדיל דמי קצת להגבהה או משיכה דהם פעולות של הוצאה מרשות הזולת והבאה לתחת רשותו. ולא היה טעם לשבח מספיק כדי להצריך דוקא יחוד, כי יחוד אינו מוסיף עוצמה ב"רשות" כי אם ב"אישות". ולכן כתב הגר"ש, דמאן דסגי להו בהבאה לביתו, ס"ל דחופה הוא סוג קנין, ואילו הני רבוותא דהצריכו יחוד ממש, סבירא להו דהוי "תחילת הנהגת אישות". עכת"ד הגר"ש. וכיון לדבריו הגם הר"ר שאול ברוס שליט"א במאמרו הנדפס בספר ישמח לב ח"ב עמ' רב"י ד"ה ונראה. וכ"כ גם הבח"ח אשר ביטון גר"ו בקובץ מי באר ח"ג עמ' קמה'.

והגר"ש רוזובסקי זצ"ל בספר שיעורי רבי שמואל לקידושין אות סז' (ד"ה אולם) ג"כ צידד לומר דחופה פועלת מדין "מציאות" לא בגדרי "קנין", וכתב דרך שלישי ליישב (בדוחק רב) את הק"ו דרב הונא, דלענין ק"ו יש לנו להתחשב במה החופה פועלת ("למעשה") ולא אכפת לן בגדרי כיצד פועלת, וז"ל: "ויש לדחות דמ"מ ילפינן בק"ו למילף חופה מכסף כיון שראינו שחופה יכולה לפעול גמר אירוסין משא"כ בכסף, ק"ו שיכולה לפעול ככסף, ודיינינן ק"ו בכה"ג ואין אנו

(כלומר דאיירי בדאיכא תרתי לטיבותא, גם מסירה של האב וגם חופה). והגר"ש יושב על המסב"ר, דכוונתם ז"ל דע"י שאביה מוסר אותה לחופה, החופה מקבלת תוקף של קנין ממש (הסברא בזה אבאר בסמוך בעה"ת), ולכן שפיר ס"ל לרב הונא דילפינן מחופה כזו לקידושין.

ונהי דמדברות ראשונים אחרים ז"ל נראה דלא כרש"י ותוס' ר"י הזקן, כתב הגר"ש דבאמת החקירה הנ"ל (אי חופה מטעם קנין או מציאות) היא פלוגתא דאשלי רברבי ראשונים כמלאכים זיע"א, דהרא"ש והר"ן וסייעתן ז"ל דס"ל דסגי בהבאת האשה לביתו בלא יחוד, כלומר דסגי בהכנסה לרשותו בעלמא, סבר"י מרנ"ן ד"חופה" היינו קנין, ואילו כת הראשונים דשמיע להו כלומר סבירא להו דבעינן יחוד [וכן היא שיטת רש"י (כן משמע קצת מרש"י בכתובות דף מח', עיין בבאור הגר"א אה"ע סי' ה"ן סק"ט בדעת רש"י) ותוס' ר"י הזקן (שכתב דחופה היינו "שמייחדים שניהם ללא ביאה"), ס"ל ד"חופה" היינו תחילת ניהוג אישות (כלומר מציאות של תחילת חיי איש ואשה כזוג). [ונראה לבאר עומק סברת הגר"ש זצ"ל בזה, דהנה אי מטעם קנין לחוד, מסתברא דסגי בהבאה לביתו

יודעים גברי ק"ו. עכ"ל. והוסיף ג"כ די"ל דבזה גופא פליגי רב הונא ורבא.

[וראה גם להגרי"ש אלישיב שליט"א בספר "הערות במסכת קידושין" דף ה' ע"ב, שנקט דגם לרב הונא חופה פועלת מדין מציאות ולא בתורת קנין, אך לא הבהיר א"כ כיצד יליף ק"ו].

(ה) ק"ו של בעלי התוס' ז"ל

ואולם בהמשך דברי הגר"ש רוזובסקי הנ"ל, ראו הביא לנו ראייה אלימתא דחופה היא קנין ממש ולא מציאות, אף לדידן דקיי"ל כרבא, דהנה תוס' בקדושין ה' ע"ב הקשו לדידן דחופה אינה יכולה לפעול אירוסין, היה לנו ללמוד שכסף יגמור, ק"ו מחופה, מה חופה שאינה קונה גומרת, כל שכן כסף שקונה שיגמור. עיי"ש בתוס'. והנה אי נימא דחופה היא מציאות של הכנסה לרשות הבעל, הרי בכסף לא שייך לומר כלל דיש בזה מציאות כזו, דסוף סוף אין בנתינת הכסף שום דמיון חיצוני להכנסה לרשות. אלא מחוורתא דחופה פועלת מדין קנין ממש. עכת"ד הגרש"ר (ונשאר בצ"ע). ודפח"ח^ט.

^ט ומ"מ לפי דברי הגאון רבי חיים

אך חזי הוית במאירי לקידושין שם (ד"ה כבר) שאכן השיג"ה ידו על ההוי אמינא שבתוס', וניתן לפרש דעומק כוונתו היא היא טענת הגר"ש רוזובסקי זצ"ל, וז"ל המאירי: "ואע"פ שיש לומר כלך לדרך זו: ומה חופה שאינה קונה, גומרת, כסף שקונה אינו דין שיגמור - אין זה כלום, שאין הדעת נותנת ליקרא שארו ואשתו ובעולת בעל לחייבה בחנק ולירשה - בלא יחוד." עכ"ל, וכוונתו רצויה לומר, דכיון שענין החופה היא יצירת מציאות של תחילת חיי איש ואשתו, רק חופה (דהיינו יחוד וכיוצא) מתאימים ליצירת מציאות כזו, ולא נתינת כסף בעלמא. [וכעין דברי המאירי, בקצת שינוי, כתבו גם בשיטה לא נודע

שמואלביץ הנ"ל, י"ל דאה"נ תוס' ס"ל דחופה היינו הכנסה לרשותו ולא יחוד, ולכן ס"ל דהוי קנין ולא מציאות, משא"כ לדעת תוס' ר"י הזקן ורש"י ז"ל - חופה פועלת מכח "מציאות". וראה גם להרה"ג ר' עזרא ניסן שליט"א בספר מנחת עזרא לקידושין סי' א', שכתב בשם עצמו, דהתוס' הנז' בפנים, דקס"ד להו דיש ללמוד דכסף יעשה נישואין, הוא יען כי ס"ל להתוס' דחופה לאו יחוד היא, וסבר"י מרגן ד"חופה" פועלת בתורת קנין, ואילו לראשונים דחופה הוי יחוד, הרי היא פועלת מדין מציאות, וממילא פשיטא דאין מקום לומר שכסף יגמור.

למי על קידושין שם ד"ה ומה,
וב"חדושי תלמיד הרשב"א לקידושין
שם ד"ה ומה].

(ו) ביאור הא ד"חיבת חופה קונה

ואכתי פש גבן לעיין בלשון הגמ'
בכתובות נו' ע"א "חיבת חופה קונה"
ו"חיבת ביאה קונה", דהנה על אף
דכתיבנא לעיל בריש הסימן דלשון
"קונה" אינו ראייה כלל כמבואר שם,
מ"מ עצם הלשון "חיבה" טעון הבהרה,
דהנה בשלמא לפי הרא"ש (פ"ה
דכתובות סי' ו') וסייעתו דסוגיא זו מיירי
לענין חלות חיוב כתובה, אתי שפיר,
דכוונת הגמ' היינו דע"י אותה חיבה
הבעל גומר ומתחייב בכתובתה, ואינו
ענין כלל לקנין חופה. אך לפי שיטת
הרמב"ם ודעימיה, דסוגיא זו אתיא לענין
חלות כל דיני הנישואין, א"כ משמעות
הגמ' בענין ה"חיבה" היינו לכאור', דעקב
אותה חיבה האשה גומרת ומקנה את
עצמה (ולפ"ז הוא גדר קנין ממש
כקידושי כסף). ועל דרך הדוחק י"ל,
ד"חיבה" המוזכרת כאן היינו ה"מודד"
דאכן הגיעו למצב של קירבה שמוגדרת
כ"מציאות" של נישואין. כלומר
דה"חיבה" אינה "סיבה" אלא "סימן"
(אלא דפשטות לשון הגמ' מורה באצבע
דה"חיבה" היא היא הקונה).

ובשו"ת משאת בנימין סי' צ' (דף
צא' ע"ב בדפוס ווילנא) ניכר לעיני כל
ישראל דהבין בכוונת הגמ', דאגב האי
חיבה האשה גומרת ומקנה את עצמה.
דהנה שם יצוא יצא ליתן טעם לשבח
מדוע לבתולה סגי בכלונסאות (לשיטת
בעל העיטור) ואילו לאלמנה יש להצריך
יחוד ממש, וכתב וז"ל: "וכגון ההיא
דבעל עיטור שהביא הרב ב"י בסי' סא'
שעשוין מסדינים המצויירים וממיני
ורדין והדס, שרבים מצויין שם, ואין כאן
יחוד ומקום צנוע כלל, ולא באה אלא
לכבוד ולשמחת חתן וכלה, וגבי בתולה
הוא דקונה האי חופה, משום דכל בתולה
קריבה דעתה לגבי שמחה וכבוד, וחיבת
חופה הוא עיקר אצל הבתולה אף בלא
ביאה, וכדאמרינן בפרק אע"פ חיבת
חופה קונה ולא חיבת ביאה. משא"כ
באלמנה דאין דעתה קרובה אלא לחיבת
ביאה, והביאה הוא עיקר אצלה, ולא
איכפת לה כל כך מכבוד ושמחה, שהרי
מטעם זה נתנו חז"ל זמן לבתולה יב'
חדש ולאלמנה רק ל' יום." עכ"ל. וראה
גם בשו"ת משפטים ישרים חסון חאה"ע
סי' לו' דף עז' ע"ג ד"ה עוד היה, ודו"ק.

ומ"מ בראשונים כמלאכים אף
אליבא דהרמב"ם (כלומר אע"פ
שהרמב"ם למד דסוגיא הנ"ל מיירי לענין

קנין חופה ולא לענין התחייבות (בכתובה), משמע דקנין חופה מתבצע מפאת ההכנסה לרשות הבעל ולא מחמת חיבה. ואשר על כן בעל כרחין לפרש דהא דאיתא בגמ' הנ"ל דחיבת חופה קונה, פירושו על דרך האמור לעיל בסמוך, דהמצב המוגדר ככניסת האשה לרשות הבעל, היינו היכא דאיכא עכ"פ חיבת חופה, ובאו בזה לאפוקי לומר דבעינן שתהיה הכניסה הכרוכה בקירבה גדולה כחיבת ביאה. ואכתי צ"ב בכל זה.

(ז) מח' הראשונים האם חופה

מועילה לנישואין היכא דנעשית לפני הקידושין

ראה ראיתי למי שרצה לומר, דלפי מה שצייד הרב משנה למלך פ"י מאישות הל' ב' דחופה יכולה לפעול נישואין עוד טרם היה הקידושין (וכן הוא הפשטות ברמב"ן לקידושין דף י' ע"א והריטב"א שם, וברשב"א ביבמות דף נו' ע"א, וכן מבואר בהגהות מרדכי לקידושין סי' תקמ"ו בשם רש"י, וכעת לא ע"ט האסף בזה) - משמע דחופה הוי "קנין" ממש, דאילו חופה פועלת מדין "מציאות", הרי לא שייך מציאות של הכנסה לרשותו עוד לפני שהיא ארוסה. ולפקצ"ד אי משום הא לא איריא, דהרי בודאי דגם לפי הראשונים דסבר"י מרנ"ן

דחופה מועילה אפי' שנעשתה לפני הקידושין, אין כוונת הדברים שחל דין נשואה לעת עתה עוד טרם היותה ארוסה, דכזאת לא תעלה על דעת אנוש, אלא כוונתם ז"ל דאם עשו מעשה החופה לפני הקידושין, ואח"כ עשו גם את הקידושין, תיכף ומיד חל הנישואין מכח אותה חופה שעשו מקודם, ואין צורך לחופה נוספת. וכן מפורש בלשון הזהב של הר"ן בכתובות דף ג"ל ע"ב וז"ל: "ואפשר לומר דכי אמרינן דביאה אירוסין עושה, הני מילי בבית חמיו, אבל כל שהביאה בביתו וכנסה ובעלה, הרי הקידושין והנישואין באין כאחד." עכ"ל. הא קמן דאם עשה קודם חופה ("שהביאה בביתו וכנסה") ואח"כ קידושין ("ובעלה"), חלין שניהם כאחד ("הרי הקידושין והנישואין באין כאחד"), ולא שחל קודם הנישואין ואח"כ הקידושין. [ובאמת הרב שער המלך כתב יתירה מזו בביאור דברי ראשונים אלו - וראה נא בהמשך מילתין סימן ד' ענף ב', קחנו נא משם]. ולפיכך נראה דאין מזה כל הכרח לומר דחופה היינו קנין.

ואדרבא, בקהלות יעקב קנייבסקי סי' יט' (ד"ה ולכאורה) בא במחבר"ת לומר, דלפי מש"כ בהגהות מרדכי פ"ב דקידושין בשם תשובת רש"י, דאם עשו חופה לפני קידושין (דנתגלה שהקידושין

שושנת כוונה לקנין בחופה העמקים

היו שלא כדין, ואחרי החופה עשו קידושין שנית כדת משה וישראל, ונמצא שהחופה קדמה לקידושין), הרי זו ראייה דחופה היא "מציאות" של כניסה לרשותו ולא קנין, דאילו חופה הוי קנין, הרי עשה מעשה הקנין שלא בשעת הכושר, והיאך יחול הקנין אחר הקידושין. עיי"ש. אלא דגם בזה, אשתחזה ואכרעה יג' השתחויות, עד שיתפקקו כל החוליות, כי לפקצ"ד גם מזה אין ראייה. דהרי גם אי נימא דחופה היינו קנין, מ"מ צורת הקנין הוא בזה שנמצאת ברשותו (ומלשון רוב הראשונים משמע דאין הבעל צריך להכניס את האשה לחופה, אלא גם אם נכנסת מעצמה שפ"ד, ולפ"ז גם אם נמצאת שם לשם נישואין מהני שפיר), וצורה זו קיימת גם לאחר הקידושין, ואפשר דלכן הוא דחל הנישואין תיכף (או אף ביחד) עם הקידושין, וע"ע להלן סימן ד' ענף ב' על אודות מימר קדישין של הרב שעה"מ, עיי"ש וצרף לכאן.

ענף ג'

ז) חילוק בין היתר ביאה לשאר דיני הנישואין

ויתכן לומר דבקנין חופה קיים גם צד של קנין ממש וגם צד של מציאות. דהנה ידועים דברי הרמב"ם בהל' אישות

פ"י הל' א', דאף אם ביאה נישואין עושה, מ"מ אסורה היא לבעלה עד שיכניסנה לחופה (וכמו שפירש בדעתו הרב המגיד שם, וע"ע למרן בכסף משנה שם ובשאר מפרשי הנשר הגדול ז"ל). והגר"ח הלוי מבריסק זלה"ה בחידושי דפוס סטאנסיל, סי' קעז', נותן טעם לשבח מדוע אסורה לבעלה על אף דחל עליה דין נשואה, וז"ל: "והטעם, דחופה מלבד שהיא קנין, היא גם מעשה להתיר אשה לבעלה, ונהי דאמרין שהביאה ג"כ כמו חופה, אבל כל זה הוא לקנין חופה, אבל להתירה לבעלה צריך חופה דוקא ובביאה ליכא חופה, ולכך היא אסורה לבעלה עד שיכניסנה לחופה." עכ"ל. דבריו מבוארים ועומדים היטב, דלענין ירושה ולהטמא לה וכו' בעינן "קנין" ממש, ולענין "היתר ביאה" - מפורש באר"ש החי"ם דאינו "קנין", אלא דלא פירש מהו כן הגדר בזה, ומסתברא דכוונתו רצויה דהיינו מטעם "מציאות". כלומר מה שכתב "היא גם מעשה להתיר אשה לבעלה" - היינו פעולה המייצרת "מציאות" של כניסה לרשותו. [ואם באורח זה אהלך, צריכין לומר, דביאה לא נחשבת הכנסה לרשותו כמו הכנסת הכלה לחופה, דהרי ביאת ארוסתו בבית אביה כנעוריה אינו היכר כולי האי להחשב כמציאות של הכנסה לרשותו, משא"כ הכנסת הכלה לכלונסאות

מקושטים או הכנסתה לבית החתן במצב של יחוד - הוי היכר טפי וחשיב שפיר "מציאות" של הכנסתה לרשותו].

וע"ע על אודות דברות הגר"ח הלוי זלה"ה בספר שיעורי רבי דוד פוברסקי זצ"ל לקידושין דף י' ע"א סי' שח' ד"ה וזהו, ובספר "מבי מדרשא" קובץ כ' על כתובות עמ' קצג'.

ענף ד'

(ח) חופה בטעות או על תנאי, ודין

חופה ע"מ שתחול לאחר זמן

עוד רגע אדבר, דהנה נחלקו הפוסקים ז"ל האם שייך מקח טעות או תנאי במה שנוגע ל"חופה". בשו"ת רעק"א זלה"ה תניינא סי' נא' וסי' קו' יצא לחדש דבקנין חופה לא נאמרו משפטי התנאים דהרי א"א לעשותו ע"י שליח. [ומ"מ הא דאיתא ביבמות דף קז' ע"א "לפי שאין תנאי בחופה" - התם הכוונה היא לתנאי בקידושין ומחילה בחופה (עיי"ש בפרש"י, וצע"ק) ולכאור' אינו ראיה לדברי הגרעק"א]. וע"ע בהגהות אשירי פרק אע"פ סי' ו' בשם ר"י, ובמרדכי בפרק הנז' סי' קעח' (גם בשם ר"י), וברבינו ירוחם נכ"ו ח"ד דף קפח' ע"ב, ובב"י אה"ע סי' ט"ל דף עב' סוף ע"ב, ובריטב"א כתובות דף נו' ע"א,

ובקריית מלך רב ח"א פרק ז' מאישות הל' כג' דף סו' ע"ד, וביד אהרן אה"ע סי' ט"ל הגהב"י אות ג', ובכנה"ג אה"ע סי' לח' הגה"ט אות מ', ובבית יעקב עמ"ס כתובות דף עג' ע"א ד"ה ועוד, ובאור שמח על הר"מ פ"י מהל' אישות הל' ב' ד"ה עוד הנני, ובשאר אחרונים, ובשורש ג' עמ' קסו' כתיבנא עוד בזה - וכאן לא אשנה מסכת ארכי"ן. ועלה במחשבה תחילה לומר, דגם נידון זה יהיה תלוי בחקירה הנז', האם חופה היא "קנין" או "מציאות": דאם היא קנין, אזי שפיר יש מקום לומר דנהוג בה תנאים ומקח טעות וכיוצא (אי לאו מטעם הסברא שכתב הגרעק"א), ואם היא מציאות שנכנסה לרשותו, הרי הדעת נוטה לומר (לפום ריהטא) דלא שייך להכחיש "מציאות" קיימת שנכנסה לרשותו מחמת טעות או עפ"י תנאים ואומדנות וכיוצא. [שו"ר להגר"מ פיינשטיין זצ"ל בדברות משה על יבמות סי' כד' ענף ג' שכתב דכיון שחופה אינו "קנין" כי אם "מציאות", לא שייך לבטל חופה מטעם מקח טעות. וכ"כ גם בזכרון שמואל רוזובסקי סי' מו' (וראה גם בחידושי רבי שמואל לכתובות סי' יב' אות ג' ד"ה ונראה דאף, עיי"ש). וכ"כ בספר חבצלת השרון קרליבאך פרשת חיי שרה עמ' שמז']. ברם אחרי שובי

⁽¹⁾ וצופה הייתי לכמה מחברים שכתבו

דברים שבלב אינם דברים, וכל עוד לעיני הרואים מחזי כחופה, הוי חופה, בין אם חופה הוי קנין בין אי הוי מציאות). ומהאי טעמא נמי י"ל דאף אם חופה פועלת מדין מציאות, מ"מ מהני תנאי לבטל את החופה, כגון שיאמר שתהא זו חופה ע"מ שתביאי לי מאתיים זוז, כי ע"י התנאי הרי מכווין כוונה הפכית, דאם לא תביאי לו מאתיים זוז, לא תהא זו חופה. וכן יש לצדד לענין מקח טעות [ובשורש ג' סי' ג' ביארת"י הקודש בעניותי מהו שורש דין ביטול מחמת מקח טעות, וגם כאן מילתא תליא בזה קצת, ומפני אור"ך התיב"ה לא אוכל לפרש שיחתין].

ואולם הבה ונתבונן נא כיצד נוטה מידת הדיין כאשר נכספה וגם כלתה נפשו של החתן שתהיה אשתו ע"י חופה זו, אך מתנה שיחולו הדינים לאחר זמן. ומקופיא בכה"ג הדעת נוטה לומר, דאם חופה היינו מציאות, לא מהני תנאי כזה, דממה נפשך, או שתחול החופה עכשיו כיון שיש כאן מציאות של נישואין ורצון בנישואין, או שלא תחול כלל יען כי אינו חפץ בנישואין לעת עתה. ולא שייך חלות עפ"י תנאי לדינים שחלים בעקבות "מציאות".

ואחר הדברים האלה, שא נא עיניך

ניחמתי [אחר נשיקת עפרות רגלי הגאונים הנז' זלה"ה], דהרי גם אי נימא דחופה היינו מציאות, מ"מ בודאי מסתברא דמועיל כוונה הפכית. כלומר דגם אם נכנס בכלונסאות לשיטת בעל העיטור, או שמתייחדת כדרך איש ואשה לדעת הרמב"ם, ואומר שלא רוצה שתהיה אשתו, מהניא מחשבתו נגד המציאות, כי חסר במציאות גופא כל עוד שאין רצונו שתהיה אשתו (ואיכא לעיונא מה הדין כאשר סבור בלבבו בלבד שאינו חפץ בחופה זו - דלכאור

לפרש יתירה מזו, דהנה התוס' בכתובות דף ב' ע"א כתבו דהמשנה שם באה לאשמועינן דלא מהני חופה בעל כרחא של אשה. וקס"ד זו מובנת היטב לפי האמור בפנים, דחופה היא מציאות ולא בעי דעת. (וע"ז באה המשנה להבהיר דמ"מ חופה בע"כ לא חשיב מציאות של תחילת אישות, כי אין זו דרך אישות). ואנכי לא ידעתי מאי קשיא להו מקס"ד זו, והלוא אפי' קידושין מועילים מן התורה, כדאיתא בבבא בתרא דף מח' ע"ב, ורק מד"ס הפקיעו רבנן לקידושין מיניה למר בר רב אשי. ונהי דהסמ"ג בעשיין מח' דף קכה' סוע"א כתב דאינה מקודשת אף מן התורה (דגורס אחרת בגמ'), מ"מ יחידאה הוא בזה ואין כל דעת שאר הראשונים (וצאינה וראינה ביתה יוסף אה"ע ריש סי' מב', ומשם באר"ה), ועל כן אין כל מקום לקושיא על התוס'.

וראה בשו"ת תורת חסד מלובלין תאו"ח סי' יד' אות ו', שיצא לידון בדבר חדש, האם מועיל לעשות החופה כעת ולהתנות שתחול לאחר ל' יום. והעלה דאי אפשר לעשות כזאת מטעם צדדי, דבעוד ל' יום לא תהיה החופה בעין, ודמי למה שכתבו התוס' בקידושין דף סג' ע"א וביבמות דף צג' ע"א ד"ה קנויה, דבקידושי שטר אי אפשר לקדש ע"מ שיחול בעוד ל' יום, כי אזי כבר לא יהיה לקידושין על מה לחול, ורק בקידושי כסף מועיל לקדש ע"מ שיחול בעוד ל' יום אע"ג דאין הכסף בעין, כיון דאי לאו שתתקדש לו מחוייבת להחזירם עיי"ש בתוס'. וכתב הרב תורת חסד, דמ"מ מועיל להתנות שאח"כ תחול החופה מעכשיו (כלומר "מכאן ולהבא למפרע"). ע"כ סולת אמריו. הא קמן דדעתו של הגאון תורת חסד, דחופה היינו קנין ממש, כקנין קידושי שטר.

ענף ה'

(ט) אחרונים שדנו בחקירה זו

(ויבואר ג"כ האם חופה בעי עדים)

והנה יצאתי לחופש"י בספרן של צדיקים, וראה ראיתי כי אכן שלמים וכן רבים עמדו בחקירה הנזכרת וצידדו לכאן ולכאן:

בספר דברות משה (להגר"מ פיינשטיין זלה"ה) על יבמות סי' כד' ענף ב' הזכיר מדיליה את החקירה העומדת פתח השער, וכתב דנראה דזו מח' רש"י ותוס' בכתובות דף מח' ע"ב בדעת שמואל. דהנה היכא דהאב מסר את בתו לשלוחי הבעל, אלא דהבעל עדיין לא הכניסה לחופה, נקט רש"י (ד"ה שמואל) דנהי דהאב כבר לא יכול להפר נדריה, כי יצאה מרשותו, מ"מ גם הבעל עדיין לא יכול להפר נדריה כל עוד שעדיין לא נכנסה לחופה, ודעת התוס' (שם ד"ה ושמואל) דהבעל יכול להפר נדריה, הואיל וכבר יצאה מרשות אביה. והואיל מש"ה באר את התורה הזאת לאמור, דהתוס' סבירא להו דנישואין בעי קנין ממש, ובכל קנין היכא דהחפץ יצא מרשות המקנה - נכנס ברשות הקונה. ולכן הבינו התוס', דכיון דמבואר בגמ' דע"י המסירה שוב אין האב יכול להפר נדריה, דיצאה מרשותו, בהכרח דג"כ נכנסה לרשות הבעל ע"י מסירה זו. משא"כ רש"י ס"ל דנישואין לא בעי קנין, כי אם מציאות שיביאנה לרשותו, ולפיכך נהי דמבואר בגמ' דכאשר אביה מסר את בתו לשלוחי הבעל שוב אינו יכול להפר נדריה, אין בזה אלא מציאות שיצאה מרשותו, ואכתי יש להצריך שיכניסנה לחופה כדי שג"כ יהיה מציאות שהכניסה לרשותו, ורק אז יכול הבעל להפר נדריה.

כפי קוצר השגתי. וכדברים האלה התנבא ג"כ הגרא"מ שך זצ"ל באבי עזרי מהדו"ק פ"ג מאישות הל' יג'. וכ"כ בשם עצמו בספר תפארת ישראל דרוק על כתובות סי' א' אות ח').

בקובץ מבקשי תורה חשון תשנ"ט עמ' קפ' מייתי הרב הכותב (ראש ישיבה חשובה בבני ברק) וז"ל: "ושמעתי מפי גדולי תלמידי מרן הגרא"מ שך (שליט"א) [זצ"ל] כשלמדו בישיבת פוניבז', שהיה הרב שונה ואומר דחופה אינה קנין אלא הכנסה לרשותו, וזה הוא דבר שבמציאות." עכ"ל. [ומה שהעלה הרב הכותב במבקשי תורה, שם בהמשך דבריו, אודות דברי המוהרש"א, במחילת כבודו לא הביט יפה במוהרש"א בפנים]. ואנכי לא ידעתי מדוע הרב הכותב הנז' היה צריך לשמוע זאת מתלמידי הגרא"מ שך, והלא המה דברים שבכתב בספר אבי עזרי מהדו"ק פ"ג מאישות הל' יג', עיי"ש בארוכה, ושם הוסיף באבי עזרי, דבלכתך בדרך זה יש ליישב למה זה ועל מה זה דלא מצינו דנישואין בעי עדים אע"ג דהוא דבר שבערוה (דעי"ז הנישואין מתחייב הבועל בחנק^א), דע"ז

ובכת"י של הגר"מ פיינשטיין (דפו"ס ועומד בספר ישמח לב סאוויץ ח"ב עמ' צד') כתב להביא ראיה נוספת ד"חופה" היינו מציאות ולא קנין: הרמב"ם בפרק ג' מהל' אישות הל' יג' פסק דאם קטנה נתקדשה בלי ידיעת אביה ואח"כ נודע לו ונתרצה, לא חלו הקידושין, ואילו לענין נישואין משמע ברמב"ם בפ"ח מהל' תרומות הל' טז', דאם נישאת שלא מידיעת אביה ואח"כ נודע ונתרצה, שפיר דמי למפרע. והרי צריך תלמוד מהו החילוק (וכבר הקשה כן הר"ן פ"ב דקידושין על דברות הרי"ף). ותירץ הגרמ"פ זצ"ל, דקידושין הוא קנין, וכדי לפעול קנין בעינן דעת מקנה דהיינו האב, ולכן לא מהני מה שנתרצה האב לאחר זמן, כדי לקיים מעשה הקנין שכבר חלף עבר. לא כן נישואין דהוא מציאות ולא קנין, דבזה סגי בריצוי לאחר זמן כדי שיחול דין נשואה מחמת אותה מציאות, דהרי לענין "מציאות" אין צורך ב"דעת" האב (בתורת דעת מקנה), כי אם יש צורך ב"רשות" האב (כדי שתוכל האשה להתנתק מרשותו, וממילא להכנס לרשות הבעל), ונתינת "רשות" אינו חלות חדשה כי אם גילוי רצונו למפרע, וממילא מהניא החופה אע"פ שעדיין לא נודע לאביה. עכת"ד (בתוספת הבהרה

^א ברם במרחשת ח"ב סי' א' ענף ג' סק"ז

כתב דכיון שחנק בא להקל על דין סקילה של ארוסה, לא חשיב דבר שבערוה, וממילא לא בעי עדים. עיי"ש. וראה בספר המיקנה

בקו"א סי' ז"ן סק"ב ובאור שמח פ"י מהל' אישות ריש הל' ב' דנכנסו לבית הספק בזה האם נישואין בעי עדים. (וראה גם להרב ספר המיקנה בספרו הפלאה לכתובות מח' ע"ב). ובתוס' ר"י הזקן לקידושין דף י' ע"ב איתא להדיא דבעינן עדים. וכן הוא בשו"ת הרדב"ז ח"א סי' קכא, וכן נקט הרב אבני מילואים סי' לח' סקי"ז, וכ"כ ביד דוד פרידמאן פ"ג ה"ה ח"א דף מט' ע"ב, ובשו"ת אמרי דוד פעדער חאה"ע סי' כט', ובשו"ת יעלת חן סי' ח"י דף לא' ע"ג, ובשו"ת יד רמ"ה סולאווי חאה"ע סי' ב"ן (בארוכה), ובגחלת ברוך בענדיט עמ"ס כתובות דף עג' ע"א ד"ה ונ"ל, ובנחמת יוסף תאומים בחלק השו"ת סי' סב', ובספר מנהגי מהרי"צ הלוי פרק א' אות טז'. וכן נוטה בשו"ת דבר יהושע ח"ד ריש סי' לב'.

ומ"מ שרים רבים ונכבדים כתבו דלא בעינן ב' עדים לנישואין, וכמו שהעלה הגרא"מ שך זצ"ל והמרחשת, דכ"כ הגאון מהרש"ק בשו"ת האלף לך שלמה חאה"ע סי' לק"ט [והביא עולת ראיה מגמ' ערוכה בגיטין דף ז"ן ע"א, בארוס וארוסתו שנשבו בין הנכרים והשיאום זה לזה, דבגמ' קא קרי לה "אשתו" עיי"ש. ודפח"ח. אולם המוהרש"א ומהר"ם שיף במקום נדחקו לומר דאיירי כשהיו שם מנין מישראל כדי לברך ברכת חתנים]. וכ"כ בשו"ת ברכת יוסף לאנדא חאה"ע סי' לח'. וכ"כ הרגוצ'ובר בשו"ת צפנת פענח (מהדורת דווינסק) ח"א סוס"י לב' (וז"ל: "וכן היחוד זה ג"כ גדר

נשואין כיון שהמציאות כן, וא"צ עדים", עכ"ל - אלא דאפשר דאין כוונתו על דרך האמור בפנים, וע"ע להלן בדברינו סימן ד' ענף ד'). וכ"כ בשו"ת חלקת יואב ח"א חאה"ע סי' ו'. וכן פשיטא ליה להגאון מוהר"ר עבדללא סומך זלה"ה בשו"ת שבסוף זבחי צדק ח"ב חאה"ע סי' ה'. וכן נוטה בערוך השלחן עפשטיין אה"ע סי' ה"ן סע' טו'. וכ"כ מרן פאה"ד בשו"ת יביע אומר ח"ה חאה"ע סי' ח' אות ה'. וכן הביא בבית חתנים פנירי ח"ב עמ' רפ' בשם הגרב"צ אבא שאול זצוק"ל. וכ"כ בשו"ת קול אליהו טופיק ח"א חאה"ע סי' ב' ד"ה אלא שלענין. וכ"כ במנחת אשר וייס עה"ת פרשת וישב סוף עמ' שלז'. וכ"כ בספר נטעי גבריאל פרק לז' סקי"ד בשם הגר"י פיעקארסקי זלה"ה תלמיד האבני נזר (והוסיף בשמו הטוב, דהיה מקפיד בדוקא שלא יהיו עדים על היחוד, משום פריצותא), ושכן מנהג פולין, עיי"ש. וכ"כ הר"ע טולידאנו נר"ו בעטה אור לקידושין סי' לח' אות ו' (והזכיר מש"כ האור שמח להסתפק בזה, וכתב על דבריו: "ותמיהני מה מקום לספק בזה"). ועוד אחרונים חביבים. [והבט נא וראה גם להגר"ש אלישיב שליט"א בספר "הערות במסכת כתובות" דף מח' ע"ב ד"ה אמנם, שדחה את הראיות של המצריכים עדים]. ובספר מועדים וזמנים (להגר"מ שטרנבוך) ח"ד סי' רפז' בהערה אות א' (ד"ה ובזה) הביא דכן הוא המנהג בכמה קהלות. עיי"ש. ונהי דכתבנו דבתוס' ר"י הזקן (המיוחס לרבינו אברהם מן ההר ז"ל) הצריך

נשואה. וכן צידדו רבים מגדולי ראשי הישיבות זצ"ל. אולם באחרונים הפסקנים, כגון שו"ת משאת בנימין, שו"ת משפטים ישרים גאון, שו"ת תורת חסד מלובלין, ועוד, נקטו דחופה היינו קנין ממש כקנין קידושין. וכן נראה מדברי כמה מהאחרונים הקדמונים מפרשי התלמוד והרמב"ם, כגון המוהרש"א, לחם משנה, ועוד. וכמובא כל זה לעיל. ולדינא אנן נקטינן כהפסקנים זיע"א באשר דבריהם נכתבו להלכה ולמעשה. אלא דלענין סניף, שפיר ניתן לומר דחופה פועלת מדין מציאות, כי כן ניתן לבאר בדעת הט"ז ועוד אחרונים, ושכן משמע ממנהג בגדאד (בענין סוג החופה) ומנהג ירושלים (בענין ליווי האשה), וכדאמרן לעיל.

סימן ד'

עיקרי הדברים לענין הלכה, אי בעינן כוונת קנין לחופה.

ענף א'

קנין אישות בהעראה

ועתה אסורה נא וראה דמות ראייה חשובה לעניינינו. בקידושין דף י' ע"א אסקי' דסוף ביאה קונה, דאמר אמימר

כתב: "ולהנחבאר שאין הנשואין גדר קנין רק מעשה נשואין, על כן לא שייך להצריך עדים, דרק קנין בעי עדים לקיומא דאפשר להתבטל, אבל מעשה הנשואין כבר נעשה אף בלא עדים ואינה יכולה להתבטל". וכיוון לדבריו הגרמ"ש שפירא זצ"ל בספר שערי שמועות על קידושין דף י' ע"א ד"ה ובסי', וכ"כ מדנפשיה הר"ג טולידאנו נר"ו בספר מצעדי גבר עמ"ס קידושין סי' יז' אות ט', וכ"כ בשם עצמו הגר"ע ניסן שליט"א בספר מנחת עזרא לקידושין סי' א' ענף ב'.

המורם מן האמור בסימן זה

ועלה בקב"ץ מכל האמור בסימן זה, דישנה משמעות בכמה דוכתי דקנין חופה אינו בגדר קנין כלל כי אם מציאות של אישות שגורמת ממילא לחלות דיני

עדים, מ"מ כתבו האחרונים דמדברי הרשב"א (דלא הצריך עדים לייבום) כל שכן בנשואין דא"צ עדים, זאת ועוד אחרת, דבשו"ת יבי"א הנ"ל דייק לנכון דבמאירי (ריש כתובות) מפורש דלא בעינן עדים, ושהמנהג כוותיה עיי"ש. וראה גם מש"כ הגר"ח פ' שיינברג שליט"א במלואי אבן ח"ב עמ' רסג'. וגם מנהג אחינו בשרינו בני תימן הי"ו שלא להצריך עדים על היחוד, וכמו שמובא בספר שלחן ערוך המקוצר ח"ז סי' רז' סע' עג'.

להאי דינא דסוף ביאה קונה, היינו יען כי כן היא דעתו של סתם אדם, לקנות בגמר הביאה. והיות וזהו הטעם כעיקר לדין זה, מה לי אירוסין, מה לי נישואין, סוף סוף דעתו של אדם לקנות בגמר ביאה.

ואמרתי בעניי ליתובי דעתא בזה, דהנה בלכתך בדרך האמור בסימן הקודם, דקנין נישואין חל מעצמו מכח מציאות של אישות, גם ללא כוונה לקנין^ב (ואינו כקנין קידושין דבעי כוונה גמורה לקנין), נמצא דלענין נישואין משיערה בה קנאה, כי תיכף בהעראה איכא מציאות של אישות (כל עוד שביאתו היא עכ"פ לשם אישות, וכנתבאר לעיל סימן ב'). והיינו דנישואין דומה למה שכתבו הראשונים (רמב"ן בקידושין שם, ר"ן ביבמות דף ח"י סוע"ב, רשב"א לקידושין שם ד"ה כל הבועל, ריטב"א בקידושין שם ד"ה אמר אמימר, ועוד זולתן) לענין העראה ביבמה, דקונה תיכף בהעראה ולא בגמר ביאה, כיון דביבמה לא בעינן דעת לקנות, כדקיי"ל ביבמות דף ג"ן ע"ב

כל הבועל דעתו על גמר ביאה. ואילו ביבמות דף ה"ן ע"ב גמרינן קיחה קיחה מיבמה דאשה נקנית לקידושין ע"י העראה. כן הקשו התוס' בקידושין ד"ה כל הבועל, והביאו בזה כמה אופנ"י הקודש ליישב, ובסוף כתבו בשם רבינו נסים גאון וז"ל: "ורבינו נסים גאון תירץ, דהיא דיבמות איירי אחר קידושין, דע"י אותה העראה הוי כנשואה כמו חופה דלאחר קידושין". עכ"ל. וכן נראה דעת רש"י בקידושין על אתר, שהדגיש דהכא איירינן לענין אירוסין, וכמו שדייק מדבריו בחידושי מהר"י בירב לקידושין שם ד"ה תחלת. וכן תירץ הרי"ף ז"ל ביבמות דף ח"י ע"ב (מדפי הרי"ף). וכ"כ תוס' ישנים ביבמות שם בשם יש מתרצים, ובשיטה לא נודע למי לקידושין בשם "הגאון", ובמאירי שם (ד"ה ביאה) בשם "גדולי הפוסקים". וראה גם בריטב"א בקידושין שם ד"ה אמר אמימר, שכתב לסייע לתירוץ זה מלשון הגמ' ביבמות עיי"ש. וכן בביאור הגר"א לשו"ע אה"ע סי' לג' אות ה' כתב דמהסוגיא ביבמות משמע כתירוץ הרי"ף עיי"ש.

^(ב) וידוע תדע, כי אין הדעת נוחה לחלק בזה בין ביאה לחופה, אלא אם אמת נכון הדבר שדיני נישואין יכולין לחול מחמת הביאה ללא כוונה לקנין, מסתברא נמי דגם קנין חופה יועיל בלא כוונת קנין.

ושיחה זו של ת"ח צריכה תלמוד. דנהי דנישואין הוא "גמר" האירוסין וקיל טפי, מ"מ אכתי תירוץ זה מחוסר סברא, דהרי בגמ' בקידושין שם איתא להדיא בשם אמימר, דהטעם לשבח

ז"ן, ועוד]. וראה נא בהערה י".

איברא דמדברי הרמב"ן בהשמטות לקידושין דף י' ע"א ד"ה הא, מבואר לעיני כל העדה דאין לפרש את הרי"ף בדרך אר"ש הנ"ל, דשם הביא את דברי הרי"ף, ומפרי"ש פרש"ה בזה"ל: "ויש ליישב פירוש, דאומדני ניהו דמאן דמקדש ובעיל נחא ליה דליקני בכל דהוא. ואע"ג שאין משמע דבריו כן. עכ"ל, וכפי הנראה על פני קו"ל האר"ש, הרמב"ן נתקשה על דברות הרי"ף על דרך המוזכר לעיל, דבגמ' קידושין אמימר יהיב טעמא דהלכתא, יען כי

(י) וז"ל הרי"ף בתירוצו: "אבל הכא בביאה דבתר קידושין עסקינן, כגון דבא עליה בתר דקדיש לה ועדיין לא נכנסה עמו לחופה, ומשום הכי קני לה בהעראה ליורשה וליטמא לה ולכל מילי דאישות, דהא אית ליה בגוה קנין מעיקרא, דומיא דיבמה, וכו'" עכ"ל - לכא' שפתי הרי"ף ברור מללו דהחילוק בין קידושין לנישואין הוא, דבנישואין קדמו קנין אחר דהיינו הקידושין. אלא דאין זו קושיא על מאי דאמרן בפנים, דחילוק זה גופא יש לפרשו עפ"י האמור לעיל בסימן הקודם עמ' רפג' הערה א', דהא דאמרין דחלין דיני הנישואין ע"י "מציאות" של כניסה לרשות ואין צורך ב"קנין" ממש (וממילא א"צ כוונת קנין), הוא יען וביען כי האשה כבר היא קנויה ועומדת ע"י הקידושין.

דאפי' בא עליה בשוגג ובאונס קנאה. [שו"ר דכבר הקדימוני רבנן בהאי פירושא, דכ"כ בקהלות יעקב קנייבסקי קידושין סי' יט' ד"ה ועוד, ובשיעורי רבי שמואל לקידושין אות סז', ובספר שערי שמועות על קידושין דף י' ע"א ד"ה ובסי', ובשערי זבול על קידושין עמ' כ', ובמנחת עזרא לקידושין סי' א' ד"ה והנה בגמ', ובעטה אור על קידושין סי' לח' אות ג'"], ובמורשת משה על יבמות סי'

(י) וראה עוד שם בהערה, שיצא להוכיח דחופה לא צריכה כוונה לקנין, ממה שמבואר בכתובות דף מח' ע"ב דאם האב מסר את בתו לשלוחי הבעל, נעשית נשואה בזה, והנה התם בין הבעל בין שלוחיו לא התכוונו לשם קנין, רק התכוונו להביאה אליו ותו לא. עכת"ד. ולפקצ"ד אינו ראייה כולי האי, חדא, דהרי אם העיקר לדינא הוא כמש"כ הרב אמרי דוד וסייעתו ז"ל דנישואין צריכין כוונת קנין, א"כ מדוע נעמיד את הגמ' דוקא בעמי הארצות, אדרבה מעמידים אותם על חזקתם שכוונו כדין, הואיל ובת שמסרה אביה איננה טעונה חופה זולתי מסירה זו. ותו, דלענין אב שמסר את בתו הלוא איכא דעת אחרת מקנה ולכן אה"נ א"צ כוונה מצד הבעל (וכמו שאבאר להלן סימן ד' ענף ה'), דלענין נישואין גם אי נימא דבעי כוונה, אפשר דסגי בדעת אחרת מקנה אפי' שאין דעת קונה), משא"כ לענין חופה רגילה צריך החתן לכווין לשם קנין נישואין.

דעתו של אדם לקנות בגמר ביאה, וא"כ מאי שנא נישואין מקידושין, וע"ז העלה הרמב"ן דכוונת הרי"ף דבנישואין (שהוא גמר האירוסין) סתם אדם מתפייס לקנות מיד בתחילת ביאה. הרי דכמעט מפורש יוצא מפי הרמב"ן ז"ל דנישואין בעי כוונת קנין.

וגם באותיות מחכימות של הרב ספר המיקנה בקו"א סוף סי' לג' אליבא דהרי"ף, ניכר החוש"ה אל העי"ן דהבין דחלות נישואין (עכ"פ ע"י ביאה) היינו קנין ממש ובעי כוונת קנין, וז"ל: "סבירא ליה דאע"ג דבקיודשין אמרינן מסברא דדעתו אגמר ביאה, אבל בביאת נישואין דאיקרב דעתא, דעתו לקנות בתחלת ביאה." עכ"ל.

אך עוד רגע אדבר, דכתב הר"מ במז"ל בפ"ג מהל' אישות הל' ה' לענין קידושי ביאה: "והקדש בביאה מסתמא דעתו על גמר ביאה, וכשיגמור ביאתו תהיה מקודשת." עכ"ל, וכבר דייק הרב המגיד, דמלשון "מסתמא" מבואר לעיני כל ישראל דס"ל כמש"כ בבה"ג (סוף הל' קידושין) ליישב הני סוגיות דסתרי אהדדי, דמאי דאיתא בגמ' ביבמות דאשה נקנית בהעראה, איירי היכא דגילה דעתו להדיא דמתכווין לקנות בתחילת ביאה (ודלא כהרי"ף דתירץ

דאיירי לענין נישואין), והא דאיתא בגמ' בקידושין דדעתו של אדם על גמר ביאה, איירי בסתמא (ותירוץ זה הביאו התוס' בקידושין הנ"ל בשם ריב"ם, וכן היא דעת הר"ן ביבמות דף ח"י ע"ב). ועל פי הדברים האלה, האחרונים המה ראו כן תמהו (ועל צבאם הרב לחם משנה שם), על מה שנקט הרמב"ם בפשיטות בפ"י מהל' אישות סוף הל' א': "והבא על ארוסתו לשם נישואין, אחר שקידשה, משיערה בה קנאה, ונעשית נשואה, והרי היא אשתו לכל דבר." עכ"ל, והנה דין זה הוא הוא פירוש הרי"ף על כוונת הגמ' ביבמות הנ"ל, וע"ז עמד מתמיה הרב לחם משנה (באישות שם), דאם נקט הרמב"ם כתירוץ הבה"ג, שוב אין שום מקור לחדש שיש חילוק בין קידושין לנישואין.

והנה אם לכו ונלכה לאור האמור בסימן הקודם, דבכמה דוכתי בבבלי ובירושלמי משמע דדיני נשואה חלין מכח ה"מציאות" של הכנסה לרשות הבעל ולא מכח "קנין", א"כ הדבר פשוט דבנישואין אין צורך לכוונת קנין, דהא אינו קנין, וממילא פשיטא דקונה בהעראה דומיא דיבמה, ואין צורך ללמוד כן מסתירת הסוגיות. אלא דמאידך לא ניתא ליה להרמב"ם ליישב ולומר דהגמ' ביבמות דף ה"ן מיירי

שושנת כוונה לקנין בחופה העמקים

לענין נישואין, דכבר הקשו התוס' (הנ"ל) על פירוש רבינו נסים גאון, דהתם ביבמות למדו כן מ"קידושין - קידושין, והאי קרא דקידושין לענין אירוסין כתיב ולא נישואין, וא"כ בעל כרחין דהסוגיא דיבמות מיירי בקידושין, וצריכין אנו לישבו של בה"ג. ובזה סרו מהר כל תלונות הרב לחם משנה.

ומצאתי און לאורחא דנן, בספר "שיטה קדמונית" (לבן דורו של הרמב"ן ז"ל) על קידושין דף י' ע"א ד"ה איבעיא, שנקט דגם הבה"ג סובר כהרי"ף, עיי"ש. ולכאור' צריכין לפרש נועם אמריו על דרך הנ"ל, דשני היסודות אמת (ואולם יש לעיין, והבן). ובקושטא הנה גם מרן השו"ע בסי' לז' סע' ב' פסק להדיא כתירוץ הריב"ם לענין אירוסין, ובסי' ה"ן סע' א' פסק לענין נישואין דמשיערה בה קנאה, עיי"ש.

[וכמובן כל האר"ש הזאת אשר אמרתי, לחידודא בעלמא קאמינא, ואין מכל זה ראייה לדינא, דהרי רבים ועצומים מן האחרונים חביבים זלה"ה נשאו ונתנו באמונה אודות קושיית הרב לחם משנה הנ"ל, ושערי תשובה לא ננעלו, ואלו הן: הגאון מוהר"ח אבולעפייא זלה"ה במקראי קודש בחלק על הרמב"ם פ"ג מאישות שם, והמלאך

רפאל מיוחס זלה"ה בפרי האדמה על הרמב"ם פ"ג שם, ובעל ההפלאה זצוק"ל בספר המיקנה בקו"א סי' לג' סע' א' ד"ה בהגה או, ומוהר"י אייבשיץ זלה"ה בבני אהובה פרק ג' דאישות שם, ומהר"ש פרנאנדיס דיאס זלה"ה בספר סוכת דוד על הרמב"ם פ"ג שם, ומהר"ד מועטי זלה"ה בלבב דוד שם, והגאון מהר"מ נ' מנחם זלה"ה במאמר מרדכי דף עח' ע"ד דין ה', ומהר"צ ברודא זצוק"ל בתאומי צביה על סי' ה"ן סק"ב, והרב לשון לימודים זלה"ה בלשון ערומים על הרמב"ם פ"ג שם, ומהר"ח ארדיט זלה"ה במטה אפרים פ"י הל' א' ד"ה ולפי קוצר, והמוהרא"ל מסטריזוב זצ"ל בספר אבן פינה סי' ה"ן דרישת ארי סק"ב, ומוהרש"ז מווילנא בחמדת שלמה על קידושין דף י' סוף ע"א, והגר"ח אייגעש זצ"ל במרחשת ח"ב סי' א' ענף ג' סקי"א וסי' יט' ענף ד'].

וכל הנ"ל נאמר לענין "ביאה" לשם נישואין, ובפשטות הוא הדין והוא הטעם לענין חופה, דמאי שנא. ואולם בחזו"א הל' קידושין סי' סג' אות כג' כתב דאע"ג דלמ"ד "ביאה נישואין עושה" חלין הנישואין אף שאינו מתכווין לכך (אלא מתכווין לשם קידושין בלבד), מ"מ חופה צריכה כוונה ואי לאו אינו קונה עיי"ש - הא קמן דדעתו לחלק בזה (וכפי הנראה היינו טעמא יען כי ביאה הוי

יאמר נא ישראל דבעינן כוונה לשם קנין ממש ולא כוונה לחיי נישואין.

אלא דאכתי הרשות נתונה לומר, דשאני התם דהיו מתייחדים כמה שעות ליום ולא כדרך בני זוג הנשואין ממש, וגם אם היה בא עליה היינו באקראי בעלמא ולא כדרך איש ואשה ממש (דבאמת אח"כ היו עורכין חופה כדי להתיר להם לחיות כאיש ואשה ממש). ודמי קצת למה שהבאנו לעיל בשם הח"מ והב"ש, שאם מתייחד עמה כדי להיות נשואה לזמן מוגבל, הוי כיחוד שלא לשם נישואין, כי "נישואין" פירושו שידבק איש באשתו בתמידות ולצמיתות ולא באופן עראי. ואשר על כן נראה דאין מכל זה אות ומופת ברור לומר דבעינן כוונת קנין, ואה"נ לעולם אימא לך שאם היו מתייחדים על דעת לחיות ביחד בקביעות כדרך הנישואין, אפי' שלא כווננו לשם קנין, חלו הנישואין.

איברא דמדברי רבינו ישעיה מטראני הראשון ז"ל בשו"ת הרי"ד סי' מז', לא משמע כדדחינן. דהנה למד שם ממנהג הרי יהודה הנ"ל, דאפי' אם ארוסתו מתייחדת עמו בקביעות, ולנה עמו רוב הפעמים, ואף בא עליה לפרקים - עם זאת כיון שלא הכניס אותה "לשם נישואין" עדיין היא ברשות אביה,

אישות אלימתא טפי והוי "מציאות" גמורה של תחילת חיי הנישואין). וע"ע להגראי"ל שטיינמן שליט"א באילת השחר לקידושין דף י' ע"א (ד"ה ביאה נשואין), ולהגרי"ש אלישיב שליט"א בספר "הערות במסכת קידושין" דף י' ע"ב ד"ה ונראה להוכיח, עיי"ש, ואין להרחיב עוד בזה.

ענף ב' - ראיות שונות בזה.

(א) מנהג יהודה

הנה בריש תור"ה סימן א' הבאנו מהגמ' בכתובות דף ח"ס, דאם לן עמה שלא לשם נישואין לא קנאה, ואם לשם נישואין קנאה, וכתבנו דאינו ראה לנ"ד, דלא דבר ריק הוא לומר ד"לשם נישואין" פירושו למטרת אישות של נישואין (ולא לשם קנין נישואין). והנה בעת"ה אמת אגיד, דאיכא לעיונא בהא דאיתא בכתובות דף ט' ע"ב, שביהודה היה המנהג להתייחד עם הכלה לפני הנישואין, ומשמע קצת דהיה היחוד בקביעות, וגם לפעמים היה בא עליה ("שלא לשם חופה" - תוס' שם ד"ה רבי יהודה). ולכאור' התם היה היחוד כעין חיי נישואין, ולפי דברינו כל כה"ג קרינן ביה "לשם נישואין", ואפי' הכי הרי מבואר שם דהוה ארוסה ולא נשואה. והשתא

עכ"ד. אלא דגם בזה החפץ להדחק ולומר דהתם אכתי אינו כדרך אישות של נישואין ממש, אין מזניחין אותו.

(ב) איסור יחוד עם ארוסתו

וכע"ז יתכן דיש לעמוד קצת במה שכתב המרדכי בכתובות סי' קלא' ושאר הראשונים כמלאכים (ונפסק ברמ"א סי' ה"ן סע' ב'), דאסור להתייחד עם ארוסתו - דהנה מסתימת דבריהם משמע קצת (לכאוי') דאסור אפי' יחוד דרך אישות כבני זוג, ולכאוי' היה לנו להתיר משום דעצם היחוד יועיל כחופה, וכמו שכתב כע"ז הר"ן קידושין י' ע"א, דמה שאסור לבוא על ארוסתו, היינו לשם זנות, אך אם בא "לשם נישואין" משרא שרי, דזו גופא חופתה, ולפי הנתבאר הרי "לשם נישואין" פירושו כדרך איש ואשה הנשואין, וא"כ הכא נמי היכא דמתייחד עם כלתו בדרך של חיי בעל ואשה, שריותא הוא וקונה בזה קנין חופה, כי על כן קשה קצת מדוע אסרו הראשונים בסתימות מבלי לחלק בין סגנונות רקע היחוד. אלא לאו ש"מ דלא סגי במה שמתייחד דרך אישות, אלא כדי שהיחוד יחשב כחופה - יש להצריך כוונה לקנין ממש. ובשלמא לפי הסוברים דחופה טעונה עדים ניהא, אך אנחנו לא נדע מה נעשה ליישב להני כת נביאים (האר"ש

אזכור להלן סימן ד') דס"ל דחופה לא טעונה עדים.

ומ"מ גם בזה לא יבצר מקום דחייה לומר דאה"נ הני ראשונים ז"ל מיירי דוקא ביחוד שאינו בדרך אישות, וכגון שמתייחדים בבית אביה (כאשר הוא המקרה במרדכי ובמפה, דהיחוד אינו בבית החתן) וכיוצא, דגם לסוברים דחופה שלא בבעלות החתן מהניא, מ"מ ביחוד גרידא אינו ניכר דהוא יחוד דרך אישות כבעל ואשה, והוי כלינה בפונדק דאיתא בגמ' בכתובות שם דלא חשיב "לשם נישואין" ואינו קונה, וממילא אסור.

ואף גם זאת יש מקום אתי ליישב בעניי, דמה שנקטו הראשונים דשייך איסור יחוד עם ארוסתו, היינו מפני חיסרון השבע ברכות (עכ"פ לסוברים דחייב הברכות הוא לפני החופה דוקא), דאה"נ גם יחוד לשם חופה אסור לכתחילה כל עוד שלא ברכו עדנה, וכן מבואר בלשון הרא"ש ז"ל בתשובה כלל כו' דין ב': "כי החופה היא מקום יחוד החתן והכלה, ומשעת ברכה שהותרו להתייחד מתחילים שבעה ימי המשתה וכו'." וכן מבואר במרדכי הנ"ל, דברכות

מתירין את היחוד^{טו}. [והיה מן הראוי להרחיב בכל זה, אך השעה גרמא לעצרת הדברים].

ואולם עין רואה בשו"ת שב יעקב ח"ב סי' כד' נשאל אודות ראובן שקידש אשה ולא גמר בחופה ובברכות, וחי עמה זה כמה שנים עד שכבר יש לו ג' בנים ממנה, מה דינו, והכריע דחייבים לכופו לערוך חופה ולברך את הברכות, כיון שכלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה. עכת"ד. הא קמן דאפי' חי עמה ביחוד גמור שנים רבות, כדרך זוג נשוי ממש, אפי' הכי לא יצא י"ח חופה. אך יתכן דנימוקו היינו יען כי כל עוד שלא ברכו את הברכות, אסורים להתייחד (ראה שם בשב יעקב דנסתייע בשו"ת הרא"ש דמייתנין בסמוך), וכל שהיחוד הוא באיסור מחיסרון הברכות - לא מהני להחשב כחופה, כמו שהבהיר הר"ן ז"ל להדיא. ואפשר דבנ"ד שאכן ברכו את הברכות, ומתגורר עמה בביתו, חשיב שפיר חופה אע"פ שלא כיוון לשם קנין.

ג) קטנה שקידשה אביה ונפטר

^(טו) וראה בח"מ סי' ה"ן סק"ד ו"בב"ש סק"א, דלא מהני לברך את הברכות כדי להתיר יחוד שאינו לשם נישואין. עיי"ש. ואכמ"ל.

והבט נא וראה במרדכי קידושין פ"ב סי' תקט"ז דמייתי פלוגתא בינ"י מלכים ראשונים כמלאכים ז"ל, בקטנה שקידשה אביה ונפטר אביה לפני הנישואין, ונישאת מעצמה האם חופתה חופה אי לאו. דדעת רבינו אפרים דלא חלין הנישואין^{טז}, ודעת ר"ת דשפיר הוי נשואה. ולפי שיטת ר"ת, משמע לכאור' דלא בעינן דעת להנשא, דהרי קטנה אינה "בר דעת". [וכ"כ בספר מנחת אשר וויס עה"ת, פרשת חיי שרה סי' ז"ך אות ח', דרבינו אפרים ס"ל דחופה היא מציאות ולכן לא בעינן כוונה, ואילו ר"ת ס"ל דחופה היא קנין ממש ולכן חופת קטנה לאו מידי היא, עיי"ש. וראה גם בדברות משה פיינשטיין על קידושין סי' ג"ל הערה כט' שכתב דאם אמת נכון הדבר שחופה קונה מכח "מציאות" לא מגדר קנין, היה לנו לומר דקטנה שקידשה אביה, ונישאת מעצמה (ועוד אביה חי), הוי שפיר נשואה, ומה שכתבו

^(טז) ובאמת ראה גם ביבמות דף פט' ע"ב גבי חופת קטנה, דפרכינן מהא דאמר ר' אליעזר אין מעשה קטנה כלום, ותירצו בגמ' "משתגדיל ותבעל" - ופירשו התוס' שם ד"ה משתגדיל, דכשתגדיל בא עליה לשם קידושין, ואז הואיל והיא בבית בעלה, נעשית נשואה ממילא. עיי"ש.

(ד) חופה שקדמה לקידושין לסוברים
דמהניא לנישואין, אי בעיא כוונה
חדשה

ראה נא בעניינו במאי דכתיבנא
לעיל סימן ג' ענף ב' לענין שיטת כמה
רבוותא דס"ל דאם עשו את החופה לפני
הקידושין, דחלין שפיר הנישואין (אחר
הקידושין, או ביחד עם הקידושין) מכח
אותה חופה. עיי"ש. ולעת עתה ארדה נא
ואראה מה שכתב להבהיר בזה הגאון
שער המלך בקו' חופת חתנים סע' ח'
(דף לג' ריש ע"א), וז"ל:

"ואולם אנכי הרואה שאין מכל אלו
סתירה לדברי הרב משאת בנימין,
שמעולם לא כתבו [הראשונים] ז"ל
דכשנכנסה לחופה בלא קידושין וקדשה
בביאה דחשיבא מיד כנשואה אלא משום
דאע"ג דכנסה לחופה קודם קידושין
מ"מ בשעה שמקדשה בביאה הרי
באותה שעה היא מסורה לחופה, וחופה
וקידושין באים כאחד, שהרי בין לדעת
הסוברים דעיקר החופה הוא שיביאנה
לביתו בין לדעת רבינו דס"ל דצריך
הבאה לביתו ויחוד (וכו') מ"מ הא מיהא
בשעה שנתייחד עמה וקדשה בביאה
בעודה בביתו הרי היא מסורה לחופה
ונמצא שהחופה [כלומר המצב של
"כנוסה"] נמשכת עד שעת הקידושין

התוס' בקידושין דף ח"י ע"ב (ר"ה
בשלמא) ד"פשיטא" דאינה נשואה, התם
היינו טעמא משום דכתיב בקרא "את
בתי נתתי" דמשמע דגם לענין הנישואין
התורה נתנה לאב את הזכות [ראה
כתובות מז' ע"א וברש"י שם ד"ה דזכי
ליה], וממילא אינה יכולה להפקיע את
עצמה מרשותו. עכת"ד. ועל פי הבא"ר
של הגרמ"פ, יובן היטב שיטת רבינו
אפרים לענין קטנה שמת אביה וכו"ל].

אלא דהרשות נתונה לפרש את
שיטת רבינו אפרים על דרך שכתב הרב
אור שמח פ"י מאישות הל' ב' אליבא
דנפשיה, דאמנם נעלם מעין הברדולח
דברי המרדכי, מ"מ חידש מדיליה
דיכולה להנשא מעצמה מן התורה,
ויהיב טעמא, משום דזכין לאדם (דהיינו
הקטנה) שלא בפניו (כלומר שלא עפ"י
דעתה, יען היותה קטנה שאין לה דעת).
ולפ"ז בעלמא בודאי בעינן דעת וכוונה,
עכ"פ דעת החתן. [ובאמת אף אי נימא
דחופה לא בעי "כוונה" לקנין, מ"מ דעת
מיהא בעי, דבעינן "לשם נישואין",
וכמבואר לעיל סימן ב', ובדוחק י"ל
דסגי בכוונת הבעל "לשם נישואין" כדי
שתהיה ע"ז תואר חופה ויחשב כתחילת
הנהגת אישות, וממילא נקנית ארוסתו
הקטנה].

והו"ל חופה וקידושין באים כאחד.
וכו'. "עכ"ל הרב שעה"מ.

(ה) שיטת הרב אבני מילואים בענין

חופה דרב הונא

באבני מילואים סי' לז' סק"י קא
תנא ופסיק בהנחה, דאפי' קידושין ע"י
חופה (לשיטת רב הונא דחופה קונה קנין
קידושין), אין צריך כוונת קנין [ולכאור'
על אחת כמה וכמה לענין נישואין,
שכבר היא קנויה לו, דא"צ כוונת קנין
בחופה]. דהנה כתב שם בענין בת קטנה
שנתקדשה שלא בידיעת אביה ואח"כ
נודע לאביה ונתרצה (דבכה"ג פסקו
הרמב"ם וכמה ראשונים דלא מהני ריצוי
האב אחר הקידושין - כיון שלא מועיל
ריצוי של עכשיו לקיים קנין שכבר חלף
עבר), דמ"מ אם עשתה חופה אחר
הקידושין (עוד לפני שנודע לאב על
המאורע), לדעת רב הונא תהא מקודשת
מחמת החופה, כי בעת הריצוי הרי היתה
"כנוסה לרשות הבעל", וא"כ קיים קנין
בעת הריצוי ממש. עכ"ד, והנה התם
בודאי לא כיוון החתן לשם קנין בעת
הריצוי (דגם אם הת"ח הוא ת"ח מופלג,
מ"מ מסתימות הדברים משמע דאיירינן
גם כאשר האב שמע ונתרצה שלא
בנוכחות החתן), וגם האב מן הסתם לא
כיוון להקנותה ע"י החופה. [וע"ע שם
בסוף סק"ו. וראה בספר ראשי שיעורים על
קידושין סי' טז' שאכן תפס על האבני

משמע דכוונתו בזה, דכיון שהמצב
של "כנוסה" לרשות בעלה ממשיך גם
אחר הקידושין, ממילא נעשית חופה
חדשה בעת הקידושין (כלומר דעצם
מעשה החופה נעשה מאיליו בשעת
הקידושין, ודלא כמו שניתן היה לומר
לפום ריהטא, דמעשה החופה הוא לפני
הקידושין אלא דחלות הנישואין הוא
בעת הקידושין). ועם לבבי אשיחה,
דהנה מן הסתם איירינן דהחתן בעת
הקידושין כיוון לשם קידושין ותו לא,
דלא כל חתן הוא גברא רבא למען דעת
דבכה"ג צריך לכוון בשעת הקידושין גם
לקנין נישואין. ולקחתם מפרי האר"ש,
דלכאור' חופה יכולה להחיל נישואין אף
ללא "כוונת קנין", ודו"ק. והנה נא ידעתי
דיש מקום לבעל דין לטעון ולומר, דמה
שכיון החתן לקנין נישואין כאשר נכנסה
לחופה (לפני הקידושין), מהני לתת
תורת קנין לכל רגע ורגע שנמצאת
ברשותו, ולכן בעת הקידושין חל הקנין
מכח אותה כוונה שכיון לפני כן. ברם זה
דחיק ואתי מרחיק, דהרי הכוונה היתה
שלא בשעת הכושר, ויש להצריך כוונה
בעת הקנין, דכוונת קנין אינו ככונת
המצות שמכוונים בתחילת המצוה והכל
נגרר בתר אותה כוונה, ויש להתיישב.

מוהרימ"ט (בקשתיהו ולא מצאתיו, בין
בחידושיו לקידושין בין בתשובותיו),
דהקשה לפי שיטת רב הונא דחופה
קונה, למה לי האי ילפותא דביאה קונה
(דילפינן בקידושין דף ד' ע"ב
מ"ובעלה" - מלמד שנקנית בביאה), הא
בכל ביאה איכא ג"כ חופה. עכת"ד.
ומשמע מדבריו דאף שאין מכווין לקנין
חופה (אף בחופה דרב הונא, וכל שכן
חופה דנישואין) קונה שפיר. דאי לא
תימא הכי, הרי פשיטא דבעינן קרא,
להיכא דלא התכווין לקנות בחופה.
ומ"מ אין לעשות דיוקים מבלי שזיפת
עין באותיות מחכימות של מוהרימ"ט
בשורשן.

וכל זה בדעת הגאון אבני מילואים
זלה"ה והגר"ח בליח זלה"ה (וגם הגאון
מוהרימ"ט לפי מה שמובא בשמו), אך
שאר האחרונים חביבים נקטו דחופה
דרב הונא טעונה כוונת קנין להחיל
קידושין [אלא דנחלקו כיצד נוטה מידת
הדין כאשר החתן התכווין לקידושי
כסף, וקידושין אלו לא היו כדין, האם
הכוונה לקנין שכיוון בכסף תועיל גם
לקנין חופה (כדמצינו כיו"ב במפה
בחור"מ סי' רסח', דמי שהפיל את עצמו
על האבידה כסבור שקונה בזה, קנה
מדין ד' אמות, דמה שהתכווין לקנין
שאינו מועיל, מהני לתת תוקף לקנין
שמועיל) - וזיל קרי בזה בשו"ת רעק"א

מילואים דהרי לא היה בזה כוונה לקנין.
ולאור האמור כאן, אה"נ לא בעי כוונה
לקנין].

וחזי הוית גם להגאון כמוהר"ר
חיים בליח זצ"ל בתשובה שהיא ל"ו
נדפס"ה בשו"ת שערי רחמים פראנקו
ח"ב סי' טז' דף עא' ע"ב ד"ה ונראה,
שכתב בדעת הר"ן, דלפי שיטת רב
הונא דחופה קונה קנין קידושין, קונה
אפי' בסתמא, אפי' שלא גילה דעתו
דמכווין לקנותה בזה. עיי"ש. ולכאור' לפי
סברתו, על אחת כמה וכמה דלענין
נישואין חופה קונה בלא כוונה. [ברם אין
הכרח כולי האי, דהרי המביט לאר"ש
של הגאון החר"ף זלה"ה יחזה, דנימוקו
אשר עמו הוא יען כי חופה דמיא לביאה,
וכיון דאיכא חזקה דאין אדם עושה
בעילתו בעילת זנות, ובוועל לשם
קידושין, ה"ה לענין חופה לרב הונא,
עיי"ש. והנה האי טעמא אפשר דשייך רק
לענין קידושין ולא נישואין. ותו, דלפי
היסוד של החר"ף, הגדר בזה הוא, דגם
אם כנס בסתמא, אמרינן דבודאי כיוון
בחופתו לשם קידושין, משא"כ בכגון
הנ"ד דאין החתן יודע כלל שצריך כעת
לקנות קנין נישואין, שוב לא שייך לומר
דקונה. וראה שם ד"ה ומ"מ, ודו"ק].

וראה ראיתי מובא בשם הגאון

שהיא כעין נשואה): "עד כדון בישראל, בנכרים רבי אבהו בשם ר' אלעזר כתיב "הנך מת על האשה אשר לקחת והיא בעולת בעל" - על הבעולות הן חייבין ואינן חייבין על הארוסות. מילתיה דרבי אלעזר אמרה והוא שנתכוון לקנותה. מילתיה דשמואל אמרה אפילו לא נתכוון לקנותה". ע"כ. והרמב"ם פ"ט מהל' מלכים הל' ו' פסק דצריך כוונה [מדאינו חייב על אמו אנוסת אביו משום אשת אביו - כן דייק בפרשת דרכים דרוש ראשון. וע"ע בזה במנחת חינוך מצוה לה' אות טז].

והנה הבה ונתבונן, דאם בגוי הבועל את ארוסתו, אינה נעשית "אשתו" אלא א"כ התכוון לקנותה, ה"ה לענין ישראל דקונה את ארוסתו ע"י חופה, דלכאור' לא יגרע חלקו מגוי (ונהי דלא שייך בזה "ומי איכא מידי וכו'", מ"מ כעין סברא זו שייכת כאן). אולם יש לחלק, דהישראל כבר קנה קנין אלים ע"י הקידושין, ולכן א"צ קנין נוסף. משא"כ הגוי שרק הביאה לביתו, אין בזה קנין כולי האי.

ועוד יש לדחות בשופי, דעל אף דלשון הירושלמי הוא "והוא שנתכוון לקנותה", דמשמע דפלוגתתם של רבי אלעזר ושמואל היינו באופן שבעל לשם

מהדו"ת סי' ה"ן וסי' נו', ובשו"ת בית יצחק חאה"ע סי' קמה' אות ו', ובספר דברי חיים אויערבאך חאה"ע סי' ו', ובשו"ת ישא אי"ש חאה"ע סי' ט' דף מב' ע"ב (ד"ה ועוד נלענ"ד), ושאר אחרונים].

והכי מסתברא, דיש להצריך כוונה לחופה דרב הונא, דהרי דיו לבא מן הדין להיות כנידון, דרב הונא יליף לחופתיה מקנין כסף, וקנין כסף גופא בעי כוונה. אלא דיש לחלק, דכיון דצורת קנין חופה היא ע"י הכנסה לרשותו, דנראית כנשואה ועומדת, יתכן דמקנא קני אף ללא כוונת קנין, ולא אמרינן דיו יען כי כוונה שייכת לצורת קנין כסף (ובפרט לסוברים דקנין כסף הוא כסף שווי), והוא כמו שלא יעלה על דעת לומר דגם בחופה יש להצריך חיסרון כיס, דדיו לבא מן הדין להיות כנידון, אלא בעל כרחין דילפינן כל קנין לפי עניינו ומהותו, ומר כי אתריה ומר כי אתריה.

(ו) בן נח אי בעי כוונת קנין
לנישואין, ונ"מ לענין ישראל

איתא בירושלמי קידושין פ"ק הל' א' לענין נישואי בן נח (אחר שהקדים הירושלמי דבבן נח אין חיוב לבא על ארוסת חבירו, כי אם על בעולת חבירו

להו רבנן "נישואין". והנה שם הנידון הוא לענין קידושין, ומ"מ מדהוציאו חז"ל את הדין בלשון נישואין משמע דגם אם נתקדשה בהיותה שפוייה ונשטתית לפני החופה, ג"כ לא תקינו להו רבנן נישואין. ועכ"פ מן התורה בודאי דלא שייך גבה חופה, והדבר הוא פשוט לכו"ע, דהרי כבר כתבנו לעיל סימן ב' דגם אי נימא דלא בעינן כוונה ל"קנין" נישואין, מ"מ מפורש בגמ' בכתובות דבעינן מיהא כוונה לאישות, עיי"ש, ואשר על כן בשוטה גמורה פשיטא דלא שייך כלל חופה. אלא דמ"מ איכא לספוקי מה הדין בשוטה "קצת", שמבינה ענין "האישות", אך לא ענין ה"קנין".

ואכן התייצבו וראו להגאון מנחת יעקב זלה"ה בספרו שו"ת שבות יעקב ח"א סי' סז', שדן לענין אי מהניא חופה לשוטה [ולכא' פשיטא דכוונתו רצויה לשוטה שמבינה עכ"פ מענין אישות, דאי לאו הכי הרי יושב בסת"ר מהגמ' ערוכה בכתובות, דבעינן חופה "לשם נישואין"], והסיק דשפיר שייך גבה חופה, עיי"ש. אולם לכו חזו נא להלן סימן זה ענף ה', די"ל דגם אי נימא דחופה טעונה כוונה לקנין, מ"מ הכלה לא צריכה לכווין, ואם באורח זו אהלך, לית לן אות ומופת מדברי הרב שבות יעקב לומר דאף החתן א"צ לכווין.

זנות, אך אה"נ אם בעל לשם אישות, אף דאין מתכווין לקנין כלל, כו"ע מודו דקונה, וז"ל הירושלמי: "דמר רבי יונה בשם שמואל זונה עומדת בחלון באו עליה שנים הראשון אינו נהרג והשני נהרג על ידיו, וכי נתכוון השני לקנותה [בתמיה, אלא ודאי קסבר שמואל אפי' לא נתכווין לקנותה נעשית כאשת איש לכל דבריה והך דרשה מדכתיב בעולת בעל ולא בעולת איש לית ליה לשמואל - קרבן העדה]. ע"כ. הלוא כל האר"ש לפניך דפלוגתא דהני אמוראי היינו בזונה. איברא דחזינא להגאון כמוהר"ר מאיר דן פלאצקי אב"ד דוואהרט בספרו חמדת ישראל בקונטרס נר מצוה דף צ' ע"ג אות יב', שמעלה ארוכ"ה להבהיר דמה שכתוב בירושלמי "זונה" לאו דוקא הוא, דאם כיוון לשם זנות לכו"ע לא קנה, ופלוגתתם היינו כאשר לא כיוון לשם קנין, עיי"ש - מ"מ בקרבן העדה שם ד"ה מלתי דר"א מפורש דאיירי שכווננו לשם זנות, עיי"ש. ועכ"פ ראייה לנ"ד ליכא, ובפרט דכל אלו הדינים נאמרו לענין גוי ולא מילתא דפשיטא הוא ללמוד מזה ק"ו לישראל.

ז) חופה באשה שוטה

הנה איתא ביבמות דף קיב' ע"ב דשוטה (זכר) ושוטה (נקבה) לא תקינו

ענף ג'

דברי האחרונים בזה

אנן יד עניי הבאנו לעילא מן כל (סימן א') בשם שו"ת אמרי דוד פערד, דהעלה דכמו בכל קנין, יש להצריך בחופה כוונה לקנות. והנה בעת"ה אחזה בנועם דברות שאר האחרונים חביבים ז"ל בזה.

הרב עצי ארזים סי' ה"ן סק"ג כתב וז"ל: "תו יש לדקדק בלשון הר"ן הנ"ל [פי' גבי הבא על ארוסתו בבית אביה, שכתב דאין ביאתו קונה יען כי באיסורא קא בעיל], דאמאי הוצרך לטעם זה בכא עליה שלא לשם נישואין שאינו קונה משום דעביד איסורא ולוקה, הלא בלא"ה כיון שלא נתכווין בביאה זו לשם נישואין וודאי שאין בה קנין, וכי הא דאמרינן ביבמות דף נב' (ע"ב) במקדש יבמתו (פי' אחר החליצה) לשם יבמות שא"צ גט דהוי כעודר בנכסי הגר וכסבור שלו הן דלא קני, ואביי דדחי ליה התם, היינו משום דנתכווין עכ"פ לשום קנין לכן הו"ל כעודר בנכסי גר זה וכסבור גר אחר הוא דקני, משמע דבאין מתכווין לשום קנין אפילו ביבמתו לא מהני, וכל שכן באשה. עכ"ל. הלא כל האר"ש לפניך, דהרב עצי ארזים משה דין מי

שבעל ארוסתו שלא "לשם נישואין" - למי שבעל אשה רווקה שלא לשם קנין קידושין, דהוי כעודר בנכסי הגר דלא קנה מפאת חיסרון בכוונת קנין. והיינו דנקט כהגו"ן והנח"ה דקנין חופה בעי כוונה לקנין, וזהו מה שמוזכר בראשונים "לשם נישואין", ודלא כמו שכתבנו לחלק לעיל סימן ב'. ולפ"ז בודאי דס"ל דגם מה שכתוב בסוגיא בכתובות דהחופה צריכה להיות "לשם נישואין", פירושו עם כוונה לקנין. (וראה שם שכתב למסקנה דגם הר"ן מודה בכל זה, ומה שנצרך הר"ן לטעם דלא קונה מחמת איסור, איירי כאשר כיוון לשם קנין, עיי"ש).

והנה הגאון מוהר"ד פרידמאן זלה"ה בספר פסקי הלכות יד דוד, פרק ג' הל' ה' אות קד' (ח"א דף מט' ע"ב), הביא שם מש"כ מרן השו"ע דאם בא על ארוסתו "לשם נישואין" הוי נשואה, והקשה ע"ז ממה שכתבו התוס' ביבמות דף כט' ע"ב ד"ה אלא, שנקטו דמי שעשה מאמר ביבמתו ובתר הכי בא עליה הויא ארוסה ולא נשואה, וכתב בזה"ל: "ומשמע דביאה בארוסה בלא חופה אינו עושה אותה לנשואה, צ"ל דהכונה [בתוס', דמיירי] בלא כוונת קנין, כמו [פי' דתוס' מיירי דומיא ד] ביאה דיבמה שעושה אותה נשואה אף

שושנת כוונה לקנין בחופה העמקים

בלא כוונת קנינו, וצ"ע. עכ"ל. הרי פקח עיניך וראה דנקט בהנח"ה סובר"ת, דמאי דאיתא ברמב"ם ובשו"ע דצריך שהביאה תהא "לשם נישואין" פירושו "לשם כוונת קנין". ובאמת הרב יד דוד אזיל לשיטתיה באות שלאחר מכן, שכתב דחופה בעי עדים, ודו"ק.

להדיא דאע"ג ד"חופה צריך כוונה", וקטן לאו בר הכי, מ"מ מהניא משום דעת אחרת מקנה. עכ"ד. הרי ארשת שפתיו ברור מללו דיש להצריך כוונה לקנין, אלא דמחדש דאם הכלה מכוונת, סגי בזה.

וכן החזו"א בחאה"ע סי' סג' אות כא' כתב (בדעת הרמב"ם דאם עבר ועשה חופת נדה אכתי אסורה לו לביאה, וצריכה חופה נוספת אחר טבילתה), דמה שנמצאת אחר הטבילה בבית בעלה כדרך איש ואשה, לא סגי להחשב כחופה כל עוד שלא מכוונים להדיא לנישואין עיי"ש. וראה שם עוד באות כג', דבעינן כוונה להחיל קנין חופה. עיי"ש.

וכן בשו"ת יביע אומר ח"ה חאה"ע סי' ח' אות ב' כתב (אגב אורחיה) משפט אחד בזה, וז"ל: "והנה בודאי שצריך כוונה ביחוד לשם חופה לעשותה נשואה, וכ"כ בשו"ת בית יצחק חאה"ע סי' קמה' אות ו'". עכ"ל.

^(י) ולכאז' כוונתו רצויה למה שכתב הרב בית יצחק וז"ל: "אך זה לא הוי ספק, דגם חופה אינו קונה בלי כוונה, וכיון שסבר דהוי קידושין לא כיון לקנות בחופה. עכ"ל. אלא דלפי רגע, לא זכיתי להשכיל קושט אמרי אמת. דהרי הרב בית יצחק איירי לענין חופה

ובשו"ת ברכת יוסף לאנדא חאה"ע סי' לח' (ד"ה והנראה) כתב, דקטן שאביו קידש לו אשה (לפי שיטת הר"י ברזילי דניתן לקדש אשה עבור בנו הקטן מטעם "זוכין לאדם שלא בפניו"), נראה דאם זה הקטן נכנס עמה לחופה, זוכה בירושתה ומעשי ידיה ומציאתה, דנהי דחופה צריך לעשותה בעצמו אין לאל ידו של אביו כח לפעול עבורו (דהרי בשלמא קידושין יכול אביו ליתן כסף לאשה כדי שתתקדש לפלוני בנו מדין ערב, משא"כ חופה הרי בודאי לא מועיל מה שהאב מתייחד עם ארוסת בנו), והקטן אינו בר דעת לעשות חופה, מ"מ מהני שפיר כניסתם לחופה, משום דהאשה (שהיא גדולה) מקנה את עצמה בחופה, והוי "דעת אחרת מקנה" דמהני גם כדי שקטן יזכה נכל זה לענין נישואין, ברם לענין קידושין לא מהני "דעת אחרת מקנה", דבעינן נתינת מעות או מסירת שטר, ולא סגי במה שמקנה את עצמה]. ושם בד"ה ומה, הוסיף

וכן רבים מהאחרונים חביבים נמנו וגמרו לחוש להוראת הרב אמרי דוד הנ"ל, ולהזהיר את החתן לכווין לשם קנין בעת כיסוי ההינומא, והמה: קונטרס אפריון לשלמה דינר פרק ד' סע' טו' משם הטוב דהגרש"ז אויערבאך זלה"ה, (כן העידו בשמו בקובץ מבקשי תורה גליון כו' עמ' שצא' אות ג"ל), וכן מורה ובא הגרי"ש אלישיב שליט"א (הובאו דבריו בקובץ מבקשי תורה גליון ז"ך עמ' עד'. וגם בקונטרס אפריון לשלמה הנ"ל מייתי מעשה רב, דהגרי"ש אלישיב אמר לאבי הכלה שיאמר לבתו שתכווין שע"י ההינומא נעשית נשואה). וכן

שתקנה קנין קידושין לשיטת רב הונא (כאשר יחזה המעיין שם), ואפשר דהרב בית יצחק יוד"ה יוד"ה לענין חופה לנישואין. ברם אחר העיון שוב בינותי, דמסתימות לשון הטהור של הרב בית יצחק, משמע דקאי גם על מה שכתב לפני כן בסמוך "אח"כ כשדר עמה נעשית נשואה אף בלא כונה" - דגם זה שלל באמרו "אך זה לא הוא ספק וכו'". ובאמת ממה שכתב הרב בית יצחק "דגם חופה אינו קונה בלי כונה", משמע דיש בחופה חידוש יותר משאר קניינים, וא"כ בעל כרחין דכוונתו גם לחופה דנישואין, דאילו לענין חופת דרב הונא לחוד קאמר, פשיטא דבעי כוונה, דדיו לבא מן הדין להיות כקנין כסף דבעי כוונת קנין. ודו"ק.

בספר בית חתנים פנירי ח"ב פרק י' סע' א' (עמ' רעא') ראו הביא לנו דכ"כ בספר מצא טוב עמ' מו' בשם האדמו"ר מקלויזנבורג זלה"ה (מח"ס שו"ת דברי יציב). [ואנכי יצאתי לחופש"י בספר "מצא טוב וויס" ובספר "מצא טוב זולדן" - ופשפשתי ולא מצאתי טוב. וכפי הנראה קיים ספר "מצא טוב" שלישי]. וכן הובא גם בספר נעימת החיים עמ' רצה'. וכ"כ בספר הנשואין כהלכתם פרק ט' סע' ב' [אלא דבמקורות אות ד' כתב כן בשם הבן איש חי ש"ר פרשת שופטים, דצריך לכווין לקנין חופה - ברם אחר הקידה, מה שכתב הבן איש חי לכווין, היינו לענין הקידושין (אות ה') ולענין הברכות (אות ב'), ולא לענין החופה. ומ"מ ע"ע בספר הנז' שהביא דכ"כ הגרי"ז הכהן זצ"ל בספרו שארית יעקב סי' ח"י]. וכ"כ בספר שהשמחה במעונו פרק ה' סוף עמ' לא'.

וכן העלה הרה"ג ר' משה קליין שליט"א (בן זכא"י להגאון כמוהר"ר מנשה קליין שליט"א מח"ס שו"ת משנה הלכות) בקובץ בית אהרן וישראל גליון עא' עמ' סז' אות ו', דחופה בעיא כוונה לקנין דוקא.

ומ"מ צאינה וראינה להרה"ג ר' אליהו הנקין זצ"ל בספר פירושי איברא,

ברחובה של עיר.

נאולם בספר בית חתנים הנזכר עמ' טר"ף ד"ה וליכא, נקיט ואזיל בפשיטות דא"צ כוונה לקנין בחופה אלא סגי במה שנוהג עמה הנהגת אישות, עיי"ש].

ובשו"ת שמע שלמה ח"ב חאה"ע סי' יד' סוף אות ז' כתב דחופה אינו קנין כדי שיצטרך סמיכות דעת וכיו"ב, אלא זו גזירת חכמים שאסרו את הארוסות עד שתכנס לחופה. (וראה שם מש"כ לבאר בענין הקניינים הכלכליים הקשורים לנישואין).

ענף ד'

שיטת הסוברים דאפי' בקידושין לא בעינן כוונת קנין

וחובה רמיה גבן להזכיר בזה, דהנה לדעת כמה אחרונים חביבים, אפי' לענין קידושי כסף לא בעינן ממש כוונה לשם קנין, וז"ל שו"ת עונג יום טוב חאה"ע סי' קנג': "בקידושין לא בעינן שיכוין המקדש שהכסף קונה אותה ועושה אותה שלו, דקידושי כסף ילפינן קיחה קיחה משדה עפרון, ובקנין שדה ודאי דלא בעינן שידע היאך דהאי כספא קני ליה, רק כיון שנתן הכסף ממילא

בחלק התשובות סי' ג' (בתשובתו המפורסמת בדין קידושין אזרחיים) אות טו' עד ח"י, דשלח את באר"ו להבהיר, דנהי דחופה היא "קנין", מ"מ הרי הוא קנין כעין קנין חצר, דכמו שקנין חצר עניינו הכנסת החפץ לרשותו, כך קנין חופה פועל על זה הדרך. ובהיות כן, כמו שקנין חצר א"צ כוונת קנין (אלא סגי במאי דאנן סהדי שרוצה לזכור בחפץ כזה), הוא הדין והוא הטעם לענין קנין חופה, דא"צ כוונה לזכות אלא סגי במאי דידעינן שרצונו באישות. עכת"ד (ולא הביא שם ראיה לחידושו).

וכן בספר בית חתנים פנירי ח"ב פרק י' עמ' רג"ע, אחר שהביא את סברת הרב אמרי דוד, כתב שלא ראינו מי שיעורר החתן לכווין לקנין בחופה, וכתב ליישב: "כיון שבזמנינו אין מקדשין אלא בשעת החופה, ברור לכל שזו כוונתו, שבא לקנותה לכל העניינים." עכ"ל. כלומר דגם מסתמא העוסק בחופה רצונו בזה לקנותה להיות לו לאשה, ואין צריך ש"יכווין" להדיא לקנין. אלא דלפ"ז אכתי תקשי למנהגינו שעיקר החופה היא משהגיעו לביתם, ולא עבדינן "חדר יחוד" (וכמו שכתב הרב בית חתנים גופיה בעמ' רעט'), דאזי לאו ברירא מילתא כולי האי דבסתמא "בא לקנותה לכל העניינים", דשמא נכנס לביתו כי כן הוא דרך כל הארץ וכי יישן הוא ואשתו

קונה לו אף שהיה בדעתו שהכסף הוא לתשלומין להמוכר בכדי שיתרצה למכור לו והקנין הוא בדיבורא בעלמא במה שאמר לו שתהא שלו. "עכ"ל. אלא דיש לחלק קצת, דבקידושין עכ"פ בודאי מתכוין שתהא לו לאשה באמצעות הטקסים שעוסק כעת, ורק שאינו יודע כיצד נתינת הטבעת פועלת הקידושין [דאי לאו הכי בודאי לאו מידי הוא, דהנותן כסף לאשה ללא כל כוונה, לא נעשית לו לאשה, וצריך לגלות כוונתו באמירת "הרי את מקודשת לי וכו'"], וגם בקנין כסף הרי יודע שכעת עוסק בהעברת בעלות אלא דסבור דבדיבורא בעלמא קני ליה, משא"כ בנ"ד שהקנין "חופה" הוא בזה שלוקח ארוסתו לביתו, בזה יתכן דאינו מודע כלל דיש בזה משמעות הלכתית, וכמוזכר לעיל.

ומ"מ הנה דעת כמה רבוותא ז"ל, דכל ביאה שאינה לשם זנות אלא בתורת אישות, אפי' שלא מתכוין לקנין בזה ולא מתכוין "לשם קידושין", מהניא לקנותה לו לאשה (קנין קידושין), וחשיב "לשם קידושין", או דחשיב עכ"פ כקנין אישות מסויים - ועיין בשו"ת צפנת פענח (מהדורת וורשא) סי' כו', ובספר פירושי איברא הנ"ל, ובספר אהל אברהם קארפלס סי' קג', ובספר פליטה הנשארת ערך "אישות" סי' ח"י מול סו"ף, וספר משנת אברהם פרייס ח"א סי' י', ומלואי אבן שיינברג סי' לח' סקט"ז, ועוד.

וכן נוטין דברות הגאון החזון איש זצ"ל בתשובה כת"י אשר ל"ו תעלה ול"ו באה בקובץ "אור ישראל" ממונסיי (ארה"ב) גליון ח"י עמ' יב'. ולפי דבריהם, כל שכן לענין קנין גישואין, דסגי במה שנוהג בה הנהגת אישות, אף ללא כל ידיעה שיש צורך לקנין כזה.

אלא דדבריהם ז"ל (בענין קידושי ביאה בלא כוונה) נסתרים ועומדים מדברי הראשונים כמלאכים בכמה דוכתי [ולדוגמא, זיל קרי להר"צ דוראן ז"ל בנו של הרשב"ש נכד התשב"ץ ז"ל בשו"ת יכין ובוועז ח"ב סי' י' שכתב להדיא דאם האיש לא יודע מהי ביאה "לשם קידושין", אפי' שמתייחד עמה בקביעות דרך אישות, אין לחוש לקידושין, עיי"ש, ודו"ק], ואין רוח חכמים נוחה בסברת הרב צפנת פענח ודעימיה, וכאשר כתבו לבאר בזה בשו"ת זכר יצחק סי' יד', ובקובץ הערות סי' מב' אות ז', ובשו"ת תשובה שלמה חאה"ע סי' טו"ב דף כו' ע"א - כו' ע"ב, ובשו"ת דבר אברהם ח"ג סי' כט', ובשו"ת שרידי אש ח"ג סי' כג', ובשו"ת דברי ישראל ח"ג סי' כא', ובשו"ת חלקת יעקב חאה"ע (בנדמ"ח) ריש סי' ע', וסי' עא' ד"ה זה פשוט, וסי' עג', ובשו"ת אגרות משה חאה"ע ח"א סי' ב"ן ענף ד' וסי' עד' ד"ה והנה ידידי, ובשו"ת ציץ אליעזר ח"ב סי' יט' פרק ז' אות ז', ובשו"ת שבט מיהודה ח"א שער ד' סי' יג', ובשו"ת ברית שלום טולידאנו חאה"ע סוף סי' כא' (עמ' צג', ועיי"ש סי' יא' אות ו'), ובשו"ת יחל ישראל ח"א סי' לא' עמ' קפד'

וסי' לב', ועוד רבים^י, ולא אכניס ראשי ראש שועלים בזה. וראה גם שו"ת ושב ורפא ח"ב סי' פ', ובשו"ת בכורי אברהם ח"א חאה"ע סי' ג' עמ' שטו', ובשו"ת מים ההלכה ח"ב סי' עד' עמ' קנח', ובשו"ת עולת שיחי ח"א סי' כג' עמ' קע', עיי"ש.

והבט נא וראה בשו"ת להורות נתן ח"י חאה"ע סי' צז' (אות ב') שהעיר לנכון, דהנה שיטת התוס' ישנים ביבמות ב"ן ע"ב דהא דקיי"ל דהעודר בנכסי הגר לא קונה, היינו דוקא בקרקעות, אך מי שעוסק במעשה קנין במטלטלין של גר שנפטר, קונה שפיר, ועל פי הבא"ר כתב הרב להורות נתן, דיתכן דהוא הדין לענין קידושין, דאי עביד מעשה קנין, אף בלא כוונה קונה. אלא דכבר הרגיש שם דכל הראשונים כולם ז"ל נקטו דלא כהתוס' ישנים, וכדהביא הטור יו"ד סי' קלב', דאם היה הנכרי מודד, והישראל הגביהו תחילה לקנותו, קנאו, וביאר הב"י שם בשם הרשב"א, דאע"ג שהנכרי הגביהו, לא קנה יען כי אותה הגבהה לא היתה לשם קנין כי אם למדידה. וכיו"ב אשכחנא בטור בחו"מ סי' ער"ה בשם

^(ח) וגם הגר"ח"פ שיינברג שכתבתי בשמו במלואי אבן דנקט כהרב צפנת פענח, הדר חבר לגויזיה בתשובה שהיא ל"ו נדפס"ה בקובץ דברי משפט ח"ז עמ' יט' ואילך, עיי"ש באורך.

הרא"ה. וכן בכמה דוכתי, ואכמ"ל.

ענף ה'

לשיטת המצריכים כוונה לקנין
בנישואין, האם גם הכלה צריכה
לכוין

ויהי אחר כל הדברים האלה, אכתי שומא עלינו לבוא אל הבא"ר בפרט אחד. דאי נימא דהעיקר כהאחרונים חביבים המצריכים כוונה לקנין חופה (בנישואין), האם גם הכלה צריכה לכוין להקנות את עצמה. ומקופיא י"ל דצריכה לכוין, דמאחר ולפי שיטה זו מדמינן חופה לקנין דעלמא, א"כ בודאי בעינן דעת מקנה.

איברא דיש מקום אתי לומר דסגי במה שהחתן מכוין, וא"צ שגם הכלה תכוין. חדא, דידועים דברי הר"ן ריש קידושין, דהאשה לא צריכה להקנות את עצמה, אלא כאשר מקבלת דמי הקידושין מפקירה את עצמה, והאיש לבד פועל את הקנין. וא"כ כל שכן לענין נישואין די"ל דהאיש לבד פועל את הקנין.

זאת ועוד אחרת, דגם אי נימא דיש להצריך הקנאה מצד האשה, מ"מ הואיל

כלפי אדם מסויים, ומקפיד כלפי שאר בני אדם, לית לן בה, וא"צ דעת מקנה כלפי אותו קונה דלא קפיד עליה). וכתב הרב נתיבות המשפט סי' קצה' סוף סק"א וסי' קצז' סק"ד וסי' רמד' סק"א, דהוא הדין והוא הטעם לכל מידי דאיכא אומדנא דניחא ליה להמקנה להקנותו, דא"צ כוונה מפורשת. ובשו"ת תורת חסד מלובלין ח"ב סי' כד' אות ג' הביא ראייה לזה מכמה וכמה דוכתי עיי"ש. ונקטינא נפשאי בקציר"י בכל זה יען כי אינו מעיקר הנ"ד והוי מיל"ה שלא בזמנה.

ולענין היכא דרק הכלה יודעת לכווין להקנות את עצמה בחופה, והחתן לא יודע שצריך לכווין לקנות - בזה כבר הבאנו לעיל בשם שו"ת ברכת יוסף דהחתן קונה מדין זכין לאדם שלא בפניו (אלא דהתם איירי באופן דאין חשש לומר דלא ניחא ליה מצד שמתחייב בשאר כסות ועונה, ולכן לכו"ע שייך לומר "זכין" לאדם, משא"כ בנ"ד לכאור' הדבר תלוי במח' ראשונים, אלא די"ל דכיון דטרח בסעודתו והכניס אותה לכלונסאות והביא אותה לביתו כדרך איש ואשה, בודאי אנן סהדי דניחא ליה, ואמרינן שפיר "זכין" לאדם לכו"ע). ובאמת גם בלא דין "זכין", הנה לפי שיטת הרשב"א בגיטין ועוד רבוותא, סגי בדעת אחרת מקנה כל עוד שאינו חוב

וכבר היא ארוסה, וערכו חתונה וברכו ז' ברכות, הרי דעומדת להנשא אליו, ודמי קצת להא דאיתא בבבא בתרא דף פח' ע"א: "ההוא גברא דאייתי קארי לפום נהרא, אתו כולי יומא שקול קרא קרא, אמר להו הרי הן מקודשין לשמים, אתו לקמיה דרב כהנא, אמר להו אין אדם מקדיש דבר שאינו שלו. וה"מ דקיצי דמייהו, אבל לא קיצי דמייהו, ברשות מרייהו קיימי ושפיר אקדיש". ע"כ, כלומר דכל דבר שעומד למכירה, ודמיו קצובים, אע"פ שכעת (בשעת ביצוע הקנין ע"י הלקוח) אין המוכר מכווין להדיא להקנות, אפי' הכי הלקוח זוכה בו מיד בהגבהתו (כאשר הלקוח מכווין לזכות), דסגי בעצם זה שהמוכר העמיד את החפץ לרשות הקונים (כן פירש הנמוק"י במקום, עיי"ש). והכא נמי זאת האשה כאשר הגיע למעמד החתונה הרי כבר התכוונה שעתה תהיה אשתו של פלוני, וא"צ כוונה להדיא להקנות את עצמה בעת החופה.

וגדולה מזו מצינו בקידושין דף ב"ן ע"ב גבי ההוא דקדיש בפרומא דשיכרא, דכל חפץ שאין דרך הבעלים להקפיד עליו, אפשר לזכות בו בלי דעת המקנה (וראה בשו"ע אה"ע סי' כח' סע' יז'. וראה שם באבני מילואים סקמ"ה שכתב דלענין זה אפי' שאינו מקפיד רק

ואם החתן יודע שצריכין לקנות את הכלה בקנין נישואין, אלא דשכח לכווין זאת, בזה יש לצרף שיטת פסקי אור זרוע בבבא מציעא דף ט' אות כה', דהא דהעודר בנכסי הגר לא קנה, היינו יען כי לא ידע כלל שישנה אפשרות לקנות, אך אם יודע שהדבר הוא הפקר, אף דלא התכווין לקנין, קנה, עיי"ש. וכן משמע

לאדם, ואכמ"ל. וראה גם בשו"ת אבני ציון קאהן ח"ד סי' סג' אות ג' שכתב סברות נוספות לומר דסגי במה שהאשה מכוונת (לקידושין, והוא הדין והוא הטעם לענין חופה), הבט נא שם.

סימן ה'

וזאת תורת העול"ה

(ופרטי דינים מחודשים בזה)

קידושין בודאי בעינן כוונה לקנין (ראה לעיל סימן ד' ענף ד'), אלא דנראה דמ"מ סגי במה שהחתן והכלה יודעים שנתנית הטבעת הוא מעשה הלכתי הגורם שתהיה אשתו (ועפ"י רוב יודעים זאת, דהא אומר לה "הרי את מקודשת לי בטבעת זו וכו'", וכתב מרן הב"י דגם עמי הארצות יודעים פירוש אמירה זו), וא"צ שיכוונו "לקנין" ממש, כי בלא"ה אין זה קנין רגיל מגדרי חו"מ אלא "קנין אישות". ואם הרב מסדר חו"ק חושש שהחתן או הכלה אינם יודעים מזה כלל, בודאי חובה רמיא עליה להבהיר להם יפה [והבט נא וראה בספר דרך המלך רפאפורט פ"א מאישות בפירוש הקצר סוף סק"א, שכתב דצריכין להזהיר את החתן שיכווין (עכ"פ בקידושין) לשם קנין. וכן בשו"ת דברי יציב חאה"ע סי' נו' כתב: "נהגו רבים, וכן אני נוהג, להגיד לחתן שמלבד כונת המצוה יכוין גם לשם קנין, שהוא קונה אותה ע"י קידושין כמו שקונים חפץ. "עכ"ל. וכן הוא בעוד אחרונים חביבים ז"ל. וראה גם בבא"ח ש"ר פרשת שופטים אות ה' לענין הכלה, ואכמ"ל].

יש מקום גדול לומר דחופה לא בעי כוונה "לקנין", אלא סגי במה שתכלית היחוד הוא לתחילת הנהגת אישות, כדרך בני זוג הנשואין. ויש בזה סמוכין מדברי הרי"ף ורבינו נסים גאון ורבינו אפרים ועוד ראשונים כמלאכים ז"ל. ואשר על כן, מה שנהגו לברך ז' ברכות בחופה לזוג עם הארץ (שקרוב לודאי דאינם יודעים שהיחוד בביתם מהווה קנין, והלואי ואולי שידעו דנתנית הטבעת הוי קנין) - הניחו להם לישראל, כי אם אינם נביאים, בני נביאים הם. ולא אמרינן "ספק ברכות להקל" במקום מנהג. ועשה לך צר"ף גם משיטת הב"ח והחת"ס ועוד רבנותא, דסבר"י מרנ"ן דלא אמרינן סב"ל בברכות השבח וההודאה (ואע"ג דלא קיי"ל הכי, וכמו שהארכתי בדלותי במקום אחר, עם זאת חזי לאיצטרופי לרווחא דמילתא)^ט.

^ט וכל זה לענין נישואין, אך לענין

מדברי התוס' בסוכה דף לא' ע"ב ד"ה
באשרה. ויש להאריך, אך ע"ט לחשות
בענין זה.

נספח^{כא}

מיעוט שיחה בענין מהי "חופה"

לפי מנהגינו,

וכן ב' או ג' גרגירין בענין

"חדר יחוד" לבני עדות המזרח

כאשר הצעתי את הדברים הנ"ל
לפני האברכים המצויינים בבית מדרשינו
"ברכת אברהם", קמו עלי עוררין על מאי
דאמינא בדלותי דגם לפי מנהגינו דלא
עבדינן "חדר יחוד"^{כב}, עיקר החופה היא

(כא) "נספח" זה העלתיו על מזבח הדפוס
לראשונה בקובץ "יתד המאיר" סיון תשס"ז.
ותעלזנה כליותי בראותי שהדברים היו
לתועלת הלומדים בחסדי ה' עלי, דלאחר זמן
קצר האיר זרח באור הדפוס ספר "עין יצחק"
לבנש"ק הרה"ג ר' יצחק יוסף שליט"א,
וצופה היתי שם עמ' רכט' - רל' שהשתמש
בכמה מהסברות וספרים שהזכרנו בדלותינו
(וגם בשפלנו זכר לנו), עיי"ש. ומיני ומניה
יתקלס עילאה.

(כב) וכסהדותיה דהגאון מרא דמנהגים
כמוהר"ר רפאל אהרן בן-שמעון זלה"ה בנהר
פקוד שעל שער המפקד ח"ב דף טו"ב ע"ב,
וז"ל: "וכל העם אשר בשער עדים, כי מעולם
לא היתה כזאת לייחד ביום בחור ובתולה

ומ"מ העיקר בפוסקים הוא להצריך
כוונה לקנין ממש. וכן מבואר להדיא
ברמב"ן, וכן מוכח עפ"י דברי התוס',
ועוד ראשונים שרים רבים ונכבדים.
ובהיות כן, אם יש לאל ידו של הרב
מסדר חו"ק להבהיר במענה רך דינים
אלו לחתן - למצוה רבה תחשב לו.
(ולענין הכלה, יש יותר מקום לומר
דאינה צריכה לכווין להקנות את עצמה,
וכדאמרן לעיל, ולכן אין צורך להחמיר
כולי האי להבהיר גם לכלה). וכן חתן
החרד לדבר ה' יכווין כוונה זו בעת
הגיעו לביתו ביום חתונתו וביום שמחת
לבו (וכה תאמר לבית יעקב גם כן, משום
מהיות טוב אל תקרי רע, ולא דמי למה
שכתבנו לענין הרב מסדר חו"ק, וז"פ),
כי לפי מנהגינו עיקר החופה זו הכניסה
לביתו². וחובה רמיא על ה"מדריכים" די
בכל אתר ואתר ללמד את בני ישראל
כוונה זו, ובפרט כי מחשבת הלב הוא
דבר שבנקל.

⁽²⁾ ראה ב"נספח" להלן.

שושנת כוונה לקנין בחופה העמקים

וגלוי לעין כל, שהכלה איננה מכסה את ראשה אחר הכלונסאות. (ואם כי יש להדחק בזה וליישב, מידי דוחקא רבא לא פלטינן). ומה גם דמילתא דתימה הוא שלא נהגו לחוש לשיטת מרן השו"ע בדבר שבנקל הוא לעשותו, ובפרט כי עינינו הרואות כמה וכמה חומרות שנהגו עם הקודש בענין הנישואין, דכל היודע מקורן של הנהגות הקידושין והחופה ישכיל להבין כי אכן אבותינו זיע"א דקדקו לברור להם חלק יפה בהליכות נעימות ונקיות מכל חשש - שעלו מן הרחצה שכולם מחמירו"ת ושקול"א אין בהם, ועל כן ולא מסתברא כלל שהיו מעלימים עלומים מדעת מרן בזה שקבלנו הוראותיו בכל אשר יאמר כי הוא זה.

וכבר נקט הגאון כמוהר"ר חיים בליט זצ"ל בתשובה שהיא ל"ו נדפס"ה בשו"ת שערי רחמים פראנקו ח"ב סי' טז' דף ע"א ע"ג (ד"ה ועוד נראה), דגם למנהגינו, עיקר החופה לדין היינו כדעת הרמב"ם, כי קבלנו הוראות מרן. וכן נראה מדברי שו"ת מים חיים משאש ח"ב חאו"ח סי' קנב' אות ו'. וכמו כן, הנה שמעתי מפי מגידי אמת, בעדות נאמנה כבי תרי וכבי מאה, שהגאון הגדול כמוהר"ר יעקב עדס זלה"ה (מח"ס שו"ת חדרות יעקב) הורה זקן, דלפי מנהגינו החופה היא כאשר מגיע

כאשר החתן והכלה באים לביתם אחר החתונה ומתייחדים שם, וכדעת הרמב"ם (פ"י הל' אישות) ומרן (אה"ע ריש סי' ה"ן)^כ, ותענו אותי ותאמרו לא טוב הדבר אשר דברת, דהנה אם אמת נכון הדבר שמנהגינו כהרמב"ם ומרן ש"חופה" פירושו "יחוד", הרי מלבד דדוחק קצת דאין מנהגינו לעשות "יחוד" להסתלק מחשש הפסק בין הברכות ליחוד, הלא קשיא טובא דמברכין ז' ברכות בברכה"מ שבסוף החתונה עוד לפני שהחתן והכלה התייחדו. וטפי הוה לן למימר דמנהגינו הוא עפ"י שיטת ספר המנהיג ד"החופה" היינו פריסת הטלית, או עפ"י בעל העיטור ד"חופה" היינו הכלונסאות.

ובטרם נשיב על קושיותיהם הי"ו, אען ואומר, פקח עיניך וראה, דאי נימא דמנהגינו (דלא עבדינן יחוד תיכף אחר הברכות) אזיל כהשיטות דכלונסאות או הטלית חשיבי חופה, אכתי לא איפרק מחולשא, דהרי המנהג אצלנו פשוט

בחדר צנוע כלל, בירושלים מיהא. "עכ"ל. וכן ניכר החוש"ה אל העי"ן מתוך דברות עשרות רבנן קשישאי זיע"א, והנח"ץ השיאני לקצר.

(כ) ומה שנהגו לפרוס טלית, הוא להידור מצוה בעלמא לצאת אליבא דכו"ע, אך מעיקר הדיו סבירא לו דעדיין לא נישאת בזה.

החתן לביתו אחר החתונה, ולא הטלית או הכלונסאות. ויבלח"ט, כן היא דעת מרן הראש"ל שליט"א בשו"ת יביע אומר ח"ה חאה"ע סי' ח' (וכן בספרו שו"ת יחזקיה דעת ח"ה סוף סי' רץ', ובספרו הליכות עולם שנה ראשונה פרשת משפטים סוף אות ז'), וכ"כ הגאון הנאמ"ן הג"ל בקובץ אור תורה (אציין להלן), וכ"כ הגר"מ שטרנבוך שליט"א בשו"ת תשובות והנהגות ח"ד סי' רפז' (בסוף ההערה הראשונה) בביאור מנהג הספרדים. וכ"כ בשו"ת שמע שלמה ח"ב חאה"ע סי' יד' אות ח'. וכ"כ בשו"ת מעשה אורג חאה"ע סי' א' פרק יד'. וכ"כ בשו"ת עשה לך רב ח"ד סי' ה"ן ד"ה מעתה. וכ"כ בשער המזרח ברדעסי' קמח' הערה א'. וכן שמעתי מהרה"ג ר' אליהו אבא שאול שליט"א בשם רבי אבה"ו - הגרב"צ זצ"ל, דעיקר החופה לפי מנהגינו היינו כשמגיע הזוג לביתם אחר החתונה, וכדעת הרמב"ם, ולא הכלונסאות ולא הטלית (והוסיף דאין צורך בעדים כשבאים לביתם, כי למחרת יראו אותם השכנים וסגי בזה). וכן כתבו עוד רבים (וע"ע בסמוך).

[ומה שהעידו האחרונים (הובאו בארץ חיים סתהון) דמהגינו לפרוס טלית על החתן והכלה, כבר כתב ביבי"א הנ"ל אות ד', די"ל דעושין כן לרווחא דמילתא (והוא על דרך שעושים ה"הינומא", דהיא "חופה" לכמה שיטות, ולא עלה על דעת איש לומר דזו עיקר החופה לדידן). ובשו"ת ישמח לבנו חיררי

חאה"ע סוס"י א' כתב דמה שנהגו לפרוס הטלית על הזוג היינו כסגולה להגן מעין הרע עיי"ש].
והנה בנוגע לטענה הראשונה שטענו האברכים היקרים הי"ו, דדוחק קצת דלא עבדינן יחוד תיכף אחר הברכות מחשש הפסק - כנראה לא שלטו מאורות עיניהם בתשובת חד מקמי קמאי, הרדב"ז זיע"א בסי' תתקלא', שכבר כתב להדיא, דאף לפי שיטת הרמב"ם, לא בעינן יחוד תיכף אחר הז' ברכות, ורק בערב שבת יש לדקדק בזה כדי שלא יבוא להתייחד בשבת ויהיה כקונה קנין בשבת, עיי"ש. אלא בעל כרחין דהואיל וברכת חתנים הם ברכת השבח (וגם לא מזכירים בהן ענין הנישואין להדיא - וכמש"כ הב"ש סי' סב' סוף סק"א, דמהאי טעמא אין להצריך "עובר לעשייתן" בברכת חתנים), אין בזה חשש משום הפסק בין הברכות ליחוד. ופוק חזי נמי בספר העיטור שער ב' ח"ד דף סד' ע"א, דכתב דמנהגם היה לברך ז' ברכות בבית האירוסין שנה או שנתיים לפני ה"חופה". וכיו"ב יש לדייק מדברי כמה רבנותא דקמייטא זיע"א - ואולם לדאבוני לא אוכל לבוא במגילת ספר בסוגיא נכבדה זו, כי הם בארו"ת נסבריי"ם אשר לא יכילום כמה קבצים, והדבר מצריך לכל הפחות קונטרס בפני עצמו, ואין זה מלאכתנו במקום הזה,

שושנת כוונה לקנין בחופה העמקים

וכאן הוי מיל"ה שלא בזמנה. ומה גם דמרן הראש"ל שליט"א כבר עמד וימודד אר"ש טובה ורחבה בזה, בשו"ת יביע אומר ח"ה חאה"ע סי' ח' (וראה שם דהבהיר לנכון דמה שנהגו לעשות חופת נדה אינו ראייה דלא סבירא לן כהרמב"ם לענין מהי "חופה" עיי"ש), ומן הבא"ר ההיא ישקו כל העדרים, ואין צורך לדידי ודכוותי לטחון קימחא טחינא בזה.

ואולם על אף דקבילנא אנפשאי לבלתי אכניס ראשי ראש שועלים בסוגיא זו, מ"מ בנוגע לטענתם השניה [דהיאך נהוג לברך ז' ברכות גם אחר ברכת המזון שבסעודת החתונה, והלוא הכלה איננה נשואה עד שתגיע לבית החתן אחר החתונה^{כד}], בזה חובה

^{כד} ובקרוב לזה הקשה הרב ספר המיקנה בקו"א סי' סב' סק"א על מנהג אשכנז. ובאמת מפאת קושיא זו ראה ראיתי לשלמים וכן רבים שרצו לומר דמנהג הספרדים (דלא עבדי חדר יחוד) אזיל כהראשונים דכלונסאות הוי חופה. אלא דכאמור לעיל לא ניחא לן למימר דמנהגינא אתי דלא כהרמב"ם ומרן השו"ע, ממיני מטעמי"ם הנ"ל. ואכן שוב ראיתי לידיד נפשי איש ש"ר ואוה"ב הרה"ג ר' אבנר קבץ שליט"א בספרו צבא מרום אה"ע סי' נה' סע' א' שנשאר בצ"ע בזה, דממה נפשך: אם מנהגינא דחופה היינו כלונסאות, א"כ היאך נהגו שאין האשה מכסה

רמיא עלי ליתן עט"י המדבר"ה, יען כי הדבר לא נתבאר להדיא ביביע אומר, ורבים גועשים ורועשים בזה. וראשית הג"ש מה שכתבו ליישב כמה מחברים חשובים על קושיא זו:

(א) בקונטרס "ברכת חתנים" (דשדר לן הגאון המחבר כמוהר"ר משה לוי זצ"ל) בעמ' נט' הלך ברג"ש בקושיא כנ"ל, ועמד בפרץ להשיב, דגם הרמב"ם מודה למש"כ בשו"ת הרא"ש כלל כו' דין ב' דכאשר מברכין את שבע הברכות אחר הקידושין, נחשב מעמד זה כ"תחילת נישואין" (דהרי מעת הברכות מותרים להתייחד), ולכן אם אח"כ עשו סעודה, אע"ג דעדיין לא היתה החופה, שייך לברך שנית ז' ברכות. עכת"ד. [ולאחר זמן שוב נדפסו הדברים בתוך ספרו ברכת ה' חלק ה' פ"ד הערה קפז'. עיי"ש]. ויש להביא תנא דמסייע ליה, דהנה תנו עיניכם ביופי שבספר חידושי רבי ראובן (גרזובסקי) על כתובות סי' ח' סוף אות א', שכתב לדייק בדעת

את ראשה, ואם מנהגינא כמרן, א"כ מדוע מברכין ז' ברכות בסעודה. עיי"ש.

וזיל קרי גם מה שהובא בשם הרה"ג ר' יהודה צדקה זלה"ה בספר שו"ע המקוצר ח"ז סי' רז' הערה תרכח' ד"ה ושמעתי.

הרמב"ם דכאשר ברכו את הברכות, נעשית נשואה במקצת, אפי' שעדיין לא נכנסה לחופה, עיי"ש. והבט נא וראה גם להרב ספר המיקנה סי' סא' סק"ה, ודו"ק. [וכיון שאין בזה כי אם "קצת" נישואין, עדיין לא טעונה כיסוי ראש, וק"ל].

(ב) ובספר "חופה וקידושין" (להגאון המובהק בעל הילקוט יוסף שליט"א) עמ' נ"ר אות ד' כתב ליתובי דעתא בזה, דמנהגינו הוא "בצירוף" סברת הראשונים כמלאכים דהכלונסאות נחשבות כחופה [ומחמת קוצר רוח בינה דילי, לפי עת עתה עדיין לא זכיתי להשכיל ולהבין עומק דעתו הרחבה והמלאה בזה, דגם אי נימא דאנו "מצרפים" את השיטות דחופה היינו כלונסאות, היאך מברכין ז' ברכות נגד דעת הרמב"ם ומרן ולא חוששין לסב"ל, ובפרט דרבי אבה"ו שליט"א בשו"ת יביע אומר הנ"ל ובשו"ת יחזה דעת הנ"ל חתר לומר דגם לפי מנהגינו העיקר בזה הוא כהרמב"ם ומרן. וגם אי נימא דס"ל להרב יביע אומר דלפי אמיתות ההלכה מנהגינו אתי כשיטת בעל העיטור והר"ן וסייעתן ז"ל דחופה היינו הטלית וכן העיקר לדידן, מ"מ הרי כל תשובתו שביביע אומר ח"ה חאה"ע סי' ח' נסובה לבאר דמנהגינו אתי שפיר אף לפי דעת הרמב"ם ומרן ואין בזה חשש ברכה לבטלה (דנ"מ שאין טעם לשבח

"להחמיר" לערוך חדר יחוד), ואילו לפי דברות הגאון הגדול בעל ילקוט יוסף, סוף סוף הברכות שמברכין בסעודה הן לבטלה לפי שיטת הרמב"ם ומרן. ובדוחק היה ניתן לומר לכאוי' (ליישוב שיטת הגאון ילקוט יוסף), דמרן שליט"א ביביע אומר בא ליישב המנהג רק בנוגע לברכות שבכלונסאות, מפני דחמירי טפי, דלדעת כמה ראשונים עליהן נאמר "כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה", משא"כ הברכות שבסעודה לא אכפת לן כולי האי אם יהיו לבטלה לדעת מרן השו"ע, כיון שסוף סוף העיקר לפי מנהגינו הוא כשיטת הר"ן, ודלא כהשו"ע. אלא דלפקצ"ד, לא היה נראה כלל לומר דזו כוונת הגאון יביע אומר, דהרי בתשובתו הרמת"ה שם, ניכר החוש"ה אל העי"ן דרצונו רצון יראיו לומר דאין כל חשש איסור וברכה לבטלה במנהגינו אפי' לדעת הרמב"ם ומרן השו"ע, ועל זה היה כל עמלו אשר עמל בכתיבת התשובה הנזכרת, עיי"ש. ומ"מ כל זה כתבתי לולי קושט אמרי אמת של הגאון הנעלה בעל ילקוט יוסף שליט"א בעמק עיונו, ואני עני תולה החיסרון בקוצר השגתי ומיעוט ערכי].

(ג) ובקובץ חילך לאורייתא עמ' מט' (ד"ה וכן מבואר היטב) כתבו ליישב בזה, דגם הרמב"ם מודה דכניסה

שושנת העמקים - חופה וקידושין בחבוט, אליהו עמוד מס 333הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נשואה לענין שהותרה אליו, ולכן אינו חוזר ומברך לאחר שתטהר, ושכ"כ הרב בית מאיר אה"ע סי' סא'. עש"ב. וא"כ הוא הדין נמי בחופה רגילה לדידן, דלא גרע מחופת נדה דאהניא עכ"פ להתירה לבעלה לאחר שתטהר (אף שאין עושין ייחוד גמור הראוי לביאה בליל חופה), וכ"ש הכא שהיא מותרת לבעלה מיד אחרי הז' ברכות ולא מיחסרא מידי וכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו, ושפיר יכולים לברך ז' ברכות בסוף הסעודה אע"פ שעדיין לא נתייחדו. ומנהג אבותינו תורה היא ואין לשנות. עכ"ל.

(ד) והרה"ג ר' משה פנירי שליט"א השיב בזה (בע"פ), דצריכין לומר לפי מנהגינו, דאנו סבורים דכל עוד שהתחילו להתעסק בשמחה שבעקבות ההכנסה לחופה, כבר ניתן לברך ז' ברכות בברכה"מ. [כלומר, נהי דאף "תחילת חופה" אין בזה, מ"מ לענין השבח של הז' ברכות סגי בשמחה בעלמא].

(ה) ואף אני אענה חלקי בזה בעה"ת. דהנה אנא עניא אסקופא נדרסת תחת כפות רגלי החכמים, לא ידעתי מדוע לא הביאו בזה דברים מפורשים היטב שכתב מור"ם ז"ל בדרכי משה סי' סב' אות ח"י בשם המרדכי ריש כתובות (והוא בסי' קלג'), דאע"פ שהאשה עדיין

לא נכנסה לחופה ועדיין איננה נשואה, מן הדין ניתן לברך ז' ברכות אחר ברכת המזון של הסעודה, מלבד מה שהיו מברכין אח"כ ז' ברכות שנית בעת החופה. עיי"ש נורק דכתב המרדכי דיש בזה חשש צדדי, דשמא אחר הז' ברכות יתקוטטו החתן והכלה ויגמרו בדעתם שלא להכנס לחופה, ואז נמצא למפרע שהברכות היו לבטלה. ומנהגינו שלא לחוש לחזרה, ואין בזה תמיהה כלל. וכבר נחלקו הרמב"ם (פרק ג' מאישות הל' כג') והראב"ד (בהשגותיו שם) לענין ברכת האירוסין, דלדעת הראב"ד אע"פ שהסכימה האשה לקבל את הקידושין, אין לברך לפני הנתינה, שמא תחזור בה ולא תאבה האשה ללכת אחריו, ודעת הרמב"ם דאין לחוש לזה. ואנן נגררין בתר הרמב"ם ז"ל. ונהי דהתם גבי ברכת האירוסין הזמן בין ההסכמה לחרטה הוא מועט יותר, מ"מ מאידך גיסא בנ"ד כבר היא מאורסת ועומדת ואין לחוש לחרטה ביום החופה, וחזקה אין אדם טורח בסעודתו ומפסידה. ומה גם דהאידינא החתן טריד וקאי בריקודים שירה וזמרה כל אותם השעות שבין הקידושין להיחוד בביתם, וגם המרדכי יוד"ה יוד"ה דבכה"ג תו ליכא למיחש לקטטה].

ונראה טעם כעיקר למה שנקט המרדכי דמותר (מן הדין) לברך ז' ברכות בסעודה עוד טרם היותה לנשואה, עפ"י מש"כ בתוס' רי"ד לכתובות דף ז' ע"ב,

שושנת כוונה לקנין בחופה העמקים

דניתן לברך ז' ברכות כמה פעמים עוד לפני החופה משום אפוזי שמחה, עיי"ש. והבט נא וראה גם בריטב"א בכתובות דף ז' ע"ב, שכתב דגם קודם הנישואין, כל שיש סיבה חדשה לברך שנית ז' ברכות, שפיר מברכין. [והכא נמי בנ"ד דעושין סעודה לכבוד החתן סמוך ונראה לעת הליכתו לביתו, הוי סיבה מחודשת לברך שנית]. וצא ולמד ג"כ ממאי דאיתא בתשובות הגאונים ברצלוני (ירושלים תרפ"ז) סי' מ', ובתשובות רב שר שלום גאון סי' קיז', דמבואר שהיו נוהגים בבבל לברך ברכת חתנים פעמיים לפני החופה, פעם אחת בבוקר ופעם אחת בערב (וכפשטות לשון חז"ל במסכת סופרים פי"ט הל' יא'). עיי"ש. ודברי הגאונים ז"ל הם דברי קבלה מבית מדרשו של רב אשי (לכו חזו נא בספרי הדל ללקוט שושנים ח"ב עמ' ח"ן עד עמ' סג', בארוכה), ובפרט היכא דהעידו דכן נהגו בבבל. ומנהג זה מובא ג"כ בתניא רבתי סי' צ' עיי"ש.

והנה נא ידעתי, דאם יתעקש המתעקש להמציא חילוקים בין הנידון שבראשונים הנ"ל לנ"ד, אכן יכול למצוא איזה דרכים לגלות פנים שלא כהלכה, אלא דעם זאת לאור האמור כבר אין כל "קושיא" על מנהגינו, דהלא סוף סוף אין הכרח כלל לחלק בזה, ואדרבה

הסברא הישרה מחייבת לדמות מילתא למילתא בזה, וממילא אשכחנא סמוכין מדברי הראשונים ז"ל למנהגינו. וכל כה"ג דאיכא סמוכין נכוחים ליישב המנהג, אין לשנותו, וכבר כתב הגאון חת"ס זיע"א בתשובותיו חאו"ח סי' נא' ד"ה ידענא: "ורגיל אני לומר, כל המפקפק על נימוסי ומנהגנו, צריך בדיקה אחריו." עכ"ל. וצא ולמד ממש"כ הגאון מוהר"ש מורפורגו זלה"ה בשו"ת שמש צדקה חאו"ח סי' יא', וז"ל: "וכל המשנה ממנהג אבותיו ומסבב נחלה ממה למטה (כלומר מעדה לעדה) יורד מטה מטה (לגהינם), על דרך כל המשנה ידו על התחתונה, ועובר על לא תיטוש כדאיתא בירושלמי וכו'. ולא בלבד בנוסח התפילות עצמן נאמרו הדברים, אלא בשינוי איזה מנהג שיהיה אפילו מכוער הרבה וכו', על פי משל הקדמונים: עושה חדשות - בעל מלחמות. ואני בעניי הרבה פעמים נשאלתי בענייני המנהגים והשבותי באריכות לקיימם וכו'. וכשם שהמפרש וכו' לעזוב איזה מנהג עובר על כל תגרע, כך הבא להוסיף ולחדש (כגון "חדר יחוד" לספרדים) עובר על כל תוסיף. ובגלות החל הזה אשר עם ה' מפוזר ומפורד בין העמים, שכמעט לא נשארה לנו מידה טובה ונפסקה שלשלת הקבלה, מי יתן ומנהגי הדור יניחו אותנו על מצבנו ולא יוסיפו לנו מכה על

מכותינו להוסיף ולגרוע ולתקן ולקלקל ולבנות ולהרוס ולחדש בכל יום תמיד מעשים שונים משונים ושנואים וכו'." עכ"ל הזהב, עיי"ש באורך. וספרי דבי רב מלאים זיו בענין חשיבות המנהג וסמכותו, ולא כאן המקום ללקט באומרי"ם בפרשתא דא.

לאחר זמן שוב האיר זרח ספר מגיד חרשות חלק עשירי קודש (לכמוהר"ר בוגיד סערון זלה"ה), וכתב שם בעמ' קסא' בזה"ל: "ומה שכתב הרב דא"ך אפשר לברך ב' פעמיים ז' ברכות [פעם אחת תחת הכולונסאות ופעם אחת אחרי ברכת המזון], לע"ד לא ידעתי מאי חששא איכא בזה, דהרי מברכין אותן כל שבעה משום דעיקר הברכות אינן אלא שבח והודאה, וכי היכי דמברכין אותם אח"כ [כלומר בימים שאחרי ליל החתונה] כמה פעמים, הכי נמי למה לא נברך אותם קודם [כמה פעמים], כיון שאינן אלא שבת והודאה." עכ"ל.

עד כאן אמרתי בעניי להציע בעטי"ו של נח"ץ זה עשר מילי"ן להשיב על טענות האברכים הי"ו. ויותר ממה שקראתי לפניכם כתוב על לוח לבי ובספרן של צדיקים, שכבר הרחיבו להגן לחזק ולאמץ היטב מנהגינו במאי דלא עבדינן "חדר יחוד" [רמלבד דברות הרב

יביע אומר הנ"ל והרב ברכת ה' הנ"ל, ראה גם מה שהביאו בזה (לענין דאין צורך ב"חדר יחוד") בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז חאה"ע סי' י' ויא', ובשו"ת שמחת כהן ח"ז סי' ו' (ובנדמ"ח חאה"ע סי' כו'), ובשו"ת שמ"ש ומגן ח"א חאה"ע סי' ד', ובספרו שו"ת שמש ומגן ח"ג חאה"ע סי' לד' אות ה' ד"ה כל זה, ולהגאון הנאמ"ן שליט"א בקובץ אור תורה (בכמה דוכתי, וראה שם שנה טו' סי' פג' ובסופו דף שמ' ע"א, ושנה טז' סי' יא' ובעמ' תשלז', ושנה טו"ב סוף סי' כח' בהערה ובעמ' תרעג', ושנה ח"י עמ' שצד' ותרסג', ושנה כא' עמ' תתרכו', ושנה כב' סוף עמ' שח', ועוד), ובשו"ת קול אליהו טופיק ח"א חאה"ע סי' ב', ובשו"ת שמע שלמה ח"ב חאה"ע סי' יד' אות ח' (ד"ה וע"ש עוד), ובשו"ת וישב הים ח"ב סי' כא' עמ' שלו' ד"ה והנה גם, ובספר נהגו העם הנדמ"ח ב"מנהגי חתונה" אות כא', ובספר מקור חיים הלוי ח"ה פרק רלז' סע' סו', ובספר בני יעקב שכנזי על אה"ע סי' סב' סע' א', ובשו"ת מעשה אורג חאה"ע סי' א' פרק יד', ובשו"ת שיבת ציון בוגנים ח"א סי' מו', ובספר מנחת איש ח"ב פרק כד' סק"ו, ובספר מנחת אשר אלחדד על אה"ע סי' ה"ן הערה ב', ובספר מגן יוסף עמ' שב', ובקובץ בני ציון גליון א' עמ' צה' ד"ה ומכאן, ובמגיד חדרות ח"י עמ' קסא' בהערה שם. (וחלק מהאחרונים

"חומרא", ולא ידעו ולא יבינו כי יש בזה גם כן קולא גדולה, כי במכירי קאמינא, דכמה בחורים תמימי דרך סבורים שהחתן בחדר יחוד עוסק במידי דצניעותא, ואיכא גרמא בנזיקין שיבואו חלילה להרהורי עבירה קשים מעבירה. ואע"ג דגם כאשר הזוג הולכים להם לביתם אחרי ככלות הכל, "הכל יודעין כלה למה נכנסה לחופה" - מ"מ לא דמי כלל ל"חדר יחוד" שכל העם מקצה ממתנינים מתי חתן יוצא מחופתו, דאז חיישינן טפי דסת"ר נשי"ם גריר בתריה סדר נזיקי"ן. [ובפרט אם מתעכב מעט, וכל העם ניצבים עליו עד צאתו, הרי מביטים אל כלי השעות ושואלים ודורשים כי זה האיש לא ידענו מה היה לו]. והנה כמה אברכים חשובים הי"ו העידו בפנינו, כי בהיותם בחתונות, בעת שהחתן נכנס לפני ולפנים לחדרו, "בעלי בתים" מסורתיים (המצויים לרוב גם בחתונות של בני תורה ספרדים) באו לאותם האברכים ונפשם בשאלתם: למה זה ועל מה זה שהחתן לא יכול להתנהג במידת הסבלנות עד תום החתונה. וכנהנה וכנהנה דיבורים רעים ומחשבות זרות בדברים שהשתיקה יפה להם. והוא רחום יכפר בעד. [ואברך אחד אמר לי, שכמעט בכל חתונה שמשתתף, שומע דיבורים בין הבחורים שחוקרים בענין התעסקותו של החתן בחדר יחוד. ובפרט

הנ"ל כתבו דנימוק מנהגינו שאין עושים חדר יחוד, הוא יען כי נוהגין כהראשונים דס"ל דכלונסאות או הטלית היינו "חופה". ולאור האמור כאן, אין הכרח לדבריהם). וכאמור אין מן הצורך להרחיב את היריעה בדברים שדשו בהן רבים. (וזיל קרי גם בשו"ת רבבות אפרים ח"ח או"ח סי' תצב' ד"ה כבודו, שמוזכר שם קונטרס בשם "היכל דוד" שכולו הולך סובב ליישב היטב מנהג הספרדים דלא עבדי חדר יחוד. ולאבוני לא מצוי במחיצתי מחיצת עראי קונטרס חשוב זה לחזות בנועם אמריו)].

והוי יודע דכן מורה ובא הגרי"ש אלישיב שליט"א, דעל הספרדים להמשיך במנהגם בזה. ובקובץ חילך לאורייתא עמ' מה' ד"ה ומכל אלין, העד העיד בנו דכן היה מזהיר הגרב"צ אבא שאול זצ"ל, דאין לספרדים לשנות ממנהגם ולעשות "חדר יחוד". וצאינה וראינה להגאון הגדול כמוהר"ר עזרא עטייה זלה"ה בשו"ת עלה עזרא בחלק החידושי הלכות עמ' פג' אות ב', דלפי מה שהבהיר שם, בודאי אין צורך לחדר יחוד כלל וכלל, עיי"ש.

ועל זה היה דוה לבנו, דישנם כמה בחורי חמד ואברכים מבני עדות המזרח הסבורים בלבם ד"חדר יחוד" היא

אם מתעכב קצת. וכמו כן שמוע שמעתי בהזדמנויות שונות מעוד ארבעה אברכים הי"ו, שנוכחו לדעת שאכן קיימים דיבורים בלתי ראויים אצל הבחורים ו/או המשתתפים בעידן שהיית החתן בחדר יחוד]. ועל אף דבחתונה ישנם אירועים נוספים שיכולים לעורר תקלה, מ"מ דבר זה גרע טפי לפקצ"ד, ועכ"פ מאי דאפשר לתקן מתקנינן.

וכסא ומנורה. והמוחש לא יוכחש. (וראה בשו"ת קול אליהו טופיק הנ"ל, שכתב דכמה פעמים בשמחות וגיל, שמעו אוזניו בחורים משוחחים דברי נבלה על ענין שהיית החתן בחדר היחוד. והרי דגברא רבא קא מסהיד הכי. וזיל קרי גם להרה"ג ר' נסים הכהן שליט"א בשו"ת מעשה נסים דיליה ח"ב אה"ע סי' רעח, ודו"ק)¹².

וראה באור תורה שנה יז' הנ"ל ובספר חופה כהלכה פרק א' סקל"ב, שהביאו דהגה"צ ה"בבא סאלי" זיע"א גזר אומר בתקפנות על בנו לבלתי יעשה "חדר יחוד" ביום חתונתו, והתבטא בחריפות רבה נגד העושים כן עיי"ש.

⁽¹²⁾ ובשמחה אחת שוחחתי בענין זה עם הרה"ג ר' דוד כהן שליט"א ראש ישיבת "חברון הגבעה", וטען ואמר לי שלא היו דברים מעולם, ואין לא דיבורים ולא מחשבות. ובמחילת כבוד הוד גאונותו שליט"א, הנה בשבתו עם זקני ארץ בשולחן הנשיאות, בודאי לא ישמע לקול מלחשים, וכבר כתבתי דכמה וכמה אברכים העידו כנוצר, ובעניי ובקוצר השגתי אינני רואה מקום לוויכוח בזה.

ומה שכתב בשו"ת אבני ישפה סי' קו' ענף ג', דמותר לספרדים "להחמיר" לעשות חדר יחוד (ויהיב טעמא, דמאחר והאשכנזים נהגו בזה, שוב אין בזה משום חוסר צניעות, ובפרט דבחדר יחוד הנהוג בימינו אין מטה, עכת"ד) - אחר נשיקת עפרות רגליו, אגב דטריד בגירסיה לא הבחין את המציאות אצל חלק גדול מצעירי הצאן בחורי הישיבות ואצל בעלי בתים פשוטי עם, כי כאמור רבו חושבי מחשבות בענין עיסוקו של החתן לעת כזאת, ואין יודעים מאומה מתכולת החדר יחוד היש בו מטה ושלחן

[ועוד אמר לי הכהן הגדול מאחיו הנ"ל, דנהי דאמת ויציב הדבר דגם לדעת הרמב"ם אין צורך שיהיו הברכות סמוכות לייחוד, מ"מ ראוי לבני ספרד "להחמיר" להתייחד באולם, כדי שיהיו עדים על היחוד, ובזה לצאת ידי שיטת הרמב"ם. ובדלותי עניתי ואמרתי להכהן המסי"ח שליט"א, שהגרא"מ שך זצ"ל בספר אבי עזרי (מהדו"ק פ"ג מאישות הל' יג') כתב בדעת הרמב"ם דאין צורך בעדים לחופה, רק בקידושין. ויאמר אלי המלאך

מתייחדים אחר הז' ברכות כלל, וכמובא להדיא בספר המיקנה בקו"א סי' סב' סוף סק"א בשם "מנהג אשכנז", וכן מוכח בשו"ת משאת בנימין סוס"י צ', וכן הוא בפת"ש סי' סב' סק"א, ואכמ"ל. והיאך נאמר על כת קמאי דטעות היא בידם, ושלא השכילו "להחמיר" כל הצורך).

ומכל האמור, תשובה מוצאת למה שכתב הרה"ג ר' יצחק בן-שושן נר"ו בשו"ת ויען יצחק ח"א חאה"ע סי' ז' ענף ד', דהעלה דהואיל וחדר יחוד הוא "חומרא" לצאת אליבא דכו"ע, ממילא גם הספרדים רשאים לעשות כן, עיי"ש^{כז}, וכדברי הרב ויען יצחק כתב ג"כ הרה"ג ר' יעקב פרץ נר"ו בספר אמת ליעקב חופה וקידושין עמ' נ' ועמ' נו', וכ"כ ידיד נפשי רב חביב"א הרה"ג ר' מאיר פנחסי שליט"א בספרו החשוב והנכבד

^(כז) ובאמת בשו"ת ויען יצחק הנז', בסוף ד"ה אמנם, הרגיש קצת דמדברי הרב ערוך השלחן עפשטיין משמע דיש בכזאת משום פריצותא, וכתב ע"ז דהאידנא דדשו רבים במנהג זה, שוב אין בזה משום חוסר צניעות. ע"כ. ואנא עניא כבר מילתי אמורה בדלותי, דהמוחש לא יוכחש, והמציאות מורה באצבע דמה שנהגו כן רבים - לא הועיל מאומה להוציא שכלות מלבם של חושבי און.

ואשר על כן, נהי דאחינו בשרינו האשכנזים הי"ו נוהגים לעשות "חדר היחוד", ויסודתו בהררי קודש - מ"מ אין לך בו אלא חידושו, דדי לאותם חוגים שנהגו בזה, משא"כ לדידן דאבותינו ורבותינו אשר מעולם אנשי השם זיע"א לא נהגו בזה, עלינו לאחוז מנהג אבותינו בדינו, כי לא אלמן ישראל ותמיד היו אצל עדות המזרח גדולי עולם וחסידים עליון בקיאים היטב בהלכה, ואם הם ז"ל לא חששו להפסק בין הברכה ליחוד, אנן מה נענה אבתריהו. (ומה גם דאף אצל אחינו בני ישראל האשכנזים היה המנהג בימי קדם שלא לחוש להפסק, ולא היו

הדובר בי לאמור, דדברות האבי עזרי הם דברי למדנות בעלמא, ואין לסמוך ע"ז, וכמה אחרונים חביבים הצריכו עדים. והבהרתי לו בעניי, דבמאירי מפורש היטב דאין צורך בעדים (וכן נראה דעת ברשב"א), ושמנהגינו בזה כדעת המאירי (וכהרשב"א מרא דארעא דספרד), וממילא אין מקום לחוש לאחרונים (וראה נא מה שכתבי בזה לעיל עמ' ש' הערה יא', ומשם באר"ה). ועכ"פ גם לפי דברי הגר"ד כהן שליט"א, אין צורך לערוך חדר יחוד דוקא (ולהניח חשש מכשול לרבים וכנ"ל), אלא יכולים ב' עדים יראי ה' וחושבי שמו, ללוות את החתן והכלה לביתם בסוף השמחה (והבט נא לעיל הערה יא', דאף בזה קראו ערער מצד פריצותא, ומ"מ עדיף מחדר יחוד לעיני כל חי).

"תורת הישיבה" פרק כב' סע' יא' כ" עיי"ש - ובתר דסגידנא קמייהו, לולי שאיני כדאי, היה נראה דזו "חומרא" דבאה לידי קולא רבה ועצומה, מטעם פריצותא, והרי זה כמבוא"ר. ואף אם נדחק לומר דעפ"י רוב לא באים לידי קולא, מ"מ תסגי ב"חשש" שיבואו לידי קולא כדי לומר דאין על זה שם "חומרא", וכמו שכתב הש"ך ביו"ד סוף סי' רמב' בקיצור הנהגות או"ה אות ט', דאסור להחמיר כל היכא דיש "חשש" שתצא מזה קולא, ומוסיף והולך הש"ך בזה"ל: "ואע"פ שלפי הנראה לא יבוא

^(כח) ואגב גררא, זה דודי וזה רעי הרב "תורת הישיבה" הנז', הביא שם מדברי הגאון ילקוט יוסף שליט"א דמייתי ראייה מספר שער המלך דמנהג הספרדים שלא לעשות חדר יחוד, וע"ז עמד מתמיה ידידינו הנ"ל, דאדרבה בשער המלך כתב: "ואם כי לא ראינו נזהרים בזה, מ"מ ראוי לנהוג כן". הא קמן דכתב הרב שער המלך גופא דעדיף טפי לערוך ייחוד אחר החופה. עכ"ד הרב תורת הישיבה. ולא ידעתי נפשי שמתני מאי קא קשיא ליה לרחימא דנפשאי נר"ו, דהנה הרב שער המלך כתב ד"ראוי לנהוג כן" לענין יחוד בערב שבת, כדי שלא יהיה כקונה קנין בשבת, וכמפורש היטב שם בנועם אמריו של השער המלך וכאשר יחזה כל חוזה, ומכלל לאו אתה שומע הן, דאם אינו בערב שבת - אין כל עדיפות לערוך "יחוד" אחר הברכות.

מזה צד קולא, אסור [להחמיר], שאפשר שיתגלגל ויבוא קולא עד אחר מאה דברים. עכ"ל, וכל שכן כנ"ד, דאין צורך ב"מאה דברים" שתצא קולא, אלא קרוב אליך הדבר מאד.

ובר מן דין, אינו ברור כלל ד"חדר יחוד" מועיל לקנין נישואין לפי שיטת הרמב"ם ומרן, דהנה הגאון מבוטשאטש זלה"ה בעזר מקודש סי' ה"ן סע' א' צידד בדעת הרמב"ם, דצריך שהבית תהיה של החתן לצמיתות, ולא מהני מה ששוכר את חדר היחוד מבעל האולם. עיי"ש. ואפי' אם יקנה ממש את חדר היחוד מבעל האולם, צידד בשו"ת ישא אי"ש סי' ט' דלפי דעת הרמב"ם ומרן השו"ע יש צורך שהיחוד יהיה בבית ש"ידורו" בו עיי"ש היטב, והסברא בזה היא פשוטה וברורה, דדוקא יחוד דרך אישות וחתנות יכול לפעול קנין נישואין, כי הרמב"ם הרי הדגיש היטב "שיביא אותה לתוך ביתו, ויתיחד עמה, ויפרישנה לו" - הרי דלא סגי ב"יתיחד עמה", אלא צריך שיהיה ממש "ביתו" ו"הפרשה", והיינו דצריך שהכלה אכן תחוש כי נשאת לו ותהי לו לאשה, ולא סגי ביחוד עראי באולם (אפי' אם החתן "קנה" את המקום), דאין ביחוד עראי גדר "תחילת אישות" כלל אלא יחוד בעלמא. וכ"כ בשו"ת מעשה אורג ח"א חאה"ע סי' א'

איסור ייחוד וכנ"ל.

ומלבד כל הנ"ל, לדאבון אזניי, שמעתי באומרים לי דישנם בחורים שמתוך חו"נ בחדר הייחוד - נכשלים בשגגה בטיפות שז"ל, ר"ל^{כט} נולא עוד אלא דאח"כ זה החתן נאלץ לברך ברכה"מ וכיו"ב בעוד טומאתו על בגדו, ולחלק מהראשונים כמלאכים (ספר האשכול ח"א סוף סי' א', מנהגי מהרי"ל ריש הל' יוהכ"פ, חידושי ריבב"ן לברכות דף כב' ע"א) דינו כדין צואה בבגדו (ואי הוי כצואה ממש, א"כ עובר משום "דבר ה' בזה", דעונשו כרת בזה ובבא), ובספר חסידים סי' תקט' הוסיף

פרק טז' אות פו', דכן עיקר בדעת הרמב"ם ומרן, ולא מהני "חדר יחוד" אפי' אם קונה אותו מבעל האולם, והביא ראיות נכוחות לזה עיי"ש. וכן נוטה בשו"ת שיבת ציון בוגנים סי' מו', ובשו"ת עשה לך רב ח"ד סי' ה"ן ד"ה אבל, וכ"כ בשו"ת ויען אברהם סאלם ח"ד סי' ט"ל (ויתירה מזו העיר לנכון הרב ויען אברהם שם, דכיון שיחוד זה שבאולם השמחות לא מהני לקנותה קנין נישואין לשיטת הרמב"ם, ממילא גם עובר על איסור יחוד, יען כי אסור להתייחד עם ארוסתו וכמו שהביא מור"ם בשו"ע אה"ע סי' נה' סע' א'. ודפח"ח).

^{כט} ועכ"פ נקה לא ינקה מקישוי שלא בעת מצוה. ואכן בספר חמדת ימים בחלק לשב"ק דף סח' ע"ב כתב דאפי' בחופה שנעשית בערב שבת, שנהגו לייחד החתן והכלה מבעוד יום כדי שלא יהיה כקונה קנין בשבת, לאו שפיר עבדי במנהגם זה, מהטעם הנ"ל, וז"ל: "ומה שנהגו [גבי חופה שנערכה בער"ש] לייחד אותם מבעוד יום בחדר האחר וכו', ישתקע הדבר ולא תעשה כזאת בישראל, כי החתן בתוקף אהבתו אותה יחטיא אות ברית קודש ולא ימנע מבא [צ"ל מלבוא] לידי קישוי אבר, אשר חכמים הגידו (נדה דף יג' ע"ב): "המקשה עצמו לדעת יהא בנידוי וכו'", וכבר צווחו על מנהג הרע הזה קמאי דקמאי אשר קדמוני. ומקשה לבו יפול ברע"ה. עכ"ל.

והנה נא ידעתי דרוב ככל האחרונים למדו בדעת הרמב"ם דמועיל יחוד בעלמא, ובפרט אם החדר שכור לחתן, ומ"מ מידי ספיקא לא יצאנו, כי על כן ה"מחמיר" לעשות חדר יחוד אפשר שלא הועיל כלום בתקנתו. ונוסף גם הוא על מה שנתבאר דלפום קושטא אין קפידא להסמיך את שבעת הברכות לעידן היחוד, והוא מלבד דשיטת רוב הראשונים כלאכים דא"צ יחוד כלל אלא סגי בכלונסאות וכיוצא. ואשר על כן, מה לו לחתן להעדיף "חומרא" רחוקה זו על פני החשש (ולו שמץ חשש) להיות בגדר מחטיא את הרבים ר"ל. לבד מחשש

דאותו זרע שבגדרו הו"ל למזכרת עוון בעת תפילתו עיי"ש], ואילו היו מתייחדים רק בביתם, יותר בנקל היה למנוע תקלות כאלו, וד"ל. והתייצבו וראו גם בשו"ת מעשה נסים הכהן ח"ב אה"ע סי' רעח', שהעיר אוזן על תקלה נוספת ב"חומרא" זו של חדר יחוד, כלך הבט שם.

ומודעת זאת בכל האר"ש מה שכתב הגאון ישכיל עבדי זצ"ל (הנ"ל), שספרדי העורך חדר יחוד מוציא לעז על מרנן ורבנן חכמי קמאי מארצות המזרח, עיי"ש - והנה אמת אגיד דבהאי איסורא ד"לעז על הראשונים" נאמרו קולות רבות, וכדמייתינא בדלותי בספרי הקטן שפתי שושנים פרק ח' סוסק"ו ובספרי הדל ללקוט שושנים ח"ב סי' א' עמוד ב"ן עד עמוד ח"ן. אך אנחנו לא נדע מה נעשה שבדברי מרן מלכא זלה"ה בכסף משנה פרק א' מהל' תרומות סוף הל' יא' מבואר דלא כרוב הקולות הנזכרות באחרונים לענין לעז על מנהג. ראה נא שם בכס"מ (ואין מן הנכון לשנות מסכת ארכי"ן בזה כאן. ועכ"פ נודע הדבר דלדעתו הרחבה של הגאון מוהר"ר עזרא עטייה זלה"ה שייך לעז הראשונים בכעין הנ"ד, וכמובא בשו"ת אור לציון ח"ב פ"ב אות ב', ובשו"ת עלה עזרא עמ' פה').

וידעתי בני ידעתי דהרוצה להכנס לפירצה דחוקה לחלק בזה ולומר דגם לדעת הכס"מ בנ"ד ליכא משום לעז, יכול למצוא פנים לדבר, ומ"מ ידוע תדע, דגם אם אין בזה איסור "לעז על הראשונים" מן הדין, בודאי יש בזה לעז על הראשונים מבחינה "השקפתית". דהנה מה שהחלו בחורי הישיבות הספרדים לערוך חדר יחוד דלא כמנהג אבותיהם ואבות אבותיהם, בודאי נובע מתוך זילזול בערך הרם של מנהגי הספרדים. דהרי הבה ונתבונן, דאילו רק אחינו התימנים ואחינו "החסידים" היו נוהגים "להחמיר" לעשות חדר יחוד, ואילו אחינו בשרינו ה"פרושים" (המכונים "ליטאים") לא היו נוהגים לערוך חדר יחוד (וכמנהגינו) - הדבר ברור כשמש בחצי הצהרים שלא היה עולה על דעת אף בחור ספרדי להתייחד אחר החופה, ואדרבה היו יחד כולם אומרים וטוענים דיש בזה משום כיעור וכן לא יעשה. ואשר על כן, חזו נא, דמה שכעת רבו כמו רבו בני עדות המזרח העושים חדר יחוד, אין דבר זה נובע מתוך רצון "להחמיר" לעשות נחת רוח ליוצרנו, אלא שורש הדבר הוא זילזול בחשיבות המסורת המפוארת של בני עדות המזרח, כאילו כביכול נוסדה עפ"י חכמים "שטחיים" (עפרא לפומייהו) שלא עלה על דעתם שעדיף "להחמיר"

מתייחדים רק לחצי שעה או לכל היותר שעה, וגם היחוד הוא סמוך ונראה לזמן שבלא"ה מתייחדים בביתם וכו"ל [ותו, דבימינו נוהגין שהחתן פוגש את כלתו כמה וכמה זימנין לפני החופה, ולבו גס בה די והותר, ובפרט בדור יתום זה דהפרוץ מרובה על עומד, משא"כ בימי חז"ל ובזמן המהרי"ל ז"ל, והבן]. כי על כן לפקצ"ד לא מצינו טעם לשבח כולי האי לומר שיהיה ביחוד זה תועלת מרובה כפי שטוענים.

[ולדאבון נפשינו, לא כל מה שטוענים ומלמדים ה"מדריכים" לחתנים האידנא, היא אכן תורה למשה מסיני זכה וברה, ולא תמיד דבריהם מזוקקים שבעתיים לפי גדרי ההלכה והקדושה כמסורת עם הקודש. וצאינה וראינה מה שצווח כי כרוכיא בזה הרה"ג ר' אברהם ארלנגר שליט"א (מראשי ישיבת "קול תורה" פעיה"ק ירושלים, מחבר הספרים "ברכת אברהם" על הש"ס) בספר ברכת אברהם מאמרים, בכרך "מידות והשקפה" עמ' שלו, וז"ל: "מצוי בין המדריכים שמדברים הרבה דברים בטלים ומבוטלים הנקראים הדרכה, ואין לי ספק שלא מגדולים מקורם אלא מקטנות המדרכים השונים, ויצא שכרם בהפסדם וטוב היה להם השתיקה וכו'. ואין לנו אלא מה שמבואר בשו"ע ובספרי היראה וכו'. "עכ"ל. וראה גם

להתייחד אחר החופה. [על זה הדרך תמהני טובא על מה שכתב בספר מצעדי גבר על כתובות סי' יט' עמ' קכה' בזה"ל: "ולפ"ז לאו שפיר עבדי במנהגינו שהשאירו את היחוד עד הסוף. "עכ"ל]. (ועיין שו"ת חמודי דניאל פהלבני ח"א סי' א' עמ' ח'). ואשר על כן, בודאי אין לך "לעז על הראשונים" גדול מזה, אף אי נימא דאין זה נכלל בגדרי "לעז על הראשונים" האסור משורת הדין. והמודה על האמת בלי טומאת נגעיים, יוד"ה יוד"ה לכל זאת.

ומה ששגור בפי ה"מדריכים", שה"חדר יחוד" הינו חיוני מאד לקשרי עבותות אהבה וריעות של הזוג - אין לנו לציית לטענות כאלו כל עוד שלפי גדרי ההלכה יש בזה חשש של מכשול לרבים (וכנתבאר), דבודאי כל מה שאינו רצונו של נותן התורה ית"ש בהכרח שאינו חיוני כלל וכלל. ומה גם דדבריהם דחוקים, אחר המחילה רבה כראוי, דהרי כיון שבעוד כמה שעות בלא"ה עתידים הזוג להתייחד בביתם, אין היחוד באולם לצורך הכרחי כולי האי, דהתועלת שחפצים להפיק מחדר היחוד, אפשר להפיק גם בבואם אל שער ביתם בקדושה ובטהרה. ולא דמי ליחוד שביהודה המוזכר בש"ס (וכן אינו דומה להיחוד המוזכר במהרי"ל) - דהאידנא

בספר כלולות אפריון עמ' ג' בהערה, שכתב גבי המדריכים, דמחמת חשבונות שונים, כגון למנוע את החתן ממצבי לחץ וכיוצא (והוא כעין מה שטוענים לענין תועלת החדר יחוד), לעתים נוטים מדרך סלולה של תורתנו הקדושה, וטח מרואות עיניהם מהשכיל ליבותם שאין לחשבן חשבונות כאלו, וסיים: "כי כלל כללנו - מדברי אמת לא יצא מכשול." עכ"ל. ותבנא לדינא.

ויותר מהמה בני לבי נסב"ר בקרבי בדברים שבלב, ויש להרחיב עוד בכל זה טובא, אך עת הקצי"ר הגיע וקול עצו"ר נשמע בארשנ"ו, יען כי כל זה לא נכתב אלא אגב אורחין בלבד.

[וכאן מודעא רבא לאורייתא,

דכל מאי דכתיבנא בעניי לשנות פרק אלו עוברי"ן בחששות איסור הכרוכים ב"חדר היחוד" לבני עדות המזרח, היה בהני"ח דל"ו תצא אשה מחדר היחוד בכיסוי ראש כדת משה, אך אי נפיק כל"ה פרועת ראש - הנה בכה"ג איכא נמי איסור"ר מוסי"ף על הכלה, וגם על החתן תלוי הקולר בהיותו רואה ולא מוחה, כי תועבת ה' אלקיך גם שניהם. ובעוה"ר, רבות בנות כשלו ונפלו בטעות זו, כי נוהגות כמנהג אבותינו שאינן מכסות את ראשן כל אותה הלילה,

ומאידך מתייחדות בחדר היחוד כמנהג אחינו בשרינו האשכנזים, ולו חכמו ישכילו זאת שמנהגים אלו סתרי אהדדי ואין לאחוז החבל בשני ראשין. ואכן ראה ראיתי בכמה מספרן של צדיקים שכתבו להעי"ר על האר"ש בטעות נפוצה זו, ולדגומא בעלמא הגר"מ פנירי שליט"א בבית חתנים מהדורת תשס"ו עמ' פר"ח שכתב בזה אר"ש טובה ורחבה (והבהיר לנכון דלא מהני להשאיר את הדלת פתוחה, לענין כיסוי ראש, עיי"ש). לכו חזו נא שם, ומשם באר"ה. וראה גם בשו"ת יחווה דעת ח"ה סי' רץ'. והיה מן הצורך להאריך בפתגם הדין ולקבוע סימן בפני עצמו, ברם הנח"ץ השיאני לקצר].

